

1001-8.TK.154.2022

SK 104/22

TRYBUNAŁ KONSTYTUCYJNY

W związku ze skargą konstytucyjną A. T. o zbadanie zgodności art. 42 § 3 ustawy z dnia 6 czerwca 1997 - Kodeks karny (tekst jednolity: Dz. U. z 2022 r., poz. 1138 ze zm.) w zakresie, w jakim „przewiduje on orzeczenie dożywotniego zakazu prowadzenia wszelkich pojazdów mechanicznych wobec sprawcy przestępstwa z art. 178a § 4 k.k.”, z:

- a) art. 10 ust. 1 i art. 45 ust. 1 w związku z art. 175 ust. 1 w związku z art. 173 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej;
- b) art. 31 ust. 1 i art. 52 ust. 1 i 2 w związku z art. 31 ust. 3 Konstytucji;
- c) art. 32 ust. 1 w związku z art. 31 ust. 3 Konstytucji

- na podstawie art. 42 pkt 7 oraz art. 63 ust. 1 ustawy z dnia 30 listopada 2016 r. o organizacji i trybie postępowania przed Trybunałem Konstytucyjnym (tekst jednolity: Dz. U. z 2019 r., poz. 2393) -

przedstawiam następujące stanowisko:

- 1) **art. 42 § 3 ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. - Kodeks karny (tekst jednolity: Dz. U. z 2022 r., poz. 1138 ze zm.) w zakresie, w jakim nakazuje sądowi powszechnemu orzeczenie dożywotniego zakazu**

prowadzenia wszelkich pojazdów mechanicznych w razie popełnienia przestępstwa z art. 178a § 4 Kodeksu karnego w związku z art. 178a § 1 tego Kodeksu, jest zgodny z art. 45 ust. 1 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej;

- 2) w pozostałym zakresie postępowanie podlega umorzeniu na podstawie art. 59 ust. 1 pkt 2 ustawy z dnia 30 listopada 2016 r. o organizacji i trybie postępowania przed Trybunałem Konstytucyjnym - wobec niedopuszczalności wydania orzeczenia.**

UZASADNIENIE

A. T. (dalej także: Skarżący) wystąpił do Trybunału Konstytucyjnego ze skargą konstytucyjną, przytoczoną na wstępie niniejszego stanowiska.

Skarga ta została wniesiona na tle następującego stanu faktycznego i prawnego.

W styczniu 2019 r. Skarżący, będąc w stanie nietrzeźwości, kierował pojazdem mechanicznym. Skarżący wcześniej był już skazany prawomocnymi wyrokami Sądu Rejonowego w W.: z lutego 2009 r. - za przestępstwo z art. 178a § 1 k.k. oraz z maja 2010 r. - za przestępstwo z art. 178a § 1 k.k. w związku z art. 244 k.k. i w związku z art. 11 § 2 k.k.

W związku ze zdarzeniem ze stycznia 2019 r. przeciwko Skarżącemu skierowano akt oskarżenia do Sądu Rejonowego w Z. (dalej: sądu pierwszej instancji) z zarzutem popełnienia przestępstwa z art. 178a § 4 k.k. (I) oraz z zarzutem popełnienia przestępstwa z art. 222 § 1 k.k. w związku z art. 226 § 1 k.k. w związku z art. 11 § 2 k.k. (II).

Sąd pierwszej instancji, wyrokiem z   października 2019 r., uznał Skarżącego za winnego popełnienia obu zarzucanych mu czynów (I i II). Pierwszy z czynów sąd pierwszej instancji zakwalifikował jako występki z art. 178a § 1 i 4 k.k. i na podstawie art. 178a § 4 k.k. wymierzył Skarżącemu karę pozbawienia wolności; na podstawie art. 42 § 3 k.k. orzekł

wobec niego środek karny w postaci dożywotniego zakazu prowadzenia wszelkich pojazdów mechanicznych i na podstawie art. 43a § 2 k.k. orzekł wobec Skarżącego świadczenie pieniężne na rzecz Funduszu Pomocy Pokrzywdzonym oraz Pomocy Postpenitencjarnej.

Za drugi z czynów sąd pierwszej instancji wymierzył Skarżącemu karę pozbawienia wolności i na podstawie art. 46 § 2 k.k. orzekł nawiązkę na rzecz pokrzywdzonych. Za zbiegające się kary pozbawienia wolności sąd pierwszej instancji wymierzył Skarżącemu łączną karę pozbawienia wolności.

Od tego wyroku Skarżący wniósł apelację.

Sąd Okręgowy w N. (dalej: sąd odwoławczy), wyrokiem z   maja 2021 r., zmienił zaskarżony wyrok sądu pierwszej instancji w ten sposób, że rozwiązał orzeczenie o karze łącznej i za czyn I wymierzył A. T. karę roku ograniczenia wolności, polegającą na obowiązku wykonywania nieodpłatnej, kontrolowanej pracy na cele społeczne w wymiarze   godzin w stosunku miesięcznym, zaś za czyn II wymierzył A. T. karę ograniczenia wolności, polegającą na obowiązku wykonywania nieodpłatnej, kontrolowanej pracy na cele społeczne w wymiarze   godzin w stosunku miesięcznym. W miejsce jednostkowych kar ograniczenia wolności sąd odwoławczy orzekł wobec A. T. karę łączną   roku i   miesięcy ograniczenia wolności, polegającą na obowiązku wykonywania nieodpłatnej, kontrolowanej pracy na cele społeczne w wymiarze   godzin w stosunku miesięcznym.

W pozostałej części zaskarżony wyrok sąd odwoławczy utrzymał w mocy.

Tym samym sąd odwoławczy utrzymał w mocy orzeczone przez sąd pierwszej instancji środki karny w postaci dożywotniego zakazu prowadzenia wszelkich pojazdów mechanicznych.

We wstępnej części skargi konstytucyjnej A. T. podniósł, że na skutek zastosowania zaskarżonego przepisu przez sądy obu instancji:

„1) naruszone zostało konstytucyjne prawo skarżącego do rozpoznania jego sprawy przez niezależny i niezawisły sąd, dysponujący zakresem swobody w podejmowaniu rozstrzygnięcia umożliwiającym zachowanie wymogu sprawiedliwości postępowania karnego;

2) nieproporcjonalnie ograniczona została wolność skarżącego, w szczególności wolność poruszania się po terytorium Rzeczypospolitej Polskiej oraz swoboda opuszczenia tego terytorium;

3) naruszona została w stosunku do skarżącego zasada równości, wyrażająca się w nakazie traktowania osób znajdujących się w takiej samej sytuacji w taki sam sposób, a osób znajdujących się w odmiennej sytuacji w sposób odmienny, poprzez zastosowanie wobec niego względnie obligatoryjnego środka karnego w postaci dożywotniego zakazu prowadzenia pojazdów mechanicznych, stanowiącego niedopuszczalne ograniczenie dyskrecjonalnej władzy sędziowskiej, a także nieproporcjonalne do wagi popełnionego czynu zabronionego wkroczenie w prawa i wolności jednostki i prowadzącego do niezasadnego, identycznego traktowania osoby skazanej za przestępstwo z art. 178 § 4 k.k. oraz sprawcy przestępstwa z art. 173 k.k., którego następstwem jest śmierć innej osoby lub ciężki uszczerbek na jej zdrowiu, przestępstwa z art. 177 § 2 k.k. oraz z art. 355 § 2 k.k., popełnionego w stanie nietrzeźwości lub pod wpływem środka odurzającego lub przez sprawcę, który zbiegł z miejsca zdarzenia” (skarga konstytucyjna, s. 2).

Następnie Skarżący przypomniał, że:

- „[p]rzepis art. 42 § 3 k.k. został dodany do kodeksu karnego ustawą z dnia 14 kwietnia 2000 roku o zmianie ustawy - Kodeks karny (Dz.U. z 2000 roku, nr 48, poz. 548). W pierwotnej wersji przewidywał on fakultatywne orzeczenie środka karnego w postaci zakazu prowadzenia wszelkich pojazdów mechanicznych na zawsze oraz mógł zostać zastosowany wyłącznie wobec sprawcy, który w czasie popełnienia przestępstwa określonego w art. 173 lub 174 k.k., którego następstwem jest śmierć innej osoby lub ciężki uszczerbek na jej zdrowiu, albo w czasie popełnienia przestępstwa określonego w art. 177 § 2 k.k.

lub w art. 355 § 2 k.k. był w stanie nietrzeźwości, pod wpływem środka odurzającego lub zbiegł z miejsca zdarzenia. Wobec powyższego przepis ten w ogóle nie dotyczył osób, które popełniły przestępstwo jazdy w stanie nietrzeźwości, a jedynie sprawców najpoważniejszych czynów przeciwko bezpieczeństwu w komunikacji, których skutkiem była śmierć innej osoby lub ciężki uszczerbek na zdrowiu”;

- „[u]stawą z dnia 12 lutego 2010 roku o zmianie ustawy - Kodeks karny, ustawy - Kodeks karny wykonawczy oraz ustawy - Prawo ochrony środowiska (Dz.U. z 2010 roku, nr 40, poz. 227) zaostrożono regulację zakazu prowadzenia wszelkich pojazdów mechanicznych na zawsze poprzez zmianę jej charakteru z fakultatywnego na względnie obligatoryjny. W efekcie orzeczenie środka karnego na podstawie art. 42 § 3 k.k. stało się obowiązkiem sądu, z wyjątkiem sytuacji, gdy <zachodzi wyjątkowy wypadek, uzasadniony szczególnymi okolicznościami>. Odstępstwo od obligatoryjnego charakteru środka karnego zostało więc obwarowane podwójnym zastrzeżeniem, polegającym na wymogu uzasadnienia <wyjątkowego wypadku> oraz jego <szczególnych okoliczności>”;

- „[k]olejną nowelizacją kodeksu karnego ustawą z dnia 20 marca 2015 roku o zmianie ustawy - Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. z 2015 roku, poz. 541) rozszerzono obligatoryjne zastosowanie art. 42 § 3 k.k. na osoby, które popełniły również przestępstwo z art. 178a § 4 k.k. Nadto dokonano zmiany redakcyjnej tego przepisu, polegającej na zastąpieniu sformułowania <na zawsze> zwrotem <dożywotnio>. Z kolei ustawą z dnia 20 lutego 2015 roku o zmianie ustawy - Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. z 2015 roku, poz. 396) uregulowano instytucję uznania orzeczonego dożywotnio środka karnego za wykonany. Zgodnie z dodanym art. 84 § 2a k.k., jeżeli środek karny orzeczony został dożywotnio, sąd może uznać go za wykonany, jeżeli skazany przestrzegał porządku prawnego i nie zachodzi obawa ponownego popełnienia przestępstwa podobnego do tego, za które orzeczono środek karny, a środek karny był w stosunku do skazanego wykonywany przynajmniej przez 15 lat”;

- „[r]ozwiązanie przewidziane w art. 42 § 3 k.k., łącznie z regulacją art. 42 § 4 k.k., stanowią najsurowszą postać środka karnego zakazu prowadzenia pojazdów (art. 39 pkt 3 k.k.). Choć środek ten deklaratywnie pełni przede wszystkim funkcję prewencyjną, zapobiegając zagrożeniom w ruchu stwarzanym przez niektórych jego uczestników, jest on instrumentem prawnokarnym o szczególnie dużym natężeniu funkcji represyjnej (W. Górski, M. Szewczyk w: W. Wróbel, A. Zoll, Kodeks karny. Część ogólna. Tom I. Część I, Komentarz do art. 1 - 52, Warszawa 2016, komentarz do art. 42, t. 2, Z. Sienkiewicz, O niektórych przejawach zaostrzania represji karnej w: A. Adamski, J. Bojarski, P. Chrzczonowicz, M. Leciak (red.), Nauki penalne wobec szybkich przemian socjokulturowych. Księga Jubileuszowa Profesora Mariana Filara, Tom I, Toruń 2012, s. 268 i n.). Jego zastosowanie prowadzi bowiem do - co do zasady - czasowego wyłączenia możliwości przemieszczania się przez daną osobę jako kierowcę. Z kolei zakaz wskazany w art. 42 § 3 k.k. cechuje się szczególnie wysokim poziomem represji z kilku powodów. Po pierwsze ma on najszerszy przedmiotowy zakres zastosowania, dotycząc wszystkich pojazdów mechanicznych. Po drugie jest on orzekany obligatoryjnie, a nadto zawsze dożywotnio”;

- „[z]akres podmiotowy stosowania zakazu prowadzenia pojazdów z art. 42 § 3 k.k. w wyniku kilkakrotnych nowelizacji kodeksu karnego ma niejednorodny charakter. Z jednej strony bowiem dotyczy on sprawców najpoważniejszych czynów zabronionych przeciwko bezpieczeństwu w komunikacji, charakteryzujących się najdalej idącym skutkiem w postaci ciężkiego uszczerbku na zdrowiu innej osoby lub śmiercią innej osoby (art. 173 k.k., art. 177 § 2 k.k., art. 355 § 2 k.k.), a przy tym dodatkowo kwalifikowanych poprzez okoliczność znajdowania się przez sprawcę w stanie nietrzeźwości w chwili czynu lub jego ucieczkę z miejsca zdarzenia. Z drugiej strony nowelizacją z 20 marca 2015 roku rozszerzono zastosowanie tej szczególnej postaci zakazu prowadzenia pojazdów również na sprawców formalnego przestępstwa

prowadzenia pojazdu w stanie nietrzeźwości z art. 178a § 4 k.k.” (skarga konstytucyjna, s. 6 - 8).

Następnie Skarżący omówił treść i znaczenie powołanych w *petitum* skargi konstytucyjnej wzorców kontroli.

W zakresie naruszonej, zdaniem Skarżącego, przez zaskarżoną regulację wolności poruszania się po terytorium Rzeczypospolitej Polskiej oraz swobody opuszczenia terytorium RP, A. T. stwierdził, między innymi, że „[w]olność poruszania się oznacza swobodę przemieszczania się na terenie Polski oraz opuszczania jej terytorium, która to swoboda zawsze jest uwarunkowana stanem rozwoju technologicznego społeczeństwa. Swobodne przemieszczanie się oznacza taki sposób zmieniania miejsca pobytu, który jest skuteczny i odpowiadający możliwościom, jakimi w danej chwili dysponują obywatele. W konsekwencji ograniczeniem wolności poruszania się będzie nie tylko całkowite uniemożliwienie opuszczenia danego miejsca lub uniemożliwienie dostania się na określony obszar, ale również uniemożliwienie wykorzystania konkretnego sposobu komunikacji.

Nie ulega wątpliwości, że poruszanie się za pomocą pojazdu mechanicznego, w szczególności samochodu, do miejsca własnego wyboru, stanowi jeden z podstawowych sposobów realizowania wolności przemieszczania się. W obecnej rzeczywistości społecznej, uwzględniając niedostatki funkcjonowania komunikacji zbiorowej oraz możliwości przemieszczania się bez użycia pojazdu, niejednokrotnie stanowi (to - przyp. wł.) warunek korzystania z innych praw i wolności obywatelskich (...). Nie ulega wątpliwości, że brak możliwości korzystania z pojazdu mechanicznego, w szczególności w przypadku osób nie mieszkających w dużych miastach, stanowi zasadnicze ograniczenie dostępu do usług publicznych i wydarzeń kulturalnych” (skarga konstytucyjna, s. 10 - 11).

Skarżący, uzasadniając następnie sprzeczność art. 42 § 3 k.k., przede wszystkim, z art. 45 ust. 1 Konstytucji, stwierdził, między innymi, że „[u]stawodawca, nie tylko podejmując decyzje w zakresie penalizacji

określonych czynów, ale również przewidując ramy możliwych do wymierzenia za nie sankcji karnych, nie może naruszać wyrażonych w Konstytucji zasad dotyczących podziału kompetencji pomiędzy władzą ustawodawczą i władzą sądowniczą. Ma on przy tym możliwość stosunkowo szerokiego ukształtowania wyboru rodzaju kary i środka karnego oraz określenia ich rozmiaru, bądź też kompetencje sądów w tym zakresie zawężyć. Zbyt radykalne zawężenie swobody sędziowskiego uznania prowadzi do sytuacji, w której sąd rozstrzygający konkretną sprawę nie może dokonać takiego wyboru rodzaju i rozmiaru wymierzanych sankcji, który odpowiadać będzie zasadzie sprawiedliwości. Konsekwencją takiej sytuacji będzie naruszenie konstytucyjnego wymogu ukształtowania procedury karnej zgodnie z zasadą sprawiedliwości i jawności, stanowiącą element prawa do sądu. Sytuacja, w której działania sędziego cechuje swoisty automatyzm w wymierzaniu dolegliwości, stanowi w konsekwencji naruszenie publicznego prawa podmiotowego do sprawiedliwego rozpatrzenia sprawy.

Zasada swobodnego uznania sądu oznacza, że sąd ma prawnie zagwarantowaną możliwość swobodnego kształtowania wymiaru kary za konkretne przestępstwo, choć w granicach wyznaczonych przez ustawę. Zasada ta jest ściśle powiązana z konstytucyjną zasadą niezależności sądów (art. 175 ust. 1 Konstytucji) oraz zasadą odrębności władzy sądowniczej od innych władz (art. 173 Konstytucji). Na mocy tych zasad wymierzanie sprawiedliwości, w tym sprawiedliwości karnej, zostało zarezerwowane dla kompetencji sądu (...).

Obowiązujący w Polsce model prawa karnego oparty jest o zasadę względnej oznaczoności sankcji karnych, zgodnie z którą ustawodawca wskazuje w treści przepisu jaki rodzaj sankcji może być zastosowany za dany czyn zabroniony oraz w jakich granicach. Do sądu natomiast należy wybór sankcji w zakreślonych granicach, który winien być oparty na analizie całości okoliczności faktycznych sprawy oraz zdeterminowany celami postępowania karnego, spośród których na plan pierwszy wysuwa się cel w postaci trafnej reakcji karnej (art. 2 pkt 2 k.p.k.). Trafna reakcja karna musi uwzględniać okoliczności konkretnego

zdarzenia, w szczególności stopień społecznej szkodliwości czynu oraz stopień winy sprawcy. W szczególności nie spełnia cechy sprawiedliwego rozpoznania sprawy sytuacja, w której normy prawa materialnego nakazują sądowi orzekającemu orzeczenie sankcji karnych, które przekraczają stopień winy sprawcy (art. 53 § 1 k.k.) oraz wymagają stosowania sankcji niecelowych lub nadmiernie surowych. W konsekwencji należy uznać, że stosowanie w kodeksie karnym sankcji o charakterze bezwzględnie oznaczonym, nieprzewidującej możliwości miarkowania wymiaru kary, stanowi naruszenie art. 10 ust. 1 Konstytucji, a także art. 175 ust. 1 Konstytucji i art. 173 Konstytucji. W takich przypadkach bowiem rola sądu sprowadza się wyłącznie do subsumpcji stanu faktycznego pod określoną normę prawną, wraz z automatyczną koniecznością jej zastosowania. Prowadzi to do rozwiązania, w ramach którego wymiar sprawiedliwości w istocie sprawuje ustawodawca, co stanowi naruszenie art. 10 ust. 1, art. 173 i art. 175 ust. 1 Konstytucji” (skarga konstytucyjna, s. 13 - 14).

W ocenie Skarżącego, „[b]rak możliwości miarkowania dolegliwości w postaci długości trwania zakazu prowadzenia wszelkich pojazdów mechanicznych może uniemożliwić sądowi sprawiedliwe rozpoznanie sprawy, a w szczególności zastosowanie dyrektyw sądowego wymiaru kary wskazanych w art. 53 k.k. i mających zastosowanie do środków karnych na podstawie art. 56 k.k. Problem ten ma szczególnie jaskrawy charakter w kontekście czynu zabronionego z art. 178a § 4 k.k. Przepis to - w przeciwieństwie do innych czynów zabronionych wskazanych w dyspozycji art. 42 § 3 k.k., ma charakter formalny. Do stwierdzenia jego popełnienia nie jest konieczne wykazanie stworzenia przez sprawcę jakiegokolwiek zagrożenia w ruchu lądowym. Sprawca może więc prowadzić pojazd prawidłowo i tak popełniając przestępstwo. Sytuację taką należy więc traktować odmiennie, niż przypadki popełnienia w stanie nietrzeźwości czynów zabronionych z art. 173, art. 177 § 2 i art. 355 § 2 k.k., które znamienne są szczególnie poważnymi skutkami w postaci spowodowania ciężkiego uszczerbku na zdrowiu lub śmierci człowieka.

Zastosowanie środka karnego z art. 42 § 3 k.k., w szczególności wobec sprawcy przestępstwa z art. 178a § 4 k.k., stanowiącego czyn jedynie z abstrakcyjnego narażenia dobra prawnego na niebezpieczeństwo i mogącego mieć - w przypadku niewielkiego przekroczenia granicy stanu nietrzeźwości - stosunkowo drobny charakter, narusza konstytucyjną zasadę prawa do sądu (art. 45 ust. 1 Konstytucji), prowadząc do niebezpieczeństwa zastosowania sankcji karnych przekraczających swoją dolegliwością stopień winy sprawcy i z powyższych względów stanowi naruszenie konstytucyjnego prawa do sprawiedliwego rozpatrzenia sprawy” (skarga konstytucyjna, s. 15).

Jednocześnie Skarżący zwrócił uwagę na to, że „oceny tej nie zmienia względnie obligatoryjny charakter art. 42 § 3 k.k. Ustawodawca zastrzegł, że sąd może odstąpić od wymierzenia dożywotniego środka karnego wyłącznie wówczas, gdy zachodzi wyjątkowy wypadek, uzasadniony szczególnymi okolicznościami. Rozwiązanie to budzi zasadnicze wątpliwości interpretacyjne. Nie wystarczy samo uznanie przez sąd, że sytuacja konkretnego oskarżonego jest <wyjątkowa>, ale owa wyjątkowość winna mieć dodatkowo kwalifikowany charakter, specjalne uzasadnienie ze względu na <szczególne okoliczności>. Rozwiązanie to nie spełnia więc oczekiwanego od prawa karnego wymogu odpowiedniej precyzji i jasności. Warto zauważyć, że jest to jedyny przypadek kodeksowej klauzuli generalnej, która zawiera podwójną kwalifikację <wyjątkowości>. Klauzula <wyjątkowego wypadku> została w zawarta w dwóch przepisach przewidujących szczególną podstawę nadzwyczajnego złagodzenia kary (art. 150 § 2 k.k. i art. 264a § 2 k.k.). Nadto kodeks posługuje się pojęciem <szczególnie uzasadnionego wypadku> lub <szczególnie uzasadnionych wypadków> (art. 41 b § 5 k.k., art. 60 § 2 k.k., art. 69 § 4 k.k., art. 77 § 2 k.k.) <szczególnie uzasadnionych przypadków> (art. 44a § 6 k.k.), <szczególnie uzasadnionych okoliczności> (art. 47 § 4 k.k.), <szczególnych względów> (art. 68 § 2a k.k., art. 75 § 2a k.k.) i <szczególnie ważnych powodów> (art. 336 § 4 k.k.). O ile powyższe rozwiązania mają na celu zapewnienie sądowi realnej możliwości podjęcia decyzji o zastosowaniu danej instytucji, o tyle podwójna

kwantyfikacja okoliczności odstąpienia od zastosowania obligatoryjnego środka karnego w istocie wprowadza pozór swobody w orzekaniu. Sąd orzekający bowiem staje przed problemem uzasadnienia szczególnej wyjątkowości decyzji o odmowie jego zastosowania, narażając stabilność swego orzecznictwa na łatwe do sformułowania zarzuty apelacyjne. W konsekwencji rozwiązanie to należy postrzegać w istocie jako mogące skłaniać sądy do konformistycznych decyzji. Co więcej, brzmienie klauzuli generalnej zawartej w art. 42 § 3 k.k. nakazuje uznać, że sąd w przypadku popełnienia czynu zabronionego z art. 178a § 4 k.k. stoi przed decyzją o zastosowaniu dożywotniego zakazu lub o niestosowaniu tego środka karnego. Art. 42 § 3 k.k. należy bowiem postrzegać jako przepis szczególny wobec art. 42 § 1 i 2 k.k. Nie ma więc możliwości wyboru orzeczenia środka karnego w łagodniejszym wymiarze z uwagi na brak podstaw ustawowych. Tak określona ustawowo sankcja stoi w sprzeczności z zasadami indywidualizacji kary i środków karnych oraz sprzyja automatyzmowi wymiaru tego środka” (skarga konstytucyjna, s. 15 - 16).

Odnośnie do zarzutu nieproporcjonalnego ograniczenia przez zaskarżoną regulację wolności poruszania się Skarżący wskazał, że „[p]onieważ środek karny zakazu prowadzenia wszelkich pojazdów mechanicznych stanowi zasadnicze ograniczenie wolności poruszania się po terytorium Polski, traktowany jest on jako instytucja o szczególnie represyjnym charakterze, wyróżniająca się na tle pozostałych środków karnych, mających przede wszystkim prewencyjny charakter (...). Brak możliwości korzystania z samochodu jako kierowca w istotnej mierze wyklucza daną osobę z życia społecznego, w szczególności ograniczając możliwość wyboru miejsca pracy, korzystania z dóbr kultury czy z ochrony zdrowia. W związku z powyższym tego rodzaju ograniczenie winno spełniać rygorystyczny test proporcjonalności.

Obligatoryjna formuła dożywotniego zakazu prowadzenia wszelkich pojazdów mechanicznych testu tego nie spełnia. Choć nie można wykluczyć, że stosowanie tego zakazu może być przydatne w zapobieganiu przestępczości drogowej i w konsekwencji w ochronie dóbr prawnych w postaci życia, zdrowia

i mienia uczestników ruchu, to nie przechodzi on pozytywnie w obecnej formule zarówno testu konieczności jak i testu proporcjonalności *sensu stricto*. Ten sam cel mógłby bowiem równie skutecznie realizować zakaz o charakterze fakultatywnym, pozostawiony do swobodnej decyzji sądu. Nie można bowiem z góry założyć, że rozstrzygnięcia o charakterze fakultatywnym w mniejszym stopniu zabezpieczałyby dobra prawne osób uczestniczących w ruchu drogowym. W konsekwencji obligatoryjność zakazu stanowi zbędną maksymalizację celu całkowitego wyłączenia określonej grupy osób z uczestnictwa w ruchu w charakterze kierowców kosztem istotnego ograniczenia wolności jednostek.

Rozstrzygnięcie w przedmiocie zakazu prowadzenia pojazdów stanowi w istocie podjęcie decyzji o przyznaniu prymatu jednej spośród kilku wartości konstytucyjnych w sytuacji, w której pełne zagwarantowanie ochrony tych wartości nie jest możliwe. Przypadek ten stanowi przykład konfliktu dóbr prawnych, z jednej strony bezpieczeństwa osób uczestniczących w ruchu, a z drugiej wolności jednostek, w szczególności w aspekcie prawa do swobodnego poruszania się po terytorium Polski. Zasada proporcjonalności *sensu stricto* nakazuje rozstrzygnięcie tego rodzaju konfliktu w taki sposób, aby została zachowana odpowiednia proporcja pomiędzy ustanowionymi obciążeniami a celem regulacji. Innymi słowy stopień naruszenia wartości znajdujących się u podstaw danego prawa musi pozostawać w odpowiedniej proporcji do stopnia realizacji wartości, których ochrona jest celem ingerencji. W konsekwencji stosowanie zasady proporcjonalności *sensu stricto* wymaga ważenia kolidujących wartości (...). W przekonaniu skarżącego stosowanie obligatoryjnego, dożywotniego zakazu prowadzenia wszelkich pojazdów mechanicznych wobec sprawcy przestępstwa z art. 178a § 4 k.k. tego testu nie spełnia.

Należy zauważyć, że dla przypisania sprawcy przestępstwa jazdy w stanie nietrzeźwości (art. 178a § 1 i 4 k.k.) nie jest konieczne stwierdzenie, że osoba ta stworzyła jakiegokolwiek zagrożenie w ruchu. Jest to bowiem przestępstwo formalne z tzw. abstrakcyjnego narażenia dobra prawnego na niebezpieczeństwo. Oznacza to, że przedmiotem postępowania karnego o taki czyn nie jest wykazanie

jakiegokolwiek niebezpieczeństwa zachowania. Niebezpieczeństwo to jest jedynie pewną statystyczną cechą całej kategorii zachowań. Należy również zauważyć, że przestępność czynu jest uzależniona od odpowiedniej zawartości alkoholu w wydychanym powietrzu lub we krwi sprawcy. Wartość ta winna przekraczać 0,5 promila we krwi albo prowadzić do stężenia przekraczającego tę wartość lub przekraczać 0,25 mg na 1 dm³ w wydychanym powietrzu albo prowadzić do stężenia przekraczającego tę wartość (art. 115 § 16 k.k.). Warto zauważyć, że przestępstwo prowadzenia pojazdu mechanicznego w stanie nietrzeźwości, choć nie znalazło się w pierwotnej wersji kodeksu karnego, zostało uprzednio przewidziane w jego projekcie z 1994 roku (<Państwo i Prawo>, wkładka 1994/2). Wprowadzając ten typ czynu zabronionego do projektu jednocześnie zmieniono definicję samego stanu nietrzeźwości, zakładając, że obejmie on sytuacje, gdy stężenie alkoholu we krwi przekracza 0,8 promila. Celem bowiem była penalizacja takich zachowań w komunikacji związanych ze stanem nietrzeźwości, które rzeczywiście są wysoce niebezpieczne dla innych uczestników ruchu. Następnie powrócono jednak do bardziej rygorystycznej definicji stanu nietrzeźwości uwzględniając w nowym kodeksie karnym brak tego rodzaju formalnego przestępstwa. Wprowadzając odpowiedzialność karną za prowadzenie pojazdu mechanicznego w sytuacji, gdy stężenie alkoholu we krwi osoby prowadzącej ten pojazd przekracza już tylko 0,5 promila, ustawodawca kierował się wyłącznie względami prewencyjnymi, nie biorąc pod uwagę rzeczywistego niebezpieczeństwa, jakie niosą ze sobą zachowania z art. 178a k.k. (...). Niewielki stopień społecznej szkodliwości prowadzenia pojazdu w stanie nietrzeźwości został odzwierciedlony w granicach ustawowego zagrożenia za ten czyn, w ramach których przewidziano alternatywnie grzywnę, ograniczenie wolności i pozbawienie wolności do lat 2 (art. 178a § 1 k.k.).

Ustawą z dnia 12 lutego 2010 roku o zmianie ustawy - Kodek karny, ustawy - Kodeks karny wykonawczy oraz ustawy - Prawo ochrony środowiska (Dz. U. Nr 40, poz. 227, dalej: ustawa zmieniająca z dnia 12 lutego 2010 r. - przyp. wł.) zaostorzono odpowiedzialność karną za prowadzenie pojazdu w stanie

nietrzeźwości, wprowadzając szczególną instytucję recydywy w tym zakresie (art. 178a § 4 k.k.), która to stanowiła podstawę wymiaru kary i środków karnych w przedmiotowej sprawie. Należy zauważyć, że rozwiązanie zastosowane w art. 178a § 4 k.k. samo w sobie jest szczególnie restrykcyjne, nie wskazano bowiem w tym przepisie czasu, po którym ponowne skazanie za przestępstwo prowadzenia pojazdu w stanie nietrzeźwości prowadzi do obostrzenia odpowiedzialności. W konsekwencji poszczególne skazania mogą być oddzielone wieloletnią przerwą, w czasie której sprawca czynu zabronionego może nie naruszać reguł postępowania w ruchu, o ile tylko poprzednie skazanie nie ulegnie zatarcu. (...)

Nadto naruszenie zasady proporcjonalności wynika również z dalej idących konsekwencji stosowania dożywotniego zakazu prowadzenia wszelkich pojazdów mechanicznych. Zgodnie bowiem z art. 107 § 6 k.k. zatarcie skazania nie może nastąpić przed wykonaniem, darowaniem albo przedawnieniem wykonania środka karnego. W konsekwencji osoba, wobec której stosowany jest dożywotni środek karny przez resztę życia będzie figurowała jako osoba karana w Krajowym Rejestrze Karnym. Z okolicznością tą związane są ograniczenia w wykonywaniu rozmaitych zawodów, co czyni ten środek karny szczególnie dolegliwym i nie pozwala na uwzględnienie zasad wymiaru kary, w szczególności zasady, zgodnie z którą wymierzona kara nie może przekraczać swoją dolegliwością stopnia winy. Biorąc pod uwagę wskazane wyżej okoliczności w przekonaniu skarżącego zapadłe wobec niego rozstrzygnięcia, w których zastosowano art. 42 § 3 k.k., stanowiły nieproporcjonalne naruszenie jego konstytucyjnie chronionych wolności” (skarga konstytucyjna, s. 16 - 20).

Wreszcie, odnośnie do zarzutu naruszenia przez zaskarżoną regulację zasady równego traktowania, Skarżący stwierdził, że „[p]rzepis art. 42 § 3 k.k. w sposób jednolity traktuje różne grupy sprawców czynów zabronionych.

Przesłanką orzeczenia dożywotniego zakazu prowadzenia wszelkich pojazdów mechanicznych na tej podstawie jest:

- a) skazanie za przestępstwo z art. 178a § 4 k.k.;

- b) skazanie za przestępstwo z art. 173 k.k., którego następstwem jest śmierć innej osoby lub ciężki uszczerbek na jej zdrowiu, skazanie za przestępstwo z art. 177 § 2 k.k. oraz skazanie za przestępstwo z art. 355 § 2 k.k., jeżeli w czasie popełnienia jednego z tych przestępstw sprawca znajdował się w stanie nietrzeźwości lub pod wpływem środka odurzającego;
- c) skazanie za przestępstwo z art. 173 k.k., którego następstwem jest śmierć innej osoby lub ciężki uszczerbek na jej zdrowiu, skazanie za przestępstwo z art. 177 § 2 k.k. oraz skazanie za przestępstwo z art. 355 § 2 k.k., jeżeli sprawca zbiegł z miejsca zdarzenia.

Pomiędzy przesłanką oznaczoną literą (a) a przesłankami oznaczonymi literami (b) i (c) zachodzą fundamentalne dysproporcje. Jak zaznaczono wcześniej, do przypisania czynu zabronionego z art. 178a § 4 k.k. nie jest konieczne wykazanie stworzenia przez sprawcę zagrożenia w ruchu, podczas gdy czyny zabronione opisane w ramach przesłanki (b) i (c) stanowią najpoważniejsze przestępstwa skutkowe popełnione w komunikacji, skierowane przeciwko życiu i zdrowiu innych osób. Dysproporcje pomiędzy tymi czynami odzwierciedla wysokość ustawowego zagrożenia. Czyn z art. 173 k.k. znamieny skutkiem o którym mowa w art. 42 § 3 k.k. jest zagrożony w przypadku przestępstwa umyślnego karą pozbawienia wolności do 12 lat a w przypadku przestępstwa nieumyślnego karą pozbawienia wolności do 8 lat. Podobnie czyny zabronione z art. 177 § 2 k.k. i z art. 355 § 2 k.k. są zagrożone karą do 8 lat pozbawienia wolności. Nadto w przypadku popełnienia ich przez osobę znajdującą się w stanie nietrzeźwości lub pod wpływem środka odurzającego oraz wobec osoby, która zbiegła z miejsca zdarzenia, kara za przestępstwo zostaje orzeczona w wymiarze od dolnej granicy ustawowego zagrożenia zwiększonego o połowę, a w przypadku czynu z art. 177 § 2 k.k. w wysokości nie niższej niż 2 lata, do górnej granicy zagrożenia zwiększonego o połowę (art. 178 § 1 k.k.). W konsekwencji za czyny z art. 173 k.k. i art. 177 § 2 k.k., które mogą stanowić podstawę orzeczenia środka karnego z art. 42 § 3 k.k. sąd wymierza odpowiednio kary pozbawienia wolności w granicach: od 4 do 18 lat (art. 173 § 3 k.k.), od roku do

12 lat (art. 173 § 4 k.k.) oraz od 2 do 12 lat (art. 177 § 2 k.k.). W istocie więc w przypadku wszystkich tych czynów zabronionych założeniem ustawodawcy jest reakcja w postaci długoletniej kary pozbawienia wolności. Orzeczenie środka karnego ma uboczny charakter, nie wpływając istotnie na punitywność przedmiotowych regulacji ze względu na podstawowe znaczenie szczególnie surowej kary. Z kolei zasadniczo odmiennie przedstawia się przypadek skazania za przestępstwo z art. 178a § 4 k.k., które jest zagrożone karą do 5 lat pozbawienia wolności. Należy bowiem zauważyć, że w odniesieniu do tak zagrożonych przestępstw kodeks karny wyraża zasadę *ultima ratio* pozbawienia wolności i prymatu kar o charakterze nieizolacyjnym, co wynika jednoznacznie z art. 58 § 1 k.k. W konsekwencji więc mamy w tym przypadku do czynienia z przestępstwem o radykalnie niższym stopniu społecznej szkodliwości, w przypadku którego reakcja prawa karnego zostaje jednak nieproporcjonalnie obostrzona przez zastosowanie środka karnego dożywotniego zakazu prowadzenia pojazdów mechanicznych. W rzeczywistości więc to nie ustawowe zagrożenie wskazuje generalny poziom represyjności prawa karnego, ale szczególna podstawa zastosowania środka karnego. Rozwiązanie to jest niespójne z aksjologią kodeksu karnego, w ramach której najbardziej represyjne środki karne są stosowane wobec najpoważniejszych czynów zabronionych, zagrożonych najsurowszymi karami.

Wobec powyższego należy zauważyć, że dyspozycją art. 42 § 3 k.k. objęte są dwie całkowicie odmiennie kategorie czynów zabronionych i w konsekwencji dwie zupełnie różne grupy sprawców. Identycznie potraktowano osoby, które dopuściły się najpoważniejszych czynów przeciwko bezpieczeństwu komunikacji, w szczególności spowodowały śmierć człowieka oraz sprawców przestępstwa formalnego, nie zawierającego nawet elementu stworzenia zagrożenia w ruchu. W przekonaniu skarżącego obie te grupy osób winny być traktowane odmiennie, a zrównanie wobec tych grup konsekwencji prawno-karnych wynikających z treści art. 42 § 3 k.k. prowadzi do nieproporcjonalnego naruszenia zasady równości wobec prawa” (skarga konstytucyjna, s. 20 - 22).

W końcowym fragmencie uzasadnienia skargi konstytucyjnej A. T., omawiając orzecznictwo Trybunału Konstytucyjnego dotyczące art. 42 § 3 k.k., przypomniał, że „[p]rzepis art. 42 § 3 k.k. był już przedmiotem kontroli zgodności z wzorcami konstytucyjnymi w postępowaniu przed Trybunałem Konstytucyjnym o sygn. SK 46/19. Wyrokiem z dnia 16 grudnia 2020 roku Trybunał uznał, że art. 42 § 3 k.k. w zakresie, w jakim nakazuje sądowi powszechnemu orzeczenie dożywotniego zakazu prowadzenia wszelkich pojazdów mechanicznych, jeżeli sprawca w czasie popełnienia przestępstwa określonego w art. 177 § 2 tej ustawy był w stanie nietrzeźwości, jest zgodny z art. 45 ust. 1 i art. 65 ust. 1 w związku z art. 31 ust. 3 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej (OTK ZU seria A z 2020 r., poz. 71 - przyp. wł.).

Orzeczenie to nie tworzy powagi rzeczy osądzonej, mającej wpływ na rozstrzygnięcie w postępowaniu toczącym się na skutek niniejszej skargi. W pierwszej kolejności należy zauważyć, że w rozstrzygniętej sprawie Trybunał badał kwestionowany przepis w zakresie, w jakim znajduje on zastosowanie do sprawcy przestępstwa z art. 177 § 2 k.k., a nie przestępstwa z art. 178a § 4 k.k. Jak zaznaczono w uzasadnieniu skargi przypadki te charakteryzują zasadnicze różnice. Nadto wzorcem kontroli w sprawie o sygn. SK 46/19 były jedynie przepisy 45 ust. 1 i art. 65 ust. 1 w związku z art. 31 ust. 3 Konstytucji, które stanowią jedynie częściowo wzorzec wskazany w (...) [w *petitum* skargi w niniejszej sprawie - przyp. wł.].

Pewne uwagi poczynione przez Trybunał Konstytucyjny na gruncie rozstrzygnięcia w sprawie SK 46/19 mogą jednak mieć znaczenie dla skuteczności niniejszej skargi i wymagają odniesienia się. Trybunał Konstytucyjny uznał, że sankcja określona w art. 42 § 3 k.k. nie ma charakteru bezwzględnie oznaczonego ze względu na możliwość odstąpienia od jej zastosowania ze względu na przesłankę wyjątkowego wypadku uzasadnionego szczególnymi okolicznościami. Uznając to rozwiązanie za kompromisowe i wyrażające mechanizm swobodnego uznania sądu Trybunał odwoływał się do materiałów z prac legislacyjnych, towarzyszących zmianom w art. 42 k.k.

Uzasadnienie to w przekonaniu skarżącego jest niewystarczające. Sam fakt, że na pewnym etapie prac legislacyjnych pojawiły się propozycje jeszcze bardziej radykalne i dalej ograniczające swobodę sędziowskiego uznania nie mogą świadczyć o tym, że obowiązująca regulacja ma charakter <kompromisowy> i należycie uwzględniający aksjologię Konstytucji. Nadto zupełnie inaczej należy postrzegać wyjątek zawarty w art. 42 § 3 *in fine* k.k. w kontekście tak poważnego czynu zabronionego, jakim jest spowodowanie wypadku, w którym inna osoba poniosła śmierć lub ciężki uszczerbek na zdrowiu przez sprawcę znajdującego się w stanie nietrzeźwości, a inaczej w kontekście przestępstwa formalnego z art. 178a § 1 k.k. Obligatoryjny charakter środka karnego ma bowiem mniejsze znaczenie w sytuacji, w której sprawcy przestępstwa i tak grozi kara długoletniego pozbawienia wolności. Nadto skarżący nie podziela wyводу Trybunału w zakresie oceny wyjątku wskazanego w art. 42 § 3 *in fine* k.k. (...)” [skarga konstytucyjna, s. 22 - 23].

W przedmiocie warunków formalnych, jakim musi odpowiadać skarga konstytucyjna, oraz konieczności badania, czy warunki te zostały spełnione, na każdym etapie postępowania przed Trybunałem Konstytucyjnym Trybunał wypowiadał się wielokrotnie.

Przykładowo, w uzasadnieniu postanowienia z dnia 5 grudnia 2018 r., w sprawie o sygn. akt SK 25/17, Trybunał Konstytucyjny wyjaśnił, że „*[w]arunkiem koniecznym merytorycznego rozpoznania skargi konstytucyjnej jest (...) przede wszystkim określenie zaskarżonego przepisu, na podstawie którego sąd lub organ administracji publicznej orzekł o konstytucyjnych prawach lub wolnościach albo obowiązkach skarżącego (zob. art. 53 ust. 1 pkt 1 otpTK) [chodzi o art. 53 ust. 1 pkt 1 ustawy z dnia 30 listopada 2016 r. o organizacji i trybie postępowania przed Trybunałem Konstytucyjnym - przyp. wł.]. **Kwestionowany przepis musi zatem stanowić podstawę prawną ostatecznego rozstrzygnięcia w stosunku do skarżącego** [podkr. wł.].*

Kolejnym, koniecznym warunkiem do merytorycznego rozpoznania skargi konstytucyjnej jest wskazanie, jakie konstytucyjne wolności lub prawa przysługujące skarżącemu, i w jaki sposób, zostały naruszone przez ostateczne orzeczenie sądu lub organu administracji publicznej, wydane na podstawie zaskarżonego przepisu czy przepisów aktu normatywnego (zob. art. 53 ust. 1 pkt 2 otpTK).

Wreszcie, w myśl art. 53 ust. 1 pkt 3 otpTK, skarga konstytucyjna powinna zawierać uzasadnienie zarzutu niezgodności z Konstytucją kwestionowanych przepisów z powołaniem argumentów lub dowodów na jego poparcie” (OTK ZU seria A z 2018 r., poz. 76).

Z kolei, w uzasadnieniu postanowienia z dnia 15 października 2019 r., w sprawie o sygn. akt SK 10/19, Trybunał Konstytucyjny wskazał, że „art. 79 ust. 1 Konstytucji, wyznacza polski model skargi konstytucyjnej, a także określa podstawowe wymagania dotyczące jej konstrukcji, od których spełnienia zależy dopuszczalność merytorycznego rozpoznania skargi.

Trybunał wyjaśniał już na gruncie art. 79 ust. 1 Konstytucji, że <[d]o zasadniczych przesłanek dopuszczalności występowania ze skargą konstytucyjną należy uczynienie jej przedmiotem przepisów (ustawy lub innego aktu normatywnego) wykazujących podwójną kwalifikację. Będąc podstawą prawną ostatecznego orzeczenia wydanego w sprawie skarżącego przez sąd lub organ administracji publicznej, muszą one prowadzić jednocześnie do naruszenia wskazywanych przez skarżącego konstytucyjnych wolności lub praw> (postanowienie z 19 października 2004 r., sygn. SK 13/03, OTK ZU nr 9/A/2004, poz. 101). Skarżący, który jest zobligowany do prawidłowego oznaczenia w skardze konstytucyjnej przedmiotu kontroli (zob. art. 53 ust. 1 pkt 1 ustawy z dnia 30 listopada 2016 r. o organizacji i trybie postępowania przed Trybunałem Konstytucyjnym, Dz. U. poz. 2072, ze zm.; dalej: u.o.t.p.TK), **musi wykazać, że zaskarżone przepisy posiadają taką podwójną kwalifikację, a więc, po pierwsze, że były podstawą prawną ostatecznego orzeczenia wydanego w sprawie skarżącego** (podkr. wł.) oraz, po drugie, że to w treści normatywnej tych

przepisów tkwi bezpośrednia przyczyna naruszenia określonych w Konstytucji wolności i praw skarżącego (...). Skarżący może uczynić przedmiotem zaskarżenia wyłącznie przepisy zastosowane w jego sprawie, które legły u podstaw ostatecznego jej rozstrzygnięcia przez sąd lub organ administracji publicznej. <Warunek ten spełniony jest wówczas, gdy kwestionowany w skardze akt normatywny determinuje w sensie normatywnym treść orzeczenia przyjętego za podstawę skargi w tym jego aspekcie, w którym skarżący upatruje naruszenia przysługujących mu praw lub wolności o charakterze konstytucyjnym> [podkr. wł.] (postanowienie pełnego składu z 6 lipca 2005 r., sygn. SK 27/04, OTK ZU nr 7/A/2005, poz. 84). Innymi słowy, istnieć musi ścisły, merytoryczny związek między treścią normatywną zaskarżonej regulacji, treścią wydanego na podstawie tej regulacji ostatecznego rozstrzygnięcia organu władzy publicznej dotyczącego sfery wolności i praw konstytucyjnych skarżącego oraz podniesionym przez skarżącego w skardze konstytucyjnej naruszeniem wolności lub praw konstytucyjnych” (OTK ZU seria A z 2019 r., poz. 54).

Podobne uwagi, jak w cytowanym wyżej uzasadnieniu postanowienia w sprawie o sygn. akt SK 10/19, Trybunał Konstytucyjny zawarł w uzasadnieniu postanowienia z dnia 3 grudnia 2019 r., w sprawie o sygn. akt SK 19/18, w którym stwierdził, że „[w]ykorzystanie skargi konstytucyjnej jako instrumentu ochrony konstytucyjnych wolności i praw jednostek uzależnione jest od spełnienia przesłanek określonych w Konstytucji (art. 79 ust. 1 Konstytucji) oraz w ustawie z dnia 30 listopada 2016 r. o organizacji i trybie postępowania przed Trybunałem Konstytucyjnym (Dz. U. poz. 2072, ze zm.; dalej: uotpTK). Trzy przesłanki mają konstytutywne znaczenie.

Pierwsza to naruszenie określonych w Konstytucji wolności lub praw, których podmiotem jest skarżący. Druga dotyczy uzyskania ostatecznego orzeczenia sądu lub organu administracji publicznej rozstrzygającego o tych wolnościach lub prawach skarżącego. Trzecia natomiast wymaga wykazania, że to ustawa lub inny akt normatywny, będące podstawą ostatecznego orzeczenia wydanego w sprawie skarżącego, stanowią źródło naruszenia jego wolności lub

praw (podkr. wł.). Zarzut niezgodności z Konstytucją przepisów ustawy bądź innego aktu normatywnego, stanowiących podstawę ostatecznego orzeczenia, musi dotyczyć tych przepisów, które ukształtowały sytuację prawną skarżącego, powodując naruszenie jego konstytucyjnych wolności i praw.

Skarżący musi również w odpowiedni sposób powiązać zaistniałe naruszenie z właściwą normą konstytucyjną, która w danym wypadku jest adekwatnym wzorcem kontroli kwestionowanych przepisów ustawy lub innego aktu normatywnego. Formułując zarzut, skarżący musi zatem wykazać nie tylko, że jest podmiotem konkretnej konstytucyjnej wolności lub prawa. Cięży na nim obowiązek uprawdopodobnienia, że ta wolność lub prawo zostały faktycznie naruszone, a naruszenie to wynika z treści kwestionowanych przepisów, na podstawie których sąd lub organ administracji publicznej ostatecznie ukształtował jego sytuację prawną. Dopiero kumulatywne spełnienie tak rozumianych przesłanek warunkuje możliwość skutecznego wniesienia, a następnie merytorycznego rozpatrzenia skargi konstytucyjnej przez Trybunał. Niedochowanie wskazanych wymogów prowadzioby do sytuacji, w której skarga konstytucyjna, zamiast środka ochrony konstytucyjnych wolności i praw skarżącego, stałaby się swoistą formą *actio popularis*, zbliżoną w swej istocie do wniosku w sprawie abstrakcyjnej kontroli norm (zob. postanowienie o sygn. SK 15/12; postanowienie z 13 października 2004 r., sygn. Ts 55/04, OTK ZU nr 5/B/2004, poz. 299 oraz wyrok o sygn. SK 7/06).

W swoim orzecznictwie Trybunał podkreślał, że w odróżnieniu od wniosków kierowanych przez podmioty wyliczone w art. 191 ust. 1 pkt 1-5 Konstytucji, skarga nie jest środkiem uruchamiania tzw. kontroli abstrakcyjnej, a więc realizowanej w oderwaniu od płaszczyzny stosowania kwestionowanych przepisów. W konsekwencji skarżący może uczynić przedmiotem zaskarżenia wyłącznie przepisy zastosowane w jego sprawie, które legły u podstaw ostatecznego jej rozstrzygnięcia przez sąd lub organ administracji publicznej. **Warunek ten spełniony jest wówczas, gdy kwestionowany w skardze akt normatywny wyznacza treść orzeczenia przyjętego za podstawę skargi w tym**

jego aspekcie, w którym skarżący upatruje naruszenia przysługujących mu praw lub wolności o charakterze konstytucyjnym. Ustalenie spełnienia tego warunku wymaga oceny w świetle stanu faktycznego, w którym zapadło orzeczenie, i skonfrontowania podstawy prawnej orzeczenia z przedmiotem zaskarżenia (...).

Jednym z warunków dopuszczalności rozpoznania skargi konstytucyjnej jest zatem jej ścisły związek z konkretnym orzeczeniem sądu albo decyzją organu administracji publicznej. Przedmiotem skargi jest zaś akt normatywny, na którym odpowiedni organ oparł swoje rozstrzygnięcie (podkr. wł.). Innymi słowy, skarga konstytucyjna pozwala dochodzić ochrony konstytucyjnych praw i wolności każdemu, jeżeli zostały one naruszone przez zastosowanie w jego indywidualnej sprawie aktu normatywnego (przepisu) niezgodnego z Konstytucją, a naruszenie ma źródło w treści normatywnej zakwestionowanej regulacji. Skarżący nie może natomiast w drodze skargi kwestionować konstytucyjności aktów normatywnych niestanowiących podstawy indywidualnego rozstrzygnięcia w jego sprawie” (OTK ZU seria A z 2019 r., poz. 69).

Przepis art. 42 § 3 k.k. ma następującą treść:

„§ 3. Sąd orzeka zakaz prowadzenia wszelkich pojazdów mechanicznych dożywotnio w razie popełnienia przestępstwa określonego w art. 178a § 4 lub jeżeli sprawca w czasie popełnienia przestępstwa określonego w art. 173, którego następstwem jest śmierć innej osoby lub ciężki uszczerbek na jej zdrowiu, albo w czasie popełnienia przestępstwa określonego w art. 177 § 2 lub w art. 355 § 2 był w stanie nietrzeźwości lub pod wpływem środka odurzającego lub zbiegł z miejsca zdarzenia, chyba że zachodzi wyjątkowy wypadek, uzasadniony szczególnymi okolicznościami.”.

Aktualnie przepis art. 178a k.k. *in toto* brzmi:

„Art. 178a. § 1. Kto, znajdując się w stanie nietrzeźwości lub pod wpływem środka odurzającego, prowadzi pojazd mechaniczny w ruchu lądowym, wodnym lub powietrznym,

podlega grzywnie, karze ograniczenia wolności albo pozbawienia wolności do lat 2.

§ 2. (uchylony).

§ 3. (uchylony).

§ 4. Jeżeli sprawca czynu określonego w § 1 był wcześniej prawomocnie skazany za prowadzenie pojazdu mechanicznego w stanie nietrzeźwości lub pod wpływem środka odurzającego albo za przestępstwo określone w art. 173, 174, 177 lub art. 355 § 2 popełnione w stanie nietrzeźwości lub pod wpływem środka odurzającego albo dopuścił się czynu określonego w § 1 w okresie obowiązywania zakazu prowadzenia pojazdów mechanicznych orzeczonego w związku ze skazaniem za przestępstwo,

podlega karze pozbawienia wolności od 3 miesięcy do lat 5.”.

Ustawą z dnia 14 kwietnia 2000 r. o zmianie ustawy - Kodeks karny (Dz. U. Nr 48, poz. 548) [dalej: ustawa zmieniająca z dnia 14 kwietnia 2000 r.], która weszła w życie z dniem 15 lipca 2000 r., przepis art. 42 § 3 k.k. otrzymał następujące brzmienie:

„§ 3. Sąd może orzec zakaz prowadzenia wszelkich pojazdów mechanicznych na zawsze, jeżeli sprawca w czasie popełnienia przestępstwa określonego w art. 173 lub 174, którego następstwem jest śmierć innej osoby lub ciężki uszczerbek na jej zdrowiu, albo w czasie popełnienia przestępstwa określonego w art. 177 § 2 lub w art. 355 § 2 był w stanie nietrzeźwości, pod wpływem środka odurzającego lub zbiegł z miejsca zdarzenia.”.

Z kolei ustawą zmieniającą z dnia 12 lutego 2010 r. art. 42 § 3 k.k. - z dniem 1 lipca 2010 r. - nadano następującą treść:

„§ 3. Sąd orzeka zakaz prowadzenia wszelkich pojazdów mechanicznych na zawsze, jeżeli sprawca w czasie popełnienia przestępstwa określonego w art. 173, którego następstwem jest śmierć innej osoby lub ciężki uszczerbek na jej zdrowiu, albo w czasie popełnienia przestępstwa określonego w art. 177 § 2 lub w art. 355 § 2 był w stanie nietrzeźwości lub pod wpływem środka odurzającego

lub zbiegł z miejsca zdarzenia, chyba że zachodzi wyjątkowy wypadek, uzasadniony szczególnymi okolicznościami.”.

Ustawą zmieniającą z dnia 12 lutego 2010 r. został też wprowadzony przepis art. 178a § 4 k.k., przytoczony uprzednio.

Aktualne brzmienie art. 42 § 3 k.k. - podane wyżej - zostało nadane ustawą z dnia 20 marca 2015 r. o zmianie ustawy - Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. z 2015 r., poz. 541 ze zm.) [dalej: ustawa zmieniająca z dnia 20 marca 2015 r.] i obowiązuje od dnia 18 maja 2015 r.

R. A. Stefański, komentując obowiązujący w Kodeksie karnym tryb orzekania zakazu prowadzenia pojazdów oraz wyjaśniając istotę oraz warunki jego orzekania, w tym orzekania zakazu prowadzenia wszelkich pojazdów mechanicznych dożywotnio, stwierdził, między innymi, że „[z]akaz prowadzenia pojazdów jako środek karny jest orzekany fakultatywnie lub obligatoryjnie. W pierwszym wypadku orzeczenie zakazu pozostawione jest swobodnemu uznaniu sądu, w drugim zaś o jego wymierzeniu przesądza ustawa. (...)”

Okolicznościami skutkującymi obligatoryjnym orzeczeniem zakazu terminowego jest znajdowanie się sprawcy w stanie nietrzeźwości lub pod wpływem środka odurzającego, albo zbiegnięcie z miejsca zdarzenia (art. 42 § 2 KK). [...].

Orzeczenie zakazu prowadzenia wszelkich pojazdów mechanicznych dożywotnio jest obligatoryjne, z tym że jest względnie obligatoryjne i bezwzględnie obligatoryjne (podkr. wł.).

Względnie obligatoryjne jest orzeczenie tego zakazu w razie popełnienia przestępstwa określonego w art. 178a § 4 KK lub w wypadku, gdy sprawca w czasie popełnienia przestępstwa określonego w art. 173 KK, którego następstwem jest śmierć innej osoby lub ciężki uszczerbek na jej zdrowiu, albo w czasie popełnienia przestępstwa określonego w art. 177 § 2 lub w art. 355 § 2 KK był w stanie nietrzeźwości, pod wpływem środka odurzającego lub zbiegł z miejsca zdarzenia (art. 42 § 3 KK). Obligatoryjność jego orzeczenia łągodzi klauzula, że sąd może odstąpić od orzeczenia tego środka karnego dożywotnio, jeżeli *verba*

legis <zachodzi wyjątkowy wypadek, uzasadniony szczególnymi okolicznościami>. Użycie w tym zwrocie trzech przymiotników <wyjątkowy>, <uzasadniony> i <szczególny> wskazuje, że chodzi o szczególne sytuacje. Słowo <wyjątkowy> oznacza <szczególny (...) stanowi wyjątek, występuje bardzo rzadko> (Praktyczny słownik współczesnej polszczyzny, pod red. H. Zgótkowej, t. 46, Poznań 2004, s. 413), a wyraz <uzasadniony> - to <obiektywnie słuszny, prawdziwy> (Praktyczny słownik współczesnej polszczyzny, pod red. H. Zgótkowej, t. 44, Poznań 2003, s. 397). [...].

Bezwzględny obowiązek orzeczenia zakazu prowadzenia pojazdów mechanicznych dożywotnio zachodzi w razie powrotu do przestępstwa z art. 178a § 4 KK lub ciężkiego przestępstwa przeciwko bezpieczeństwu w komunikacji przez osobę prowadzącą pojazd mechaniczny znajdującą się w stanie nietrzeźwości, pod wpływem środka odurzającego lub w razie jej zbiegnięcia z miejsca zdarzenia (art. 42 § 4 KK)” [*Kodeks Karny. Komentarz pod red. R. Stefańskiego*, Rok wydania: 2017, Wydawnictwo C. H. BECK, [http://legalis/akt.do?link=KOM.PAP\[35810211.260153928](http://legalis/akt.do?link=KOM.PAP[35810211.260153928); *vide* też - *Kodeks karny. Komentarz pod red. A. Grześkowiak i K. Wiaka*, Rok wydania: 2017, Wydawnictwo C. H. BECK, [http://legalis/akt.do?link=KOM.PAP\[35810211.225128471](http://legalis/akt.do?link=KOM.PAP[35810211.225128471)].

W. Górski i M. Szewczyk, w komentarzu do art. 42 k.k., wskazali, między innymi, że „zakazu, o którym mowa w art. 42 § 3 k.k., nie orzeka się, gdy zachodzi wyjątkowy wypadek, uzasadniony szczególnymi okolicznościami (...). Zastosowanie przez ustawodawcę podwójnego kwantyfikatora (jest to jedyny wypadek tego typu w kodeksie) podkreśla wyjątkowość odstąpienia od orzeczenia środka karnego (choćby w porównaniu z art. 69 § 4 k.k., gdzie mowa tylko o szczególnie uzasadnionych wypadkach). Wydaje się, że o odstąpieniu od orzeczenia środka dożywotnio może przesądzać m.in. przyczynienie się do zdarzenia innych osób, brak wcześniejszej karalności za wykroczenia drogowe, nieumyślność naruszenia reguł ostrożności w sytuacji braku związku pomiędzy stanem nietrzeźwości (odurzenia) a zdarzeniem. (...)

Zgodnie z art. 84 § 2a środek karny orzeczony dożywotnio może zostać uznany za wykonany po 15 latach, jeżeli skazany przestrzegał porządku prawnego i nie zachodzi obawa ponownego popełnienia przestępstwa podobnego do tego, za które orzeczono środek karny. Jednocześnie ustawodawca wprowadził możliwość zmiany sposobu wykonywania zakazu prowadzenia pojazdów przez umożliwienie kierowania nimi po wyposażeniu samochodu w blokadę alkoholową (podkr. wł.). Zgodnie z art. 182a k.k.w. jeżeli zakaz prowadzenia pojazdów był wykonywany przez co najmniej połowę orzeczonego wymiaru, a w przypadku zakazu prowadzenia pojazdów orzeczonego na podstawie art. 42 § 3 lub 4 - przez co najmniej 10 lat, sąd może orzec o dalszym wykonywaniu tego środka karnego w postaci zakazu prowadzenia pojazdów niewyposażonych w blokadę alkoholową, o której mowa w art. 2 pkt 84 p.r.d. (ustawy z dnia 20 czerwca 1997 r. - Prawo o ruchu drogowym, tekst jednolity - Dz. U. z 2017 r., poz. 128 ze zm., dalej: ustawa - Prawo o ruchu drogowym - przyp. wł.), jeżeli postawa, właściwości i warunki osobiste sprawcy oraz zachowanie w czasie wykonywania środka karnego uzasadniają przekonanie, że prowadzenie pojazdu przez tę osobę nie zagraża bezpieczeństwu w komunikacji” (komentarz W. Górowskiego i M. Szewczyka do art. 42 k.k., [w:] *Kodeks karny. Część ogólna. Tom I. Część I. Komentarz do art. 1-52*, System Informacji Prawnej LEX).

K. Lipiński, w komentarzu do art. 42 k.k., wskazał, między innymi, że „[p]rzesłankami **obligatoryjnego dożywotniego zakazu prowadzenia wszelkich pojazdów mechanicznych** z art. 42 § 3 k.k. są:

- 1) popełnienie przestępstwa z art. 178a § 4 k.k. (tzw. recydywy komunikacyjnej [...]),
- 2) popełnienie przestępstwa określonego w art. 173 k.k., którego następstwem jest śmierć innej osoby lub ciężki uszczerbek na jej zdrowiu, w art. 177 § 2 lub w art. 355 § 2 k.k. - w stanie nietrzeźwości, pod wpływem środka odurzającego lub zbiegnięcie z miejsca zdarzenia tych przestępstw.

Przyczyną, dla której w zakresie odesłania do art. 173 k.k. ustawodawca nie wskazuje § 3 i 4, jest objęcie podstawą obligatoryjnego orzeczenia środka karnego również sytuacji, w której ciężki uszczerbek na zdrowiu ponosi jedna osoba, podczas gdy typy kwalifikowane przez następstwa z § 3 i 4 wymagają ciężkiego uszczerbku na zdrowiu wielu osób. Przyznać również trzeba, że uwzględnienie w tym przepisie art. 355 § 2 k.k. jest błędne z uwagi na odesłanie zawarte w art. 355 § 3 k.k., podważając sens normatywny tego przepisu (W. Wróbel, *Krytycznie o zaostrzeniu odpowiedzialności karnej za przestępstwa komunikacyjne*, PiP 2001/7, s. 54 i n.).

Względna obligatoryjność podstawy orzeczenia środka karnego z art. 42 § 3 k.k. wynika ze znajdującej się w jego końcowej części klauzuli, zgodnie z którą zakazu prowadzenia wszelkich pojazdów mechanicznych nie orzeka się, jeżeli zachodzi wyjątkowy wypadek, uzasadniony szczególnymi okolicznościami. Są to zatem sytuacje o charakterze podwójnie kwalifikowanym (wyjątkowy wypadek, szczególne okoliczności). Ich określenie *in abstracto* nie jest możliwe, jednak przyjęć należy, że sąd powinien w tym zakresie uwzględnić nie tylko okoliczności związane z konkretnym czynem, lecz także z osobą sprawcy.

Odstąpienie od orzeczenia zakazu prowadzenia wszelkich pojazdów mechanicznych na podstawie art. 42 § 3 k.k. z uwagi na klauzulę wyjątkowego wypadku uzasadnionego szczególnymi okolicznościami nie dezaktualizuje jednocześnie obowiązku wynikającego z § 2 (...).

Klauzula względnej obligatoryjności nie znajduje zastosowania w sytuacjach wymienionych w art. 42 § 4 k.k., wprowadzającym **bezwzględny** (tj. nieznający już wyjątków) obowiązek orzeczenia dożywotnio zakazu prowadzenia wszelkich pojazdów. Zastosowanie tego najbardziej represyjnego trybu orzeczenia środka karnego limitowane jest jednak w dwojaki sposób:

- 1) przez określenie, że skazanie musi dotyczyć **osoby prowadzącej pojazd mechaniczny**,

2) przez określenie, że konieczne jest **ponowne skazanie w warunkach określonych w art. 42 § 3 k.k.**

Oba z tych warunków muszą być spełnione **łącznie**, tzn. sprawca musi być nie tylko wcześniej skazany za przestępstwa z art. 174a § 4 k.k. lub pozostałe wymienione w § 3 we wskazanych tam warunkach (przy czym należy przyjąć, że wystarczy skazanie za którekolwiek z nich, a nie dwukrotne skazanie za to samo przestępstwo), lecz konieczne jest także dwukrotne prowadzenie przez tę osobę pojazdu mechanicznego (...). Tryb bezwzględnie obligatoryjnego dożywotniego zakazu prowadzenia wszelkich pojazdów z art. 42 § 4 k.k. nie zaktualizuje się zatem np. w sytuacji, w której sprawca dwukrotnie popełnił przestępstwo z art. 177 § 2 k.k., znajdując się w stanie nietrzeźwości, lecz raz prowadząc pojazd mechaniczny, a raz prowadząc pojazd niemechaniczny (...). Nic nie będzie jednak wówczas stało na przeszkodzie zastosowaniu dożywotniego zakazu prowadzenia wszelkich pojazdów mechanicznych na podstawie art. 42 § 3 k.k.

Zakaz prowadzenia pojazdów można orzec **terminowo**, jak też **dożywotnio**, w tym również obligatoryjnie dożywotnio. Wydłużenie okresu, na jaki można orzec zakaz prowadzenia pojazdów, do 15 lat nastąpiło przy tym nowelą z 20.03.2015 r., która weszła w życie szybciej niż reforma z 20.02.2015 r. (...).

Na podstawie art. 42 § 1, 1a i 2 k.k. możliwe jest wyłącznie terminowe orzeczenie zakazu prowadzenia pojazdów. W pierwszych dwóch przypadkach okres, na który można zastosować środek karny, wynosi **od roku do lat 15**, zaś w przypadku § 2 - **od 3 lat do lat 15** (art. 43 § 1 k.k.). Jeżeli zakaz prowadzenia pojazdów został orzeczony na podstawie art. 42 § 2 k.k., nie jest możliwe wcześniejsze uznanie go za wykonany (art. 84 § 2 k.k.).

Dożywotnie orzeczenie zakazu prowadzenia pojazdów możliwe jest wyłącznie w przypadkach wymienionych w art. 42 § 3 i 4 k.k. Dodać przy tym trzeba, że nowela z 20.02.2015 r. usunęła lukę uniemożliwiającą uznanie dożywotniego zakazu prowadzenia pojazdów za wykonany (a tym samym zatarcie skazania z uwagi na treść art. 107 § 6 k.k.). Aktualnie jest to możliwe na

podstawie art. 84 § 2a k.k., tj. jeżeli skazany przestrzegał porządku prawnego i nie zachodzi obawa ponownego popełnienia przestępstwa podobnego do tego, za które orzeczono środek karny, a środek karny był w stosunku do skazanego wykonywany przynajmniej przez 15 lat.

Dopuszczalność kumulowania zakazu prowadzenia wszelkich pojazdów mechanicznych (art. 42 § 3 i 4 k.k.) z zakazem prowadzenia pojazdów niemechanicznych (wówczas orzekanego na podstawie art. 42 § 1 k.k.) powoduje, że możliwe jest równoległe obowiązywanie zakazu dożywotniego i terminowego.

Terminy, na które można orzekać zakaz prowadzenia pojazdów, o których wspominają art. 42 i 43 k.k., **nie obowiązują w przypadku orzeczenia zakazu prowadzenia pojazdów na podstawie art. 67 § 3 k.k., tj. przy warunkowym umorzeniu postępowania.** Wówczas bowiem zakaz prowadzenia pojazdów - z mocy art. 67 § 3 - można orzec **wyłącznie do lat 2**, a co więcej - **fakultatywnie** (wyroki SN: z 8.01.2019 r., III KK 776/18, KZS 2019/6, poz. 10; z 6.02.2014 r., III KK 481/13, KZS 2014/5, poz. 20). Dotyczy to w szczególności przestępstwa z art. 178a § 1 k.k.

Orzeczenie zakazu prowadzenia pojazdów pociąga za sobą obowiązki informacyjne sądu (art. 182 k.k.w.). Na podstawie art. 182a k.k.w. możliwe jest - po upływie połowy orzeczonego wymiaru środka karnego lub 10 lat w przypadku dożywotniego zakazu prowadzenia pojazdów - orzeczenie przez sąd o dalszym wykonywaniu tego środka karnego w postaci zakazu prowadzenia pojazdów niewyposażonych w blokadę alkoholową” (K. Lipiński, *Komentarz do art. 42 Kodeksu karnego*, System Informacji Prawnej LEX).

Komentując z kolei art. 178a § 4 k.k., R. A. Stefański stwierdził, że konstrukcja tego przepisu odpowiada typowi kwalifikowanemu (w ocenie tego Autora trudno podzielić pogląd, że przepis ten określa nadzwyczajne obostrzenie kary), „gdyż:

- po pierwsze, zawiera, w porównaniu z typem podstawowym przestępstwa określonego w art. 178a § 1 KK, dodatkowe znamiona w postaci wcześniejszego prawomocnego skazania za prowadzenie pojazdu mechanicznego w stanie

nietrzeźwości lub pod wpływem środka odurzającego (art. 178a § 1 KK) albo za przestępstwo określone w art. 173, 177 lub 355 § 2 KK popełnione w stanie nietrzeźwości lub pod wpływem środka odurzającego (art. 178 § 4 *in principio* KK), a w porównaniu z art. 244 KK dodatkowe znamię w postaci naruszenia obowiązującego zakazu prowadzenia pojazdów mechanicznych orzeczonego w związku ze skazaniem za przestępstwo popełnione przez prowadzenie pojazdu mechanicznego w ruchu lądowym wodnym lub powietrznym w stanie nietrzeźwości lub pod wpływem środka odurzającego (art. 178a § 4 *in fine* KK),

- po drugie, te dodatkowe okoliczności są powiązane z typami podstawowymi przestępstwa, odpowiednio z określonymi w art. 178a § 1 i art. 244 KK,
- po trzecie, zawiera odrębną i samodzielnią sankcję,
- po czwarte, przemawiały za tym względy polityki karnej. Jak wyraźnie podniesiono w uzasadnieniu projektu ustawy z 12.2.2010 r. o zmianie ustawy - Kodeks karny *ratio legis* art. 178a § 4 KK jest wzmocnienie walki z nietrzeźwością w ruchu drogowym ze względu na wysoki poziom wypadków drogowych oraz rosnącą tendencję czynów prowadzenia pojazdu w stanie nietrzeźwości lub po użyciu alkoholu. Wskazano wprost, że <Pijani kierowcy to od lat jeden z ważniejszych problemów bezpieczeństwa ruchu drogowego w Polsce. Taka sytuacja wymaga użycia zdecydowanych mechanizmów prawnych do walki z tą patologią. Wprowadzone ostatnimi czasy zaostrzenia przepisów w przedmiotowej materii nie przyniosły oczekiwanych skutków z uwagi na sporadyczność ich stosowania> - uzasadnienie poselskiego projektu ustawy o zmianie ustawy - Kodeks karny (Sejm IV kadencji, druk Nr 2115, s. 4).

Ważną przesłanką dla oceny charakteru art. 178a § 4 KK jest wola ustawodawcy. O tym, że ustawodawca przepis ten traktuje jako typ przestępstwa świadczą odesłania do niego w art. 58 § 3 i art. 69 § 4 KK, w których wprost mowa jest o <sprawcy przestępstwa określonego w art. 178a § 4 KK>. Stojąc na stanowisku, że art. 178a § 4 *in principio* KK - jak to przyjmuje SN - określa specyficzną recydywę w zakresie przestępstw komunikacyjnych, konsekwentnie należałoby przyjąć, że odesłania te dotyczą tylko art. 178a § 1 *in fine* KK, co z

kolei pozostawałoby w sprzeczności z językowym znaczeniem tego zwrotu, a nadto prowadziłyby do niezamierzonych skutków. Z niezrozumiałych względów sprawcę, określonego w art. 178a § 4 *in fine* KK dotykałyby ograniczenia co do możliwości zastosowania kary łagodniejszego rodzaju (art. 58 § 3 KK) oraz warunkowego zawieszenia wykonania kary pozbawienia wolności (art. 69 § 4 KK), a nie miałyby zastosowania do sprawcy określonego w art. 178a § 4 *in principio* KK, mimo że z punktu widzenia zagrożenia karnego dopuszczają się takiego samego przestępstwa. Nielogiczne jest twierdzenie, że w przepisach tych chodzi o odesłanie do całości art. 178a § 4 KK, podczas gdy de iure może w grę wchodzić tylko sytuacja opisana *in fine* tego przepisu” (*Kodeks Karny. Komentarz pod red. R. Stefańskiego*, Rok wydania: 2017, Wydawnictwo C. H. BECK, [http://legalis/akt.do?link=KOM.PAP\[35810911.260153928\]](http://legalis/akt.do?link=KOM.PAP[35810911.260153928])).

R. A. Stefański wyjaśnił dalej, że „[w] zakresie warunku uprzedniego skazania za pozostałe przestępstwa (poza przestępstwem z art. 178a § 1 k.k. - przyp. wł.) wymienione w art. 178a § 4 KK, ich określenie nastąpiło przez wymienienie typizujących je przepisów. Odesłano do przestępstw określonych w art. 173, art. 174, art. 177 i art. 355 § 2 KK. Oznacza to, że przesłanka ta jest spełniona w razie skazania za jakiegokolwiek przestępstwo określone w tych przepisach. Obejmuje zarówno typy podstawowe, jak i kwalifikowane. (...)”

Zasadnie Sąd Najwyższy przyjął, że <Odpowiedzialność na podstawie art. 178a § 4 KK - ze względu na uprzednie skazanie za przestępstwo określone w art. 178a § 1 KK lub wymienione w art. 178a § 4 KK, sprawca czynu z art. 178a § 1 KK ponosi do momentu zatarcia wcześniejszego skazania w myśl zasad ogólnych, określonych przepisami rozdziału XII KK. (...) [post. SN z 21.8.2012 r., IV KK 59/12, Prok. i Pr. 2013, Nr 2, poz. 1].

Dla obostrzenia ze względu na uprzednie skazanie za przestępstwo z art. 178a § 1 KK lub wymienione w art. 178a § 4 KK nie ma znaczenia rodzaj orzeczonej kary. Może to być nawet grzywna. Nie ma też znaczenia okres, jaki upłynął od wcześniejszego skazania. Skazanie z tego przepisu na tej podstawie staje się niemożliwie dopiero wówczas, gdy nastąpiło zatarcie skazania. Jest to

więc rozwiązanie bardziej rygorystyczne niż w wypadku recydywy zwykłej (art. 64 § 1 KK) lub wielokrotnej (art. 64 § 2 KK), której termin przedawnienia wynosi 5 lat liczony od odbycia kary pozbawienia wolności.

Odpowiedzialności z art. 178a § 4 KK podlega także sprawca przestępstwa z art. 178a § 1 KK, który popełnia je w okresie obowiązywania zakazu prowadzenia pojazdów mechanicznych, orzeczonego w związku ze skazaniem za przestępstwo. Nie ma znaczenie tryb jego orzeczenia – może być orzeczony fakultatywnie (art. 42 § 1 KK) lub obligatoryjnie (art. 42 § 2 KK) - jak też okres, na jaki został wymierzony – a zatem może to być zakaz terminowy (art. 42 § 1 lub 2 KK), jak i orzeczony dożywotnio (art. 42 § 3 i 4 KK). Skutku tego - ze względu na wyraźne zaznaczenie, że chodzi o taki zakaz orzeczony za przestępstwo - nie wywołuje orzeczenie takiego zakazu za wykroczenie.

Istotne jest, by zakaz obowiązywał w czasie popełnienia przestępstwa, a więc w okresie od uprawomocnienia się wyroku do czasu jego wykonania, czyli upływu terminu, na jaki go orzeczono, lub uznania go przez sąd za wykonany (art. 84 § 1 KK). Nieistotne jest czy w tym czasie biegł zakaz. Zgodnie z art. 43 § 2 KK, zakaz ten obowiązuje od uprawomocnienia się orzeczenia, a nie biegnie w czasie odbywania kary pozbawienia wolności, chociażby orzeczonej za inne przestępstwo, a także do chwili wykonania nałożonego przez sąd obowiązku zwrotu dokumentu stwierdzającego uprawnienia do prowadzenia pojazdu (*arg. ex art. 43 § 3 KK*)” [*ibidem*; *vide* też - Kodeks karny. Komentarz pod red. A. Grześkowiak i K. Wiaka, Rok wydania: 2017, Wydawnictwo C. H. BECK, [http://legalis/akt.do?link=KOM.PAP\[35810911.225128471\]](http://legalis/akt.do?link=KOM.PAP[35810911.225128471])].

W jednym z nowszych komentarzy do art. 178a k.k. M. Budyn - Kulik zwróciła uwagę, między innymi, na to, że:

- typ przestępstwa z art. 178a k.k. „został wprowadzony do Kodeksu karnego przez art. 1 pkt 7 ustawy z 14.04.2000 r. (Dz.U. Nr 48, poz. 548), zmieniającej Kodeks karny z dniem 15.12.2000 r. Do jego znamion należy bezwypadkowe prowadzenie pojazdu mechanicznego w stanie nietrzeźwości lub pod wpływem środka odurzającego. Artykuł 178a § 2 k.k., typizujący

prowadzenie pojazdu innego niż mechaniczny na drodze publicznej, w strefie zamieszkania lub w strefie ruchu, został uchylony przez art. 12 pkt 3 ustawy z 27.09.2013 r. o zmianie ustawy - Kodeks postępowania karnego oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. poz. 1247 ze zm.). Zmiana weszła w życie z dniem 9.11.2013 r. Ten typ czynu zabronionego uległ kontrawencjonalizacji i stanowi obecnie wykroczenie z art. 87 § 1a k.w.”;

- przedmiotem przestępstwa z art. 178a k.k. „jest **bezpieczeństwo** w komunikacji. Dobrem chronionym w art. 178a § 4 *in fine* k.k. jest wymiar sprawiedliwości oraz respektowanie orzeczeń sądowych (...);

- przestępstwo z art. 178a k.k. „może zostać popełnione wyłącznie przez **działanie**. Czyn polega na prowadzeniu (czyli kierowaniu) pojazdu mechanicznego na drodze każdego rodzaju (§ 1) w stanie zagrażającym bezpieczeństwu w komunikacji. Przestępstwo to ma charakter **formalny**. Do jego znamion nie należy skutek w postaci np. spowodowania katastrofy. Jest ono dokonane w momencie uruchomienia pojazdu i rozpoczęcia jazdy”;

- „**[p]ojazd mechaniczny** w ruchu lądowym to każdy pojazd drogowy czy szynowy napędzany umieszczonym w nim silnikiem, jak również maszyna samobieżna i motorower oraz pojazd szynowy (wytyczne wymiaru sprawiedliwości i praktyki sądowej w sprawach o przestępstwa drogowe; uchwała SN z 28.02.1975 r., V KZP 2/74, OSNKW 1975/3-4, poz. 33; także wyrok SN z 25.10.2007 r., III KK 270/07, Prok. i Pr.-wkł. 2008/5, poz. 2). **Prowadzenie pojazdu mechanicznego** oznacza zgodne z jego konstrukcją wprawienie go w ruch, kierowanie nim, nadawanie prędkości i hamowanie (...). Niejasne jest w tym kontekście stwierdzenie Lachowskiego, że dron co prawda jest pojazdem mechanicznym, ale sterowanie nim w warunkach określonych w art. 178a k.k. nie realizuje znamion tego przestępstwa (...). W świetle przedstawionej definicji znamienia czynnościowego w pojęciu prowadzenie mieści się sterowanie nim. Niezasadne jest bowiem uzależnianie <prowadzenia> pojazdu od posiadania bezpośredniego kontaktu z nim. Faktycznie do niedawna możliwości techniczne nie pozwalały w zasadzie na inny sposób prowadzenia pojazdu, niż tylko siedząc

w nim lub na nim. Pojęciowo jednak <prowadzenie. **nie wyklucza** również zdalnego sterowania pojazdem”;

- „[d]o wypełnienia znamion czynu z § 1 <wystarczające jest prowadzenie go [pojazdu mechanicznego - M.B.-K.] w stanie nietrzeźwości lub pod wpływem środka odurzającego w jakiegokolwiek **strefie ruchu** [podkr. M.B.-K.], to jest w ruchu lądowym, wodnym lub powietrznym> (wyrok SA w Krakowie z 7.07.2004 r., II AKa 131/04, KZS 2004/9, poz. 35). Czyn z § 1 popełnia sprawca, który uczestniczy w ruchu, a zatem rozstrzygnięcie, czy oskarżony popełnił przestępstwo z art. 178a § 1 k.k., zależy od ustalenia, czy droga, którą jechał, jest drogą prywatną, drogą dojazdową do pól uprawnych, czy też drogą polną, na której odbywa się ruch pojazdów (wyrok SA w Krakowie z 7.04.2004 r., II AKa 69/04, KZS 2004/4, poz. 40)”;

- „[j]est to przestępstwo (z art. 178a k.k. - przyp. wł.) **indywidualne co do czynu**, ponieważ może je popełnić tylko osoba kierująca pojazdem znajdująca się w stanie nietrzeźwości lub pod wpływem środka odurzającego. Podmiotem przestępstwa określonego w art. 178a § 1 k.k. jest także osoba prowadząca holowany pojazd mechaniczny (wyrok SN z 18.03.2003 r., III KKN 390/01, OSNKW 2003/5–6, poz. 56)”;

- strona podmiotowa przestępstwa z art. 178a k.k. „zasadza się na **umyślności**. Może ono zostać popełnione w zamiarze bezpośrednim lub ewentualnym. Sprawca musi obejmować zamiarem także stan nietrzeźwości. W przypadku błędu (nawet nieusprawiedliwionego), czyli błędnego uznania przez sprawcę, że stężenie alkoholu nie osiągnęło granicy stanu nietrzeźwości, nie można przypisać mu odpowiedzialności za przestępstwo z art. 178a, a jedynie za wykroczenie z art. 87 k.w.”;

- „[r]uchem lądowym jest nie tylko ruch na drogach publicznych, w strefach zamieszkania, lecz także ruch w miejscach dostępnych dla powszechnego użytku. Do miejsc dostępnych dla ruchu pojazdów **nie mogą** natomiast zostać zaliczone miejsca, w których nie odbywa się ruch ogólnodostępny, a jedynie dopuszczone jest do ruchu wąskie grono osób. Za takie miejsce nie może być

uznane podwórko (wyrok SN z 5.05.2009 r., IV KK 432/08, OSNwSK 2009/1, poz. 1068). Trafnie stwierdził SN w postanowieniu z 28.03.2017 r., III KK 472/16, LEX nr 2271447, że: <Przewidziane w art. 178a § 1 k.k. kryterium «ruchu lądowego» należy wiązać nie tyle z formalnym statusem konkretnej drogi, czy też określonego miejsca, lecz z faktyczną dostępnością i rzeczywistym jego wykorzystaniem dla ruchu pojazdów i innych uczestników. Wobec tego samo stwierdzenie, że do zdarzenia doszło na drodze leśnej, nie wyklucza możliwości przypisania czynu z art. 178a § 1 k.k.>”;

- „[p]rzepis art. 178a § 4 k.k. został dodany przez art. 1 pkt 9 ustawy z 12.02.2010 r. o zmianie ustawy - Kodeks karny, ustawy - Kodeks karny wykonawczy oraz ustawy - Prawo ochrony środowiska (Dz.U. Nr 40, poz. 227 ze zm.). Zob. wyrok SN z 29.06.2017 r., IV KK 221/17, LEX nr 2312033. Charakter normatywny tego przepisu budzi pewne kontrowersje. Zdaniem Sądu Najwyższego w przypadku wątpliwości co do charakteru prawnego przepisu zamieszczonego w części szczególnej Kodeksu karnego należy uznać, że jeżeli przewidziana w tym przepisie modyfikacja sankcji karnej jest uzasadniona okolicznościami poprzedzającymi określony czyn lub też następującymi po jego popełnieniu, powinien być on traktowany jako instytucja sądowego wymiaru kary. Jeżeli natomiast określone w danym przepisie okoliczności, które rzutują na wysokość sankcji karnej, bezpośrednio są powiązane z czynem i mają znaczenie dla oceny stopnia jego społecznej szkodliwości, należy uznać, że konstytuują one typ czynu zabronionego (kwalifikowany albo uprzywilejowany). Artykuł 178a § 4 k.k. cechuje **niejednorodny charakter normatywny**: pierwsza jego część określa instytucję nadzwyczajnego obostrzenia kary, a druga część - typ czynu zabronionego, okoliczności w nim wskazane związane są bowiem ściśle z oceną społecznej szkodliwości czynu sprawcy (postanowienie SN z 19.01.2012 r., I KZP 22/11, OSNKW 2012/1, poz. 6). W mojej ocenie ustawodawca wprowadza tu **nowy typ kwalifikowany** przez wskazanie trzech alternatywnie określonych znamion kwalifikujących (...). Pierwsze z nich stanowi przypadek **recydywy ogólnej jednorodnej** (...) - znamieniem wpływającym na zwiększenie

zagrożenia karą jest uprzednie prawomocne skazanie za przestępstwo z art. 178a § 1 k.k., niezależnie od tego, na jaką karę sprawca został skazany, czy była to kara bezwzględna, a jeśli tak - jaką część kary skazany odbył. Ustawodawca nie podaje tu żadnych terminów, a zatem należy przyjąć, że sprawca czynu z art. 178a § 4 będzie ponosił taką zaostrzoną odpowiedzialność do momentu zatarcia poprzedniego skazania. Sąd Najwyższy w wyroku z 2.07.2019 r. (V KK 364/18, LEX nr 2744141) stwierdził, że nie stanowi przeszkody do przyjęcia odpowiedzialności za przestępstwo z art. 178a § 4 k.k. zatarcie w dacie wyrokowania skazania za przestępstwo, którego częścią było orzeczenie zakazu prowadzenia pojazdów mechanicznych, jeżeli będący przedmiotem osądu czyn określony w art. 178a § 1 k.k. został popełniony w okresie obowiązywania tego zakazu. Drugim znamieniem przewidzianym przez ustawodawcę jest popełnienie jednego z trzech przestępstw przeciwko bezpieczeństwu w komunikacji lub takiego przestępstwa z części wojskowej Kodeksu karnego w stanie nietrzeźwości lub odurzenia. Jest to **rodzaj recydywy ogólnej niejednorodnej**”;

- „[k]olejnym znamieniem (czynu z art. 178a § 4 k.k. - przyp. wł.) jest popełnienie przestępstwa z art. 178a § 1 k.k. **w okresie obowiązywania zakazu prowadzenia pojazdów mechanicznych** orzeczonego w związku ze skazaniem za przestępstwo. Z brzmienia tego przepisu należy wnioskować, że nie wypełnia znamion przestępstwa z art. 178a § 4 k.k. sprawca, wobec którego orzeczono zakaz prowadzenia pojazdów w związku z popełnieniem wykroczenia (zob. np. wyrok SN z 20.04.2017 r., II KK 80/17, LEX nr 2278310). Orzeczenie zakazu prowadzenia pojazdów przewidziane w art. 42 k.k. (por. uwagi do tego przepisu) może nastąpić tylko w razie popełnienia przestępstwa przeciwko bezpieczeństwu w komunikacji. W pewnym zakresie może wystąpić zbieg dwóch znamion kwalifikujących (jeżeli sprawca został prawomocnie skazany za przestępstwo wskazane w art. 178a § 4 k.k. i został wobec niego zastosowany środek karny w postaci zakazu prowadzenia pojazdów). **Nie poniesie** surowszej odpowiedzialności na podstawie art. 178a § 4 k.k. sprawca skazany uprzednio za przestępstwo przeciwko bezpieczeństwu w komunikacji, ale popełnione nie w

stanie nietrzeźwości lub pod wpływem środka odurzającego, jeżeli orzeczono wobec niego środek przewidziany w art. 42 § 1 k.k. w odniesieniu do innych pojazdów niż mechaniczne”;

- „<Zachowanie sprawcy, kierującego pojazdem w stanie nietrzeźwości lub po użyciu środka odurzającego, który w następstwie naruszenia zasad bezpieczeństwa w ruchu powoduje wypadek komunikacyjny, stanowi dwa odrębne czyny zabronione - jeden określony w art. 178a § 1 lub 2 k.k., drugi zaś - w art. 177 § 1 lub 2 k.k. w zw. z art. 178 § 1 k.k. Ewentualna redukcja ocen prawno Karnych powinna zostać dokonana – z uwzględnieniem okoliczności konkretnego przypadku - przy przyjęciu, iż występki zakwalifikowany z art. 178a § 1 lub 2 k.k. stanowi współkarane przestępstwo uprzednie> (postanowienie SN z 28.03.2002 r., I KZP 4/02, OSNKW 2002/5-6, poz. 37). Wyrok ten pozostaje nadal aktualny w odniesieniu do zbiegu art. 178a § 1 ze wskazanymi przepisami”;

- „<Prowadzenie w stanie nietrzeźwości pojazdu mechanicznego w ruchu lądowym, wodnym lub powietrznym, wbrew wcześniej orzeczonemu zakazowi prowadzenia takiego pojazdu, stanowi jeden czyn, wypełniający znamiona przestępstwa określonego w art. 178a § 1 k.k. i art. 244 k.k.> (postanowienie SN z 26.08.2004 r., I KZP 11/04, OSNKW 2004/7-8, poz. 84). Zdaniem Sądu Najwyższego nie zachodzi tu kumulacyjny zbieg przepisów ustawy w rozumieniu art. 11 § 2 k.k. (postanowienie SN z 19.01.2012 r., I KZP 22/11). Zdaniem SN (wyrok z 14.03.2018 r., IV KK 51/18, LEX nr 2498066) nie jest możliwy rzeczywisty właściwy zbieg przepisów z art. 178a § 1 i z art. 178a § 4 k.k.” (M. Budyn - Kulik, *Komentarz aktualizowany do art. 178(a) Kodeksu karnego*, Stan prawny: 2021.01.01, System Informacji Prawnej LEX).

Biorąc powyższe pod uwagę, należy przypomnieć, że skarga konstytucyjna A. T. została sformułowana na tle sprawy karnej, w której Skarżący, wyrokiem z października 2019 r., został skazany, między innymi, za popełnienie czynu kwalifikowanego jako występki z art. 178a § 4 k.k. (Skarżący popełnił przestępstwo z art. 178a § 1 k.k., będąc uprzednio dwukrotnie

prawomocnie skazany za prowadzenie pojazdu mechanicznego w stanie nietrzeźwości, czyli będąc uprzednio dwukrotnie prawomocnie skazany z art. 178a § 1 k.k.) na karę 6 (sześciu) miesięcy pozbawienia wolności i właśnie za takie przestępstwo sąd orzekł kwestionowany przez Skarżącego środek karny w postaci dożywotniego zakazu prowadzenia wszelkich pojazdów mechanicznych. Wprawdzie sąd odwoławczy zamienił zaskarżony wyrok i wymierzył Skarżącemu zamiast kary pozbawienia wolności karę ograniczenia wolności, ale, w części dotyczącej środka karnego, wyrok sądu pierwszej instancji utrzymał w mocy.

W związku z powyższym konieczna wydaje się korekta zarzutu skargi konstytucyjnej A. T. z uwagi na to, że przepis art. 42 § 3 k.k. ma zastosowanie nie tylko do sprawcy przestępstwa określonego w art. 178a § 4 k.k., ale też do sprawcy, który w czasie popełnienia przestępstwa określonego w art. 173 k.k., którego następstwem jest śmierć innej osoby lub ciężki uszczerbek na zdrowiu, albo w czasie popełnienia przestępstwa określonego w art. 177 § 2 k.k. lub w art. 355 § 2 k.k., był w stanie nietrzeźwości lub pod wpływem środka odurzającego lub zbiegł z miejsca zdarzenia.

Poza tym, za czyn z art. 178a § 4 k.k. odpowiada nie tylko, tak jak w sprawie karnej, na tle której sformułowano skargę konstytucyjną, ten sprawca przestępstwa określonego w art. 178a § 1 k.k., który był wcześniej prawomocnie skazany za prowadzenie pojazdu mechanicznego w stanie nietrzeźwości (art. 178a § 1 k.k.), ale też, między innymi, ten sprawca przestępstwa z art. 178a § 1 k.k., który był wcześniej prawomocnie skazany za przestępstwo określone w art. 173 k.k., w art. 174 k.k., w art. 177 k.k. lub w art. 355 § 2 k.k., popełnione w stanie nietrzeźwości.

Skoro zatem art. 79 ust. 1 ustawy zasadniczej nie daje legitymacji do kwestionowania każdego aktu normatywnego, którego stosowanie - w ocenie osoby skarżącej - narusza przepisy konstytucyjne, lecz **wymaga związku między unormowaniem będącym przedmiotem skargi a indywidualną sytuacją**

osoby ją wnoszącej, to przedmiotem zaskarżenia w skardze konstytucyjnej A. T. może być wskazany przez Skarżącego przepis art. 42 § 3 k.k., **ale tylko w takim zakresie, w jakim odnosi się on do skazanego za przestępstwo z art. 178a § 4 k.k. w związku z art. 178a § 1 k.k.**, co jednocześnie oznacza, że w pozostałym zakresie postępowanie podlega umorzeniu na podstawie art. 59 ust. 1 pkt 2 ustawy o organizacji i trybie postępowania przed Trybunałem Konstytucyjnym - wobec niedopuszczalności wydania orzeczenia.

W pierwszej grupie wzorców kontroli zaskarżonej regulacji Skarżący wymienił, jako wzorce samodzielne, art. 10 ust. 1 i art. 45 ust. 1 Konstytucji, natomiast jako wzorce związkowe do art. 45 ust. 1 - art. 173 i art. 175 ust. 1 Konstytucji.

Wobec powyższego, odnośnie do art. 10 ust. 1, art. 173 i art. 175 ust. 1 Konstytucji, należy zauważyć, iż przepisy te wyrażają zasady ustrojowe i z tego względu nie mogą być wzorcami kontroli w postępowaniu zainicjowanym wniesieniem skargi konstytucyjnej.

Art. 10 Konstytucji wyraża zasadę trójpodziału władz, będącą jedną z podstaw ustroju Rzeczypospolitej Polskiej. Art. 173 Konstytucji statuuje zasadę odrębności i niezależności władzy sądowniczej od innych władz. Z kolei art. 175 Konstytucji wyraża zasadę sądowego wymiaru sprawiedliwości (*vide* na przykład - postanowienia Trybunału Konstytucyjnego: z dnia 25 czerwca 2014 r., w sprawie o sygn. akt Ts 19/14, OTK ZU nr 5/B/2014, poz. 476 oraz z dnia 9 lutego 2017 r., w sprawie o sygn. akt Ts 241/16, OTK ZU seria B z 2017 r., poz. 227).

Oznacza to, że postępowanie - w przedmiocie kontroli zgodności art. 42 § 3 k.k. w zakresie, w jakim nakazuje sądowi powszechnemu orzeczenie dożywotniego zakazu prowadzenia wszelkich pojazdów mechanicznych w razie popełnienia przestępstwa z art. 178a § 4 Kodeksu karnego w związku z art. 178a § 1 tego Kodeksu, z art. 10 ust. 1, art. 173 i art. 175 ust. 1 Konstytucji - podlega umorzeniu na podstawie art. 59 ust. 1 pkt 2 ustawy o organizacji i trybie

postępowania przed Trybunałem Konstytucyjnym - wobec niedopuszczalności wydania orzeczenia.

Zarzut naruszenia przez zaskarżoną regulację art. 45 ust. 1 Konstytucji.

Przepis art. 45 ust. 1 Konstytucji, zawierający gwarancję prawa do sądu, był wielokrotnie analizowany w orzecznictwie konstytucyjnym. W uzasadnieniu wyroku z dnia 25 października 2016 r., w sprawie o sygn. akt SK 71/13, Trybunał Konstytucyjny przypomniał, że „[p]o pierwsze, <treść normatywna pojęcia prawnego «rozpatrzenie sprawy», zamieszczonego w art. 45 ust. 1 Konstytucji, obejmuje rozstrzygnięcie o prawach lub obowiązkach jakiegoś podmiotu, na podstawie norm prawnych «wynikających» z przepisów prawnych (...) [b]ez znaczenia dla konstytucyjnego rozumienia pojęcia «sprawy» i jej «rozpatrzenia» jest to, jaki charakter ma «sprawa» podlegająca kwalifikacji prawnej sądu, co wiąże się z naturą stanu faktycznego; jego elementami mogą być działania ludzkie, zdarzenia przyrodnicze, ale także np. rozstrzygnięcia indywidualne i konkretne uprawnionego (kompetentnego) organu.

Istotne jest, że wszystkie elementy stanu faktycznego dotyczą sprawy konkretnej i tworzą pewną całość związaną z podmiotem, którego uprawnienia lub obowiązki będą określone w wyniku kwalifikacji prawnej stanu faktycznego> (wyrok z 27 maja 2008 r. w sprawie SK 57/06 [...]) [OTK ZU nr 4/A/2008, poz. 63 - przyp. wł.]. Konstytucyjne prawo do sądu obejmuje w szczególności:

- a) prawo do uruchomienia postępowania sądowego;*
- b) prawo do odpowiednio ukształtowanej procedury sądowej, zgodnie z zasadami sprawiedliwości, jawności i dwuinstancyjności;*
- c) prawo do uzyskania wiążącego rozstrzygnięcia sprawy przez sąd;*
- d) prawo do odpowiedniego ukształtowania ustroju i pozycji organów rozstrzygających sprawę.*

Po drugie, art. 45 ust. 1 Konstytucji pozwala na rekonstrukcję dwóch postaci konstytucyjnego prawa podmiotowego (zob. wyroki TK z: 2 kwietnia

2001 r. w sprawie SK 10/00 [OTK ZU nr 3/2001, poz. 52 - przyp. wł.] oraz 12 maja 2003 r. w sprawie SK 38/02 [OTK ZU nr 5/A/2003, poz. 38 - przyp. wł.]). **Jedna to prawo do sądowego wymiaru sprawiedliwości, a więc merytorycznego, wiążącego i ostatecznego rozstrzygnięcia w sporze o prawo (prawo do sądu sensu stricto)** [podkr. wł.]. Druga to prawo do rozstrzygnięcia dotyczącego aktu lub czynności kształtującej sytuację prawną lub faktyczną podmiotu praw i wolności (prawo do ochrony sądowej). Z tak rozumianym prawem do sądu skorelowane są jednocześnie dwie funkcje sądów: funkcja wymiaru sprawiedliwości oraz funkcja ochrony prawnej. Zgodnie ze stanowiskiem przyjętym m.in. w wyroku w sprawie SK 38/02, kryterium rozdzielenia obu wskazanych powyżej funkcji sądów jest okoliczność, czy w danej kategorii spraw sądy decydują merytorycznie o prawach i wolnościach oznaczonego podmiotu, czy też kontrolują działania organów władzy publicznej z punktu widzenia ochrony jednostki przed arbitralnością.

Po trzecie, procedura rozstrzygania sporu musi odpowiadać standardom, jakie wyznacza konstytucyjna zasada sprawiedliwości proceduralnej (...). Aktualny wszakże pozostaje pogląd pełnego składu, że z zasady demokratycznego państwa prawnego wynika <ogólny wymóg, aby wszelkie postępowania prowadzone przez organy władzy publicznej w celu rozstrzygnięcia spraw indywidualnych odpowiadały standardom sprawiedliwości proceduralnej. W szczególności regulacje prawne tych postępowań muszą zapewnić wszechstronne i staranne zbadanie okoliczności istotnych dla rozstrzygnięcia sprawy, gwarantować wszystkim stronom i uczestnikom postępowania prawo do wysłuchania, tj. prawo przedstawiania i obrony swoich racji, a jednocześnie umożliwiać sprawne rozpatrzenie sprawy w rozsądnym terminie> (wyrok z 14 czerwca 2006 r. w sprawie K 53/05 [...]) [OTK ZU nr 6/A/2006, poz. 66 - przyp. wł.]. Do najistotniejszych wymogów rzetelnej i sprawiedliwie ukształtowanej procedury sądowej należą:

- a) nakaz wysłuchania stron;
- b) jawność jako zasada;

c) konieczność ujawnienia w czytelny sposób motywów rozstrzygnięcia w stopniu umożliwiającym weryfikację sposobu myślenia sądu, a tym samym unikanie dowolności czy wręcz arbitralności sądu;

d) zapewnienie przewidywalności uczestnikom postępowania przez odpowiednią spójność i wewnętrzną logikę mechanizmów, którym są poddani” (OTK ZU seria A z 2016 r., poz. 81).

W skardze konstytucyjnej Skarżący podkreślił - co należy przypomnieć - że zaskarżona regulacja **narusza prawo do sądu, ponieważ zawiera sankcję bezwzględnie oznaczoną**, która odbiera sądom „możliwość miarkowania kary”. W ocenie Skarżącego, „[w] takich przypadkach (...) rola sądu sprowadza się wyłącznie do subsumpcji stanu faktycznego pod określoną normę prawną, wraz z automatyczną koniecznością jej zastosowania. Prowadzi to do rozwiązania, w ramach którego wymiar sprawiedliwości w istocie sprawuje ustawodawca”, a przy tym „[z]byt radykalne zawężenie swobody sędziowskiego uznania prowadzi do sytuacji, w której sąd rozstrzygający konkretną sprawę nie może dokonać takiego wyboru rodzaju i rozmiaru wymierzanych sankcji, który odpowiadać będzie zasadzie sprawiedliwości. Konsekwencją takiej sytuacji będzie naruszenie konstytucyjnego wymogu ukształtowania procedury karnej zgodnie z zasadą sprawiedliwości i jawności, stanowiącą element prawa do sądu. Sytuacja, w której działania sędziego cechuje swoisty automatyzm w wymierzaniu dolegliwości, stanowi w konsekwencji naruszenie publicznego prawa podmiotowego do sprawiedliwego rozpatrzenia sprawy” (skarga konstytucyjna, s. 13 - 14).

Powyższe wskazuje na to, iż Skarżący w istocie zarzuca art. 42 § 3 k.k., w zaskarżonym zakresie, że przepis ten - przez to, iż zawiera, w ocenie Skarżącego, sankcję bezwzględnie oznaczoną - sprowadza sąd do roli wykonawcy woli ustawodawcy i wymierzania niejako „z automatu” środka karnego o sztywno określonym w ustawie i maksymalnym terminie obowiązywania (dożywotnio) bez możliwości miarkowania jego dolegliwości w konkretnych przypadkach (innego określenia długości trwania tego środka niż

dożywotnio), co prowadzi do naruszenia prawa Skarżącego do rzetelnego postępowania sądowego.

W związku z treścią zarzutu Skarżącego trzeba przypomnieć, że podobny zarzut pod adresem art. 42 § 3 k.k. był przedmiotem rozważań Trybunału Konstytucyjnego w sprawie o sygn. akt SK 46/19, przy czym o ile przedmiotem sprawy SK 46/19 była ocena konstytucyjności art. 42 § 3 k.k. w odniesieniu do sprawców przestępstw z art. 177 § 2 k.k. w związku z art. 178 § 1 k.k., o tyle niniejsza sprawa dotyczy sprawców przestępstw z art. 178a § 4 k.k. (konkretnie - sprawców czynu określonego w art. 178a § 1 k.k., którzy byli wcześniej prawomocnie skazani za prowadzenia pojazdu mechanicznego w stanie nietrzeźwości) [wyrok Trybunału Konstytucyjnego w tejże sprawie był przedmiotem oceny A. T. w uzasadnieniu skargi konstytucyjnej].

Kontrolując w sprawie o sygn. akt SK 46/19 zgodność z art. 45 ust. 1 Konstytucji art. 42 § 3 k.k., w brzmieniu nadanym przez art. 1 pkt 1 ustawy zmieniającej z dnia 20 marca 2015 r., w zakresie, w jakim przepis ten nakazuje sądowi powszechnemu orzeczenie dożywotniego zakazu prowadzenia wszelkich pojazdów mechanicznych, jeżeli sprawca w czasie popełnienia przestępstwa określonego w art. 177 § 2 tej ustawy był w stanie nietrzeźwości, Trybunał Konstytucyjny stwierdził, między innymi, że „*[z]daniem skarżącego, art. 42 § 3 k.k. w kwestionowanym zakresie zawiera sankcję bezwzględnie oznaczoną, która sprowadza sędziego do roli swoistego <automatu> do wymierzenia środka karnego o sztywno określonym ustawowo zakresie i czasie trwania. W rezultacie braku możliwości indywidualizacji wymiaru tego środka karnego dochodzi do naruszenia prawa skarżącego do rzetelnego postępowania sądowego.*

*Trybunał Konstytucyjny uznał, że dopuszczalnym wzorcem kontroli zaskarżonego przepisu w tym kontekście może być wyłącznie art. 45 ust. 1 Konstytucji, powołany przez skarżącego w uzasadnieniu skargi konstytucyjnej (warto w tym miejscu przypomnieć, że skarżący jako wzorce kontroli art. 42 § 3 k.k. „w tym kontekście” w *petitum* skargi konstytucyjnej wskazywał też art. 10 w związku z art. 175 ust. 1 i art. 31 ust. 3 Konstytucji - przyp. wł.) .*

Elementem (...) prawa do sądu jest prawo do sprawiedliwego wyroku sądowego, którego źródłem - oprócz art. 45 ust. 1 Konstytucji - jest także art. 2, art. 31 ust. 3 i art. 42 ust. 1 Konstytucji. W sensie materialnym oznacza ono prawo do uzyskania orzeczenia adekwatnego (proporcjonalnego) do osoby sprawcy i popełnionego przez niego czynu, uwzględniającego potrzeby prewencji generalnej i indywidualnej oraz prawnie chronione interesy pokrzywdzonego (por. podobne ujęcie celów postępowania karnego w art. 2 ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. - Kodeks postępowania karnego, Dz. U. z 2020 r. poz. 30, ze zm.; dalej: k.p.k.). W sensie formalnym prawo do sprawiedliwego wyroku oznacza prawo do wyroku wydanego w prawidłowo ukształtowanej procedurze, na przykład z zachowaniem zasady nullum crimen sine lege (por. art. 42 ust. 1 Konstytucji) czy domniemania niewinności (por. definicja prawa do sprawiedliwego wyroku łącznego - wyrok z 4 lipca 2018 r., sygn. K 16/16, OTK ZU A/2018, poz. 52, cz. III, pkt 5.7.2 uzasadnienia).

Skarżący expressis verbis powiązał swoje zarzuty z <prawem do rzetelnego postępowania> i <sprawiedliwego rozpatrzenia sprawy>. Można je jednak także ujmować w bardziej szczegółowych kategoriach naruszenia wymogów wyroku sprawiedliwego w sensie materialnym.

Tego typu zagadnienie pojawiało się już kilka razy w orzecznictwie Trybunału Konstytucyjnego na tle sankcji karnych, jednak nigdy nie było rozważane merytorycznie.

Dwukrotnie przed Trybunałem Konstytucyjnym kwestionowana była konstytucyjność art. 148 § 2 k.k. w brzmieniu obowiązującym od 26 września 2005 r. do 23 kwietnia 2009 r., który przewidywał za zabójstwo kwalifikowane wyłącznie karę 25 lat pozbawienia wolności albo karę dożywotniego pozbawienia wolności. Zgodność tego przepisu m.in. z art. 10 w związku z art. 175 ust. 1 i art. 45 ust. 1 Konstytucji stała się przedmiotem wniosku Rzecznika Praw Obywatelskich (por. postanowienie z 21 września 2006 r., sygn. K 39/05, OTK ZU nr 8/A/2006, poz. 115) oraz pytania prawnego Sądu Apelacyjnego w Krakowie (por. wyrok z 16 kwietnia 2009 r., sygn. P 11/08, OTK ZU nr 4/A/2009, poz. 49).

Trybunał Konstytucyjny nie rozpoznał jednak tych zarzutów merytorycznie - Rzecznik Praw Obywatelskich cofnął wniosek, a w sprawie zainicjowanej pytaniem prawnym zostało to uznane za zbędne z uwagi na uwzględnienie zarzutów legislacyjnych.

Problem dopuszczalności sankcji bezwzględnie oznaczonych powrócił na tle art. 58 § 4 i art. 69 § 4 k.k., w brzmieniu obowiązującym od 1 lipca 2010 r., które ograniczały stosowanie zasady prymatu kar wolnościowych i warunkowego zawieszenia kary w wypadku sprawców występków o charakterze chuligańskim. SR w Janowie Lubelskim powziął wątpliwość, czy regulacje te są zgodne m.in. z art. 10 w związku z art. 45 ust. 1 w związku z art. 178 ust. 1 Konstytucji. Trybunał Konstytucyjny uznał, że pytanie prawne nie spełniało wymogów formalnych (por. postanowienie z 29 lutego 2012 r., sygn. P 22/11, OTK ZU nr 2/A/2012, poz. 23). Po raz kolejny zagadnienie sankcji bezwzględnie oznaczonej pojawiło się na tle art. 42 § 2 k.k. w brzmieniu obowiązującym do 24 lutego 2011 r., który przewidywał obligatoryjny terminowy zakaz prowadzenia wszelkich pojazdów m.in. dla nietrzeźwych sprawców przestępstw przeciwko bezpieczeństwu w komunikacji. SR dla Łodzi-Śródmieścia w Łodzi uznał, że rozwiązanie to jest niezgodne m.in. z art. 10, art. 175 ust. 1, art. 178 ust. 1 Konstytucji. Ze względu jednak na nowelizację zaskarżonego przepisu po wniesieniu pytania prawnego przez sąd pytający i możliwość zastosowania w sprawie toczącej się przed tym sądem nowego (względniejszego) brzmienia zaskarżonego przepisu na zasadzie art. 4 § 1 k.k., postępowanie w tej sprawie zostało umorzone (por. postanowienie z 11 kwietnia 2012 r., sygn. P 24/09, OTK ZU nr 4/A/2012, poz. 46).

Problem sankcji bezwzględnie oznaczonych był także przedmiotem wniosku Prokuratora Generalnego, dotyczącego sztywno określonej wysokości kary grzywny za niektóre wykroczenia drogowe, przewidzianej w załącznikach nr 1 oraz nr 2 do ustawy z dnia 6 września 2001 r. o transporcie drogowym (Dz. U. z 2012 r. poz. 1265, ze zm.). Wnioskodawca uznał, że mogą one naruszać art. 10 w związku z art. 173 i w związku z art. 175 ust. 1 oraz w związku z art. 45 ust. 1 Konstytucji. Postanowieniem z 16 czerwca 2015 r., sygn. K 30/13 (OTK ZU nr

6/A/2015, poz. 92), Trybunał Konstytucyjny umorzył postępowanie w tej sprawie z uwagi na cofnięcie wniosku.

Dopuszczalność posługiwania się przez ustawodawcę sankcjami bezwzględnie oznaczonymi była również przedmiotem wypowiedzi Trybunału w sprawach dotyczących kar administracyjnych (...). Trybunał Konstytucyjny uznawał to co do zasady za dopuszczalne, biorąc pod uwagę m.in., że kara administracyjna nie jest <odpłatą za popełniony czyn, lecz stanowi środek przymusu służący zapewnieniu realizacji wykonawczo zarządzających zadań administracji> (powołany wyrok o sygn. P 43/07, cz. III, pkt 4 uzasadnienia) [chodzi o wyrok z dnia 10 grudnia 2007 r., OTK ZU nr 11/A/2007, poz. 155 - przyp. wł.]. Za niezgodne z Konstytucją zostały uznane jednak sztywno określone, wysokie kary pieniężne za usunięcie lub zniszczenie drzewa lub krzewu bez wymaganego zezwolenia, wymierzane bez względu na okoliczności czynu (...). [...]

Przedmiotem kontroli w niniejszej sprawie są zasady orzekania środka karnego dożywotniego zakazu prowadzenia wszelkich pojazdów mechanicznych na podstawie art. 42 § 3 k.k., w brzmieniu nadanym przez art. 1 pkt 1 nowelizacji z 2015 r. (chodzi o ustawę zmieniającą z dnia 20 marca 2015 r. - przyp. wł.), wobec sprawców przestępstw określonych w art. 177 § 2 k.k., którzy w momencie popełnienia czynu znajdowali się w stanie nietrzeźwości (dalej: nietrzeźwi sprawcy przestępstw z art. 177 § 2 k.k.).

Powołane przepisy w relewantnej w niniejszej sprawie części brzmia następująco:

- <Sąd orzeka zakaz prowadzenia wszelkich pojazdów mechanicznych dożywotnio (...) jeżeli sprawca (...) w czasie popełnienia przestępstwa określonego w art. 177 § 2 (...) był w stanie nietrzeźwości (...), chyba że zachodzi wyjątkowy wypadek, uzasadniony szczególnymi okolicznościami> (art. 42 § 3 k.k. w badanym brzmieniu; pominięto w nim przesłanki orzekania przedmiotowego środka karnego nieobjęte zakresem skargi konstytucyjnej);

- *<Jeżeli następstwem wypadku jest śmierć innej osoby albo ciężki uszczerbek na jej zdrowiu, sprawca podlega karze pozbawienia wolności od 6 miesięcy do lat 8> (art. 177 § 2 k.k.; przepis ten należy odczytywać w kontekście art. 177 § 1 k.k., z którego wynika, że wypadek w rozumieniu tego przepisu musi być rezultatem <naruszenia, chociażby nieumyślnego, zasad bezpieczeństwa w ruchu lądowym, wodnym lub powietrznym>)*” [uzasadnienie wyroku Trybunału Konstytucyjnego z dnia 16 grudnia 2020 r., w sprawie o sygn. akt SK 46/19, OTK ZU seria A z 2020 r., poz. 71].

Przechodząc następnie do oceny zarzutów skarżącego w sprawie o sygn. akt SK 46/19, Trybunał Konstytucyjny, odnosząc się na wstępie do twierdzenia skarżącego, że art. 42 § 3 k.k. przewiduje sankcję „bezwzględnie oznaczoną”, wyjaśnił, że „[w] nauce prawa karnego ze względu na sposób określenia tradycyjnie wyróżnia się cztery rodzaje sankcji karnych (por. np. A. Marek, *Prawo karne*, Warszawa 2005, s. 62 - 63; V. Konarska - Wrzosek, *Dyrektywy wyboru kary w polskim ustawodawstwie karnym*, Toruń 2002, s. 38-39; P. Burzyński, *Ustawowe określenie sankcji karnej*, Warszawa 2008, Lex):

- *sankcja bezwzględnie nieoznaczona (nieokreślona) polega na pozostawieniu sądowi nieograniczonej możliwości prawnokarnych konsekwencji popełnienia czynu zabronionego;*
- *sankcja bezwzględnie oznaczona (absolutna, sztywna) jest przeciwieństwem powyższego rozwiązania - polega na ścisłym ustawowym oznaczeniu kary grożącej za popełnienie przestępstwa, która jest stosowana przez sąd orzekający automatycznie;*
- *sankcja względnie oznaczona to model pośredni - ustawodawca określa minimalną i maksymalną wysokość kary, a sąd w tak wyznaczonych granicach jest odpowiedzialny za jej odpowiednią indywidualizację;*
- *sankcja względnie nieoznaczona występuje, gdy ustawodawca określa maksymalną i minimalną wysokość kary, ale sąd przy jej wymierzaniu określa tylko minimalny (a czasem jeszcze maksymalny czas trwania), a o konkretnym jej*

wymiarze decyduje dopiero w toku postępowania wykonawczego, z uwzględnieniem faktycznego stopnia resocjalizacji skazanego.

Powyższa typologia jest odnoszona przede wszystkim do głównego elementu reakcji prawnokarnej na czyn zabroniony (czyli - w polskich realiach - do kar w rozumieniu art. 32 k.k.). Możliwość jej rozciągania na elementy dodatkowe, o charakterze prewencyjnym czy kompensacyjnym (np. środków karnych wymienionych w art. 39 k.k.), jest dyskusyjna (por. np. wskazana wyżej literatura).

W polskim prawie karnym obowiązuje model sankcji względnie oznaczonych, co wynika z polskiej tradycji prawa karnego i jest rozwiązaniem uzasadnionym z punktu widzenia konstytucyjnej roli sądów jako organów <wymiaru sprawiedliwości> (por. art. 10 i art. 175 ust. 1 Konstytucji oraz np. A. Sakowicz, Sankcja bezwzględnie oznaczona (uwagi krytyczne na tle art. 148 § 2 k.k.), <Państwo i Prawo> nr 5/2006, s. 18-31; E. Łętowska, Kara za zabójstwo kwalifikowane - problematyka konstytucyjna, <Państwo i Prawo> nr 10/2006, s. 5-24).

Sankcje bezwzględnie oznaczone należą do wyjątków. (...)

Kodeks karny po nowelizacjach z lat 2000 - 2015 w niektórych wypadkach przewiduje natomiast bezwzględnie oznaczone środki karne:

- *zakaz zajmowania wszelkich lub określonych stanowisk, wykonywania wszelkich lub określonych zawodów albo działalności, związanych z wychowaniem, edukacją, leczeniem małoletnich lub opieką nad nimi - w razie skazania za przestępstwo przeciwko wolności seksualnej lub obyczajności na szkodę małoletniego - dożywotnio lub na okres od 1 roku do 15 lat (por. art. 41 § 1a zdanie drugie i § 1b k.k.);*
- *zakaz przebywania w określonych środowiskach lub miejscach, kontaktowania się z określonymi osobami, zbliżania się do określonych osób lub opuszczania określonego miejsca pobytu bez zgody sądu, jak również nakaz okresowego opuszczenia lokalu zajmowanego wspólnie z pokrzywdzonym - w razie skazania na karę pozbawienia wolności bez warunkowego zawieszenia jej wykonania za*

przestępstwo przeciwko wolności seksualnej lub obyczajności na szkodę małoletniego - na okres od 1 roku do 15 lat (por. art. 41a § 2 k.k.);

- zakaz wstępu na imprezę masową wobec sprawców określonych przestępstw (m.in. przeciwko życiu i zdrowiu oraz bezpieczeństwu powszechnemu), popełnionych w związku z imprezą sportową - na okres od 2 do 6 lat (por. art. 41b § 1 zdanie drugie i § 4 k.k. w związku z art. 66 ustawy z dnia 20 marca 2009 r. o bezpieczeństwie imprez masowych, Dz. U. z 2019 r. poz. 2171, ze zm.);

- zakaz prowadzenia wszelkich pojazdów mechanicznych w razie skazania za przestępstwo określone w art. 178b lub 180a albo art. 244, jeżeli czyn sprawcy polegał na niezastosowaniu się do zakazu prowadzenia pojazdów mechanicznych - na okres od 1 do 15 lat (por. art. 42 § 1a k.k.) oraz zakaz prowadzenia wszelkich pojazdów mechanicznych w razie ponownego skazania osoby prowadzącej pojazd mechaniczny w warunkach określonych w art. 42 § 3 k.k. - dożywotnio (por. art. 42 § 4 k.k.);

- świadczenie pieniężne na rzecz Funduszu Pomocy Pokrzywdzonym oraz Pomocy Postpenitencjarnej w wysokości co najmniej 5000 zł (w razie skazania sprawcy za przestępstwo określone w art. 178a § 1, art. 179 lub art. 180 k.k.) lub co najmniej 10 000 zł (w razie skazania za przestępstwo określone w art. 178a § 4 k.k. - por. art. 43a § 2 k.k.).

Konstytucyjność tych przepisów (z których dwa dotyczą bezwzględnie obligatoryjnego orzekania dożywotnich środków karnych - por. art. 41 § 1b i art. 42 § 4 k.k.) nie była dotychczas badana przez Trybunał Konstytucyjny.

Zakwestionowany w niniejszym postępowaniu art. 42 § 3 k.k. nie mieści się jednak w powyższym katalogu.

Z samego brzmienia tego przepisu wynika, że przewidziany w nim środek karny sąd <orzeka> m.in. w stosunku do sprawcy przestępstwa określonego w art. 177 § 2 k.k., <chyba że zachodzi wyjątkowy wypadek, uzasadniony szczególnymi okolicznościami>. Wbrew twierdzeniom skarżącego, nakaz ten nie ma więc charakteru absolutnego, co nie pozwala uznać go za sankcję

bezwzględnie oznaczoną w omówionym wyżej, powszechnie przyjmowanym w literaturze rozumieniu (podkr. wł.)” [op. cit.].

W kolejnym fragmencie uzasadnienia wyroku w sprawie o sygn. akt SK 46/19 Trybunał Konstytucyjny stwierdził, że *„oczywiście błędna ocena charakteru art. 42 § 3 k.k. przez skarżącego sama w sobie nie przesądza, czy (w zakresie badanym w niniejszym postępowaniu) przepis ten narusza art. 45 ust. 1 Konstytucji. Nie ulega bowiem wątpliwości, że co do zasady zobowiązuje on sąd do orzeczenia dożywotniego zakazu prowadzenia wszelkich pojazdów mechanicznych wobec nietrzeźwego sprawcy przestępstwa (podkr. wł.) z art. 177 § 2 k.k., a tego typu dyrektywy stanowią ograniczenie zasady sędziowskiego wymiaru kary.*

Kontrolując zgodność zaskarżonej regulacji z art. 45 ust. 1 Konstytucji, Trybunał uwzględnił następujące argumenty:

Po pierwsze, względnie oznaczony charakter sankcji przewidzianej w art. 42 § 3 k.k. był niewątpliwie rozwiązaniem świadomie przyjętym przez ustawodawcę i przemyślanym także w aspekcie konstytucyjnym. Świadczy o tym chociażby analiza przebiegu procesu legislacyjnego, dotyczącego projektów zaostrzania zasad stosowania tego środka karnego (podkr. wł.).

Pierwotnie (od 15 lipca 2000 r. do 30 czerwca 2010 r.) dożywotni zakaz prowadzenia pojazdów mechanicznych, przewidziany w art. 42 § 3 k.k. miał charakter fakultatywny (<Sąd może orzec zakaz...>).

W poselskim projekcie nowelizacji z 2010 r. (druk sejmowy nr 2115/VI kadencja) zaproponowano jego przekształcenie w środek bezwzględnie obligatoryjny (przepis ten miał brzmieć w części początkowej: <Sąd orzeka zakaz...>). Rozwiązanie to uzasadniano ogólnie wzrostem liczby ujawnionych kierujących pojazdami pod wpływem alkoholu i potrzebą <użycia zdecydowanych mechanizmów prawnych> do walki z problemem <pijanych kierowców>.

Powyższa propozycja została pozytywnie zaopiniowana jedynie przez Państwową Agencję Rozwiązywania Problemów Alkoholowych. Negatywne stanowisko (m.in. ze względu na automatyzm orzekania środka karnego)

przedstawili: Rada Ministrów, Sąd Najwyższy, Krajowa Rada Sądownictwa i Naczelna Rada Adwokacka oraz eksperci sejmowi z zakresu kryminologii i prawa karnego (prof. K. Krajewski oraz prof. W. Wróbel; por. opinie załączone do druku sejmowego nr 2115/VI kadencja). Zwrócono uwagę m.in. na naruszenie konstytucyjnej kompetencji sądów do sprawowania wymiaru sprawiedliwości oraz wprowadzany wyłom od zasady indywidualizacji odpowiedzialności karnej (por. zwłaszcza opinie Sądu Najwyższego, Rady Ministrów oraz prof. W. Wróbla), a także podano w wątpliwość założenia projektodawców, że dalsze zaostrzenie represji wobec pijanych kierowców (a zwłaszcza bezwyjątkowe dożywotnie stosowanie środków karnych) pozwoli na skuteczne osiągnięcie założonego celu (tj. realny wzrost bezpieczeństwa na drogach - por. zwłaszcza opinie Rady Ministrów oraz prof. K. Krajewskiego). Znaczna część tych zastrzeżeń została podzielona przez posłów uczestniczących w pracach legislacyjnych.

W rezultacie tej krytyki pierwotna propozycja zmiany art. 42 § 3 k.k. została znacznie złagodzona - zdecydowano o nadaniu dożywotniemu zakazowi prowadzenia pojazdów charakteru względnie obligatoryjnego (podkr. wł.). Ostateczne brzmienie nowelizacji tego przepisu zostało ukształtowane pod wyraźnym wpływem stanowiska rządowego, w którym stwierdzono, że <w razie podzielenia w toku prac parlamentarnych poglądu o konieczności zaostrzenia zasad orzekania zakazu prowadzenia wszelkich pojazdów mechanicznych na zawsze, bardziej uzasadnione wydaje się ukształtowanie tego zakazu jako środka względnie obligatoryjnego, a zatem pozostawiającego sądowi pewien «luz decyzyjny» poprzez możliwość odstąpienia od jego orzeczenia w wypadkach wyjątkowych (podkr. wł.). Wydaje się, że ograniczenie rygorów wynikających z projektowanych regulacji mogłoby nastąpić poprzez użycie w nich klauzuli generalnej «chyba że zachodzi wyjątkowy wypadek, uzasadniony szczególnymi okolicznościami», występującej już w Kodeksie karnym w art. 69 § 3, który dotyczy warunkowego zawieszenia wykonania kary przy tzw. multirecydywie> (stanowisko Rady Ministrów do druku sejmowego nr 2115/VI kadencja, s. 10; por.

Biuletyn z 55. posiedzenia Komisji Nadzwyczajnej do spraw zmian w kodyfikacjach 16 grudnia 2009 r. nr 3142/VI kadencja, s. 6 - 8).

Postulat przekształcenia środka karnego uregulowanego w art. 42 § 3 k.k. w instrument obligatoryjny pojawił się ponownie w toku prac nad nowelizacją z 2015 r. (por. druk sejmowy nr 2586/VII kadencja). Rozważano możliwość usunięcia końcowej części tego przepisu ze względu na ryzyko zbyt szerokiego stosowania przez sądy wyjątków od zasady orzekania dożywotniego zakazu prowadzenia pojazdów. Broniąc tego rozwiązania, Sekretarz Stanu w Ministerstwie Sprawiedliwości wskazywał (nie podając jednak przykładu konkretnych orzeczeń), że kary bezwzględnie oznaczone były już kwestionowane przez Trybunał Konstytucyjny, więc takie ukształtowanie art. 42 § 3 k.k. spowodowałoby narażenie tego przepisu na podobne zarzuty (por. Pełny zapis przebiegu posiedzenia Komisji Infrastruktury (nr 269) z dnia 28 sierpnia 2014 r., VII kadencja Sejmu, s. 14 i 18). Propozycja zaostżenia art. 42 § 3 k.k. nie została poddana dalszym pracom legislacyjnym.

W świetle powyższych ustaleń faktycznych, Trybunał Konstytucyjny uznał, że ustawodawca zdecydował się podczas nowelizacji art. 42 § 3 k.k. w 2010 r. na przyjęcie rozwiązania w pewnym sensie kompromisowego - harmonizującego przekonanie o zasadności zwiększania represji wobec nietrzeźwych kierowców i konieczność pozostawienia sądom możliwości <wymiaru sprawiedliwości> w konkretnych wypadkach. Stanowisko to konsekwentnie utrzymywał także podczas prac nad nowelizacją z 2015 r. (podkr. wł.).

Po drugie, środek karny określony w art. 42 § 3 k.k. stanowi tylko element systemu sankcji, przewidzianych za przestępstwo określone w art. 177 § 2 k.k. popełnione przez nietrzeźwego sprawcę. Ocena możliwości orzeczniczych sądu wymaga więc uwzględnienia zakresu swobody stosowania wszystkich dostępnych sposobów reakcji na przestępstwo i jej całościowej oceny. Nie można przy tym tracić z pola widzenia, że polskie prawo karne jest oparte na modelu sankcji względnie oznaczonych, w której wymiar kary przez sąd nie jest

całkowicie dowolny, ale następuje w ramach rodzajów kar i przesłanek ich stosowania określonych przez ustawodawcę (...) [podkr. wł.].

Jeżeli sprawca popełnił przestępstwo z art. 177 § 2 k.k. w stanie nietrzeźwości, pod wpływem środka odurzającego albo zbiegł z miejsca zdarzenia, sąd orzeka karę pozbawienia wolności w wysokości od 2 lat do górnej granicy zagrożenia zwiększonego o połowę, tj. do 12 lat (por. art. 178 § 1 k.k.). Ze względu na tak określony wymiar kary (która zawsze jest surowsza od roku), nie jest możliwe zastosowanie art. 37a k.k., tzn. orzeczenie zamiast kary pozbawienia wolności kary grzywny albo kary ograniczenia wolności oraz środków karnych, środków kompensacyjnych lub przepadku.

Jeżeli sprawca popełnił przestępstwo z art. 177 § 2 k.k. w stanie nietrzeźwości, pod wpływem środka odurzającego albo zbiegł z miejsca zdarzenia, sąd orzeka zakaz prowadzenia wszelkich pojazdów mechanicznych dożywotnio, <chyba że zachodzi wyjątkowy wypadek, uzasadniony szczególnymi okolicznościami> (art. 42 § 3 k.k.). Zasadą jest wówczas orzeczenie zakazu prowadzenia wszelkich pojazdów lub pojazdów określonego rodzaju na okres od 3 do 15 lat (por. art. 42 § 2 w związku z art. 43 § 1 k.k.).

Sąd może również rozważyć zasadność orzeczenia innych środków karnych niż tylko zakaz prowadzenia pojazdów, a zwłaszcza zakazu wykonywania określonego zawodu (por. art. 41 k.k.), obowiązku naprawienia szkody lub zadośćuczynienia za doznaną krzywdę (por. art. 46 § 1 k.k.) lub nawiązki (art. 47 § 3 k.k.).

Ze względu na zagrożenie przewidziane w art. 177 § 2 k.k., nie jest dopuszczalne warunkowe umorzenie postępowania karnego (por. art. 66 § 2 k.k.) ani odstąpienie od wymierzenia kary (por. art. 59 k.k.). Nie można natomiast wykluczyć nadzwyczajnego złagodzenia kary na zasadach przewidzianych w art. 60 k.k., zwłaszcza gdy sprawca przestępstwa lub jego najbliższy <poniósł poważny uszczerbek w związku z popełnionym przestępstwem> (por. art. 60 § 2 pkt 3 k.k.)>” [op. cit.].

Kontynuując dotychczasowe rozważania, Trybunał Konstytucyjny, w następnym fragmencie uzasadnienia wyroku w sprawie o sygn. akt SK 46/19, stwierdził, że „*[p]owyższe przepisy wyznaczają sądowi ramy normatywne, w których określa on właściwe w danej sprawie sankcje za czyn z art. 177 § 2 k.k. **Kodeks karny zawiera bardzo szczegółowe dyrektywy, którymi sąd powinien się kierować podczas wymierzania kary** (podkr. wł.). <Sąd wymierza karę według swojego uznania, w granicach przewidzianych przez ustawę, bacząc, by jej dolegliwość nie przekraczała stopnia winy, uwzględniając stopień społecznej szkodliwości czynu oraz biorąc pod uwagę cele zapobiegawcze i wychowawcze, które ma osiągnąć w stosunku do skazanego, a także potrzeby w zakresie kształtowania świadomości prawnej społeczeństwa> (art. 53 § 1 k.k.). <Wymierzając karę, sąd uwzględnia w szczególności motywację i sposób zachowania się sprawcy, zwłaszcza w razie popełnienia przestępstwa na szkodę osoby nieporadnej ze względu na wiek lub stan zdrowia, popełnienie przestępstwa wspólnie z nieletnim, rodzaj i stopień naruszenia ciężących na sprawcy obowiązków, rodzaj i rozmiar ujemnych następstw przestępstwa, właściwości i warunki osobiste sprawcy, sposób życia przed popełnieniem przestępstwa i zachowanie się po jego popełnieniu, a zwłaszcza staranie o naprawienie szkody lub zadośćuczynienie w innej formie społecznemu poczuciu sprawiedliwości, a także zachowanie się pokrzywdzonego> (art. 53 § 2 k.k.). Ponadto wymierzając karę, <sąd bierze także pod uwagę pozytywne wyniki przeprowadzonej mediacji pomiędzy pokrzywdzonym a sprawcą albo ugodę pomiędzy nimi osiągniętą w postępowaniu przed sądem lub prokuratorem> (art. 53 § 3 k.k.). Uwzględniane powinny być także inne kodeksowe zasady wymiaru kary i środków karnych (np. zasada humanitaryzmu - por. art. 3 k.k., zasada indywidualizacji - por. art. 55 i art. 56 k.k., prymat kar wolnościowych - por. art. 58 k.k., szczególne zasady wymiaru kary nieletnim lub młodocianym - por. art. 54 k.k.).*

Zdaniem Trybunału Konstytucyjnego, art. 42 § 3 k.k. widziany w powyższym kontekście, może stanowić podstawę prawną wyroku skazującego wobec nietrzeźwego sprawcy przestępstwa z art. 177 § 2 k.k., który - jako całość

- będzie adekwatny do osoby sprawcy i popełnionego przez niego czynu (a więc będzie spełniał wymóg zindywidualizowanej sankcji i sprawiedliwego wyroku w rozumieniu art. 45 ust. 1 Konstytucji) [podkr. wł.].

Po trzecie, samo brzmienie art. 42 § 3 k.k. przewiduje możliwość nieorzekania dożywotniego zakazu prowadzenia wszelkich pojazdów mechanicznych m.in. za przestępstwo określone w art. 177 § 2 k.k. popełnione w stanie nietrzeźwości - sąd może podjąć taką decyzję, jeżeli <zachodzi wyjątkowy wypadek, uzasadniony szczególnymi okolicznościami> (podkr. wł.).

Trybunał Konstytucyjny zwrócił uwagę, że brzmienie tej klauzuli wywołało mieszane reakcje doktryny. Stosunkowo rzadko oceniano ją jednoznacznie pozytywnie (por. np. P. Kłaczyńska, uwagi do art. 42, [w:] Kodeks karny. Część ogólna. Komentarz, red. J. Giezek, Warszawa 2012, Lex), częściej wskazywano na jej niejasność i ogólnikowość (por. M. Kulik, uwagi do art. 42, [w:] Kodeks karny. Komentarz aktualizowany, red. M. Mozgawa, Warszawa 2019, Lex; T. Bojarski, uwagi do art. 42, [w:] Kodeks karny. Komentarz, Warszawa 2016, Lex). Podnoszono, że <Sformułowanie zawarte w art. 42 § 3 in fine k.k. jest tak elastycznie skonstruowane, że nie ma żadnych konkretnych wskazań co do okoliczności, które mogą przemawiać o wyjątkowości danego przypadku> (por. Z. Sienkiewicz, [w:] Kodeks karny. Komentarz, red M. Filar, Warszawa 2012, s. 185), a pewne jest tylko to, że intencją ustawodawcy jest orzekanie przewidzianego w tym przepisie środka karnego co do zasady (por. np. M. Kulik, uwagi do art. 42, op. cit.). Wyrażano również obawy, że <wyjątek ten stanie się regułą. Sędziowie wykorzystają go do tego, by zbojkotować dyrektywę zawartą w art. 42 § 3 KK jako niestuszną i niesprawiedliwą i będą zasadnie nie orzekać zakazu prowadzenia wszelkich pojazdów dożywotnio, wykazując że zachodzi taki szczególny wypadek> (por. zwłaszcza liczne publikacje R. A. Stefańskiego z lat 2010 - 2020, które odnosiły się do różnych wersji art. 42 § 3 k.k.; wśród najnowszych np. R. A. Stefański, uwagi do art. 42, op. cit. oraz dyskusja nad nowelizacją z 2015 r. - Pełny zapis przebiegu posiedzenia Komisji Infrastruktury (nr 269) z dnia 28 sierpnia 2014 r., VII kadencja Sejmu, s. 14 i 18).

Równocześnie jednak należy zauważyć, że podobne podwójne kwantyfikatory występują także w innych aktach prawnych z zakresu prawa karnego sensu largo dla podkreślenia węższej niż w typowych wypadkach swobody stosowania wyjątków od zasad ogólnych. Brzmienie art. 42 § 3 k.k. było inspirowane sformułowaniem zawartym w art. 69 § 3 k.k. w brzmieniu obowiązującym od 2 sierpnia 1997 r. do 30 czerwca 2015 r., dotyczącym warunkowego zawieszenia wykonania kary przy tzw. multirecydywie (por. stanowisko Rady Ministrów do druku sejmowego nr 2115/VI kadencja). W aktualnym stanie prawnym analogiczne wyrażenia występują m.in. jako przestanki:

* warunkowego zawieszenia wykonania kary w stosunku do niektórych kategorii sprawców przestępstw skarbowych (por. art. 41a § 1 ustawy z dnia 10 września 1999 r. - Kodeks karny skarbowy, Dz. U. z 2020 r. poz. 19, ze zm.);

* zmiany miejsca wykonywania dozoru stacjonarnego (por. art. 43o k.k.w.);

* obecności zatrzymującego podczas rozmowy zatrzymanego z adwokatem lub radcą prawnym (por. art. 245 § 1 k.p.k.).

Treść pojęcia <wyjątkowy wypadek, uzasadniony szczególnymi okolicznościami> w rozumieniu art. 42 § 3 k.k. była wyjaśniana w literaturze w następujący sposób: <Ustalenia mogą dotyczyć zarówno popełnionego przestępstwa, ale równie dobrze wiązać się z osobą sprawcy, jego prognozą kryminologiczną, wskazującą, że do osiągnięcia celów kary wcale nie jest konieczne orzeczenie zakazu prowadzenia pojazdów na zawsze> (Z. Sienkiewicz, op. cit.). <Wydaje się, że o odstąpieniu od orzeczenia środka dożywotnio może przesądzać m.in. przyczynienie się do zdarzenia innych osób, brak wcześniejszej karalności za wykroczenia drogowe, nieumyślność naruszenia reguł ostrożności w sytuacji braku związku pomiędzy stanem nietrzeźwości (odurzenia) a zdarzeniem> (W. Górowski, M. Szewczyk, op. cit.).

Nie ma więc racji skarżący, twierdząc, że sąd nie ma możliwości kształtowania zakresu przedmiotowego i czasowego środka karnego zakazu

prowadzenia pojazdów wobec nietrzeźwych sprawców przestępstw z art. 177 § 2 k.k. Zasadą jest orzekanie wobec nich dożywotniego zakazu prowadzenia wszelkich pojazdów mechanicznych na podstawie art. 42 § 3 k.k. Jeżeli jednak <zachodzi wyjątkowy wypadek, uzasadniony szczególnymi okolicznościami>, sąd odstępuje od stosowania tego środka i zamiast niego stosuje art. 42 § 2 k.k. (w praktyce bowiem zawsze spełnione są ogólne przesłanki do zastosowania zakazu prowadzenia pojazdów - od okoliczności danej sprawy zależy tylko, w jakiej formie i na jaki czas). Możliwe jest wówczas orzeczenie zakazu prowadzenia pojazdów o takim samym, szerszym lub węższym zakresie (wszelkich pojazdów - nie tylko mechanicznych - albo pojazdów określonego rodzaju) na okres od 3 do 15 lat zamiast dożywotnio (podkr. wł.).

Po czwarte, zarzutów bezrefleksyjnego orzekania środka karnego na podstawie art. 42 § 3 k.k. nie potwierdza także analiza stosowania tego przepisu w praktyce w odniesieniu do nietrzeźwych sprawców przestępstw z art. 177 § 2 k.k. ” (op. cit.).

W konkluzji uzasadnienia powołanego wyżej wyroku Sąd Konstytucyjny stwierdził, iż, „[u]względniając powyższe argumenty, Trybunał Konstytucyjny orzekł, że art. 42 § 3 k.k., w brzmieniu nadanym przez art. 1 pkt 1 nowelizacji z 2015 r., w zakresie, w jakim nakazuje sądowi powszechnemu orzeczenie dożywotniego zakazu prowadzenia wszelkich pojazdów mechanicznych, jeżeli sprawca w czasie popełnienia przestępstwa określonego w art. 177 § 2 k.k. był w stanie nietrzeźwości, jest zgodny z art. 45 ust. 1 Konstytucji.

Trybunał Konstytucyjny nie miał wątpliwości, że przewidziane w tym przepisie zasady wymierzania środka karnego stanowią ograniczenie swobody sędziowskiej. Nie wyłączają one jednak możliwości wydania sprawiedliwego wyroku, zrelatywizowanego do okoliczności konkretnej sprawy (podkr. wł.). Ustawodawca przesądził - korzystając z przysługującej mu swobody kształtowania polityki karnej - że orzekanie dożywotniego zakazu prowadzenia wszelkich pojazdów mechanicznych w stosunku do nietrzeźwych sprawców przestępstw z art. 177 § 2 k.k. powinno być zasadą, ponieważ w typowych

wypadkach stanowi adekwatną reakcję karnoprawną za popełniony czyn (nieumyślne spowodowanie wypadku przez osobę, która umyślnie lub nieumyślnie naruszyła zasady bezpieczeństwa w ruchu, w tym zasadę trzeźwości). Trafnie w tym kontekście podkreśla się w orzecznictwie, że <naturalnym skutkiem nietrzeźwości jest obniżenie sprawności psychomotorycznej, wydatnie zwiększające utratę kontroli nad prowadzonym pojazdem i pogłębiające zagrożenie bezpieczeństwa na drodze dla pozostałych jej użytkowników> (wyrok SN z 21 listopada 2002 r., sygn. akt III KKN 281/00, Lex nr 56860). Ustawodawca przewidział równocześnie możliwość odstępstwa od tej zasady, jeżeli sąd rozpoznający konkretną sprawę uzna, że <zachodzi wyjątkowy wypadek, uzasadniony szczególnymi okolicznościami>. Sąd może przy tym uwzględnić wszystkie występujące w danej sprawie specyficzne czynniki, które - jego zdaniem - mogłyby przemawiać za niecelowością zastosowania środka karnego na podstawie art. 42 § 3 k.k.

W świetle zaskarżonego przepisu <wymiar sprawiedliwości> w sprawach indywidualnych nadal pozostaje więc domeną sądu, a nie ustawodawcy (podkr. wł.). Tak ukształtowane zasady orzekania dożywotniego zakazu prowadzenia wszelkich pojazdów mechanicznych wobec nietrzeźwych sprawców przestępstw określonych w art. 177 § 2 k.k. spełniają - zdaniem Trybunału Konstytucyjnego - wymogi wynikające z art. 45 ust. 1 Konstytucji” (op. cit.).

Mając na uwadze treść uzasadnienia wyroku Trybunału Konstytucyjnego w sprawie o sygn. akt SK 46/19 i powracając na grunt skargi konstytucyjnej A. T., należy przede wszystkim stwierdzić, że, **wbrew ocenie Skarżącego, sankcja w zakresie środka karnego zakazu prowadzenia wszelkich pojazdów mechanicznych dożywotnio, przewidziana w art. 42 § 3 k.k., nie ma charakteru bezwzględnie oznaczonego, lecz względnie oznaczony.**

Skoro zatem zarzuty skargi konstytucyjnej A. T. opierają się na tezie, że przewidziana w art. 42 § 3 k.k. sankcja zakazu prowadzenia wszelkich pojazdów mechanicznych dożywotnio jest sankcją bezwzględnie oznaczoną powodującą,

jak dowodzi Skarżący, iż prawo do sądu „nie może być realizowane, bo zaskarżona regulacja powoduje, że rola sądu sprowadza się wyłącznie do subsumpcji stanu faktycznego pod określoną normę prawną, wraz z automatyczną koniecznością jej zastosowania”, a zatem powstaje „sytuacja, w której normy prawa materialnego nakazują sądowi orzekającemu orzeczenie sankcji karnych, które przekraczają stopień winy sprawcy (art. 53 § 1 k.k.)” co, zdaniem Skarżącego, prowadzi do „rozwiązania, w ramach którego wymiar sprawiedliwości w istocie sprawuje ustawodawca” (skarga konstytucyjna, s. 14), którą to tezę należy uznać - w świetle oceny dokonanej przez Trybunał Konstytucyjny w sprawie o sygn. akt SK 46/19 - za nietrafną, to za nietrafne należy również uznać pozostałe argumenty Skarżącego i, w konsekwencji, wszystkie zarzuty skargi.

Niezależnie od tego nie można nie zauważyć, iż argumenty zawarte w uzasadnieniu wyroku Trybunału Konstytucyjnego w sprawie o sygn. akt SK 46/19, potwierdzające zgodność z art. 45 ust. 1 Konstytucji kontrolowanej tamże regulacji, mają znaczenie (i bezpośrednio zastosowanie) także w niniejszej sprawie.

Wszak dla oceny zarzutów skargi konstytucyjnej A. T. nie może nie mieć znaczenia to, że:

- **po pierwsze**, *„względnie oznaczony charakter sankcji przewidzianej w art. 42 § 3 k.k. był niewątpliwie rozwiązaniem świadomie przyjętym przez ustawodawcę i przemyślanym także w aspekcie konstytucyjnym. Świadczy o tym chociażby analiza przebiegu procesu legislacyjnego, dotyczącego projektów zaostrzania zasad stosowania tego środka karnego”* (uzasadnienie wyroku Trybunału Konstytucyjnego w sprawie o sygn. akt SK 46/19, *op. cit.*);

- **po drugie**, *„środek karny określony w art. 42 § 3 k.k. stanowi tylko element systemu sankcji, przewidzianych za przestępstwo z art. 177 § 2 k.k. popełnione przez nietrzeźwego sprawcę* (ten argument wymaga korekty z uwagi na odmienne zakresy kontroli w niniejszej sprawie oraz w sprawie o sygn. akt SK 46/19, o czym szerzej w dalszej części niniejszego stanowiska - przyp. wł.).

Ocena możliwości orzeczniczych sądu wymaga więc uwzględnienia zakresu swobody stosowania wszystkich dostępnych sposobów reakcji na przestępstwo i jej całościowej oceny. Nie można przy tym tracić z pola widzenia, że polskie prawo karne jest oparte na modelu sankcji względnie oznaczonych, w którym wymiar kary przez sąd nie jest całkowicie dowolny, ale następuje w ramach rodzajów kar i przesłanek ich stosowania określonych przez ustawodawcę” (op. cit.);

- po trzecie, „samo brzmienie art. 42 § 3 k.k. przewiduje możliwość nieorzekania dożywotniego zakazu prowadzenia wszelkich pojazdów mechanicznych m.in. za przestępstwo określone w art. 177 § 2 k.k. popełnione w stanie nietrzeźwości - sąd może podjąć taką decyzję, jeżeli <zachodzi wyjątkowy wypadek, uzasadniony szczególnymi okolicznościami>” (op. cit.);

- po czwarte, „zarzutów bezrefleksyjnego orzekania środka karnego na podstawie art. 42 § 3 k.k. nie potwierdza także analiza stosowania tego przepisu w praktyce w odniesieniu do nietrzeźwych sprawców przestępstw z art. 177 § 2 k.k.” (op. cit.).

Dla przypomnienia, przedmiotem kontroli w sprawie o sygn. akt SK 46/19 były zasady orzekania środka karnego dożywotniego zakazu prowadzenia wszelkich pojazdów mechanicznych na podstawie art. 42 § 3 k.k., w brzmieniu nadanym przez art. 1 pkt 1 ustawy zmieniającej z dnia 20 marca 2015 r., wobec sprawców przestępstw określonych w art. 177 § 2 k.k., którzy w momencie popełnienia czynu znajdowali się w stanie nietrzeźwości, a powołane przepisy w relewantnej w tamtej sprawie części brzmiały następująco:

- „Sąd orzeka zakaz prowadzenia wszelkich pojazdów mechanicznych dożywotnio (...) jeżeli sprawca (...) w czasie popełnienia przestępstwa określonego w art. 177 § 2 (...) był w stanie nietrzeźwości (...), chyba że zachodzi wyjątkowy wypadek, uzasadniony szczególnymi okolicznościami” (art. 42 § 3 k.k. w badanym brzmieniu; pominięto w nim przesłanki orzekania przedmiotowego środka karnego nieobjęte zakresem skargi konstytucyjnej w sprawie o sygn. akt SK 46/19);

- „Jeżeli następstwem wypadku jest śmierć innej osoby albo ciężki uszczerbek na jej zdrowiu, sprawca podlega karze pozbawienia wolności od 6 miesięcy do lat 8” (art. 177 § 2 k.k.; przepis ten należy odczytywać w kontekście art. 177 § 1 k.k., z którego wynika, że wypadek w rozumieniu tego przepisu musi być rezultatem „naruszenia, chociażby nieumyślnego, zasad bezpieczeństwa w ruchu lądowym, wodnym lub powietrznym”).

Z kolei przedmiotem kontroli w sprawie skargi konstytucyjnej A. T. również są zasady orzekania środka karnego dożywotniego zakazu prowadzenia wszelkich pojazdów mechanicznych na podstawie art. 42 § 3 k.k., w brzmieniu nadanym przez art. 1 pkt 1 ustawy zmieniającej z dnia 20 marca 2015 r., tyle że wobec sprawców przestępstw określonych w art. 178a § 4 k.k. w związku z art. 178a § 1 k.k., a powołane przepisy w relewantnej w tej sprawie części brzmią następująco:

- „Sąd orzeka zakaz prowadzenia wszelkich pojazdów mechanicznych dożywotnio w razie popełnienia przestępstwa określonego w art. 178a § 4 k.k. (...), chyba że zachodzi wyjątkowy wypadek, uzasadniony szczególnymi okolicznościami” (art. 42 § 3 k.k. w badanym brzmieniu; pominięto w nim przesłanki orzekania przedmiotowego środka karnego nieobjęte zakresem skargi konstytucyjnej A.T.);

- „Jeżeli sprawca czynu określonego w § 1 był wcześniej prawomocnie skazany za prowadzenie pojazdu mechanicznego w stanie nietrzeźwości (...), podlega karze pozbawienia wolności od 3 miesięcy do lat 5 (art. 178a § 4 k.k.)”.

Mając powyższe na uwadze, należy stwierdzić, że środek karny określony w art. 42 § 3 k.k., podobnie jak w przypadku przestępstwa z art. 177 § 2 k.k. (*vide* - sprawa Trybunału Konstytucyjnego o sygn. akt SK 46/19), **także stanowi tylko element systemu sankcji, przewidzianych za przestępstwo z art. 178a § 4 k.k.**

Jeżeli sprawca popełnił przestępstwo z art. 178a § 4 k.k., sąd orzeka karę pozbawienia wolności w wysokości od 3 miesięcy do lat 5. Ze względu na tak określony rodzaj i wymiar kary (kary pozbawienia wolności, która może nie

przekraczać jednego roku), **jest możliwe zastosowanie art. 37a k.k.**, to znaczy orzeczenie zamiast kary pozbawienia wolności kary grzywny nie niższej od 100 stawek dziennych albo kary ograniczenia wolności nie niższej od 3 miesięcy, jeżeli równocześnie sąd orzeka środek karny, środek kompensacyjny lub przepadek (sąd drugiej instancji zastosował w sprawie Skarżącego art. 37a k.k. i, zmieniając w tej części wyrok sądu pierwszej instancji, orzekł wobec Skarżącego karę ograniczenia wolności).

Jeżeli sprawca popełnił przestępstwo z art. 178a § 4 k.k., sąd orzeka zakaz prowadzenia wszelkich pojazdów mechanicznych dożywotnio, „chyba że zachodzi wyjątkowy wypadek, uzasadniony szczególnymi okolicznościami” (art. 42 § 3 k.k.). W przypadku odstąpienia od orzeczenia zakazu prowadzenia wszelkich pojazdów mechanicznych dożywotnio zasadą jest orzeczenie zakazu prowadzenia wszelkich pojazdów lub pojazdów określonego rodzaju na okres od 3 do 15 lat (*vide* - art. 42 § 2 w związku z art. 43 § 1 k.k.).

Sąd może również rozważyć zasadność orzeczenia innych środków karnych niż tylko zakaz prowadzenia pojazdów, a zwłaszcza zakazu wykonywania określonego zawodu (*vide* - art. 41 k.k.), obowiązku naprawienia szkody lub zadośćuczynienia za doznaną krzywdę (*vide* - art. 46 § 1 k.k.) lub nawiązki (*vide* - art. 47 § 3 k.k.).

Ze względu na zagrożenie przewidziane w art. 178a § 4 k.k., jest dopuszczalne warunkowe umorzenie postępowania karnego (*vide* - art. 66 § 2 k.k.). Z tych samych powodów (zagrożenie) nie jest natomiast dopuszczalne odstąpienie od wymierzenia kary (*vide* - art. 59 k.k.). Nie można jednak wykluczyć nadzwyczajnego złagodzenia kary na zasadach przewidzianych w art. 60 k.k.

Powyższe przepisy wyznaczają sądowi ramy normatywne, w których określa on właściwe w danej sprawie sankcje za czyn z art. 178a § 4 k.k.

Jednocześnie, podobnie jak w sprawach o przestępstwa z art. 177 § 2 k.k. (*vide* - sprawa o sygn. akt SK 46/19), **Kodeks karny zawiera bardzo**

szczególne dyrektywy, którymi sąd powinien się kierować podczas wymierzania kary za przestępstwa z art. 178a § 4 k.k., a mianowicie:

- **zgodnie z art. 53 § 1 k.k.**, „[s]ąd wymierza karę według swojego uznania, w granicach przewidzianych przez ustawę, bacząc, by jej dolegliwość nie przekraczała stopnia winy, uwzględniając stopień społecznej szkodliwości czynu oraz biorąc pod uwagę cele zapobiegawcze i wychowawcze, które ma osiągnąć w stosunku do skazanego, a także potrzeby w zakresie kształtowania świadomości prawnej społeczeństwa”;

- **jak stanowi art. 53 § 2 k.k.**, „[w]ymierzając karę, sąd uwzględnia w szczególności motywację i sposób zachowania się sprawcy, zwłaszcza w razie popełnienia przestępstwa na szkodę osoby nieporadnej ze względu na wiek lub stan zdrowia, popełnienie przestępstwa wspólnie z nieletnim, rodzaj i stopień naruszenia ciężących na sprawcy obowiązków, rodzaj i rozmiar ujemnych następstw przestępstwa, właściwości i warunki osobiste sprawcy, sposób życia przed popełnieniem przestępstwa i zachowanie się po jego popełnieniu, a zwłaszcza staranie o naprawienie szkody lub zadośćuczynienie w innej formie społecznemu poczuciu sprawiedliwości, a także zachowanie się pokrzywdzonego”;

- **zgodnie z art. 53 § 3 k.k.**, „[w]ymierzając karę sąd bierze także pod uwagę pozytywne wyniki przeprowadzonej mediacji pomiędzy pokrzywdzonym a sprawcą albo ugodę pomiędzy nimi osiągniętą w postępowaniu przed sądem lub prokuratorem”.

Ponadto, podczas wymierzania kary za przestępstwo uwzględniane powinny być inne kodeksowe zasady wymiaru kary i środków karnych (na przykład zasada humanitaryzmu, *vide* - art. 3 k.k., zasada indywidualizacji, *vide* - art. 55 i art. 56 k.k., prymat kar wolnościowych, *vide* - art. 58 k.k., szczególne zasady wymiaru kary nieletnim lub młodocianym, *vide* - art. 54 k.k.).

W konsekwencji należy przyjąć, że art. 42 § 3 k.k., widziany w powyższym kontekście, także wobec sprawcy przestępstwa z art. 178a § 4 k.k. może stanowić podstawę prawną wyroku skazującego, „**który - jako całość -**

będzie adekwatny do osoby sprawcy i popełnionego przez niego czynu (a więc będzie spełniał wymóg zindywidualizowanej sankcji i sprawiedliwego wyroku w rozumieniu art. 45 ust. 1 Konstytucji) [podkr. wł.]” (uzasadnienie wyroku Trybunału Konstytucyjnego w sprawie o sygn. akt SK 46/19, *op. cit.*).

Biorąc pod uwagę wszystkie przedstawione wyżej okoliczności, należy dojść do wniosku, że Skarżący nie ma racji, twierdząc, iż zaskarżona regulacja prowadzi do „rozwiązania, w ramach którego wymiar sprawiedliwości w istocie sprawuje ustawodawca”, ani też, że w przypadku sankcji („bezwzględnie oznaczonej”) z art. 42 § 3 k.k. „normy prawa materialnego nakazują sądowi orzekającemu orzeczenie sankcji karnych, które przekraczają stopień winy sprawcy (art. 53 § 1 k.k.)”.

Wprawdzie zasadą jest orzekanie wobec sprawców przestępstw z art. 178a § 4 k.k. dożywotniego zakazu prowadzenia wszelkich pojazdów mechanicznych na podstawie art. 42 § 3 k.k., jeżeli jednak „zachodzi wyjątkowy wypadek, uzasadniony szczególnymi okolicznościami”, sąd odstępuje od stosowania tego środka i zamiast niego stosuje art. 42 § 2 k.k. i wówczas możliwe jest orzeczenie zakazu prowadzenia pojazdów o takim samym, szerszym lub węższym zakresie (wszelkich pojazdów - nie tylko mechanicznych - albo pojazdów określonego rodzaju) na okres od 3 do 15 lat **zamiast dożywotnio**.

Zatem wprawdzie przewidziane w art. 42 § 3 k.k. zasady wymierzania środka karnego niewątpliwie stanowią ograniczenie swobody sędziowskiej, to **nie wyłączają one możliwości wydania sprawiedliwego wyroku, zrelatywizowanego do okoliczności konkretnej sprawy**.

Podsumowując, art. 42 § 3 k.k. **nie uniemożliwia sądowi *meriti* sprawowania wymiaru sprawiedliwości, ponieważ:**

- po pierwsze, unormowane w tym przepisie orzeczenie zakazu prowadzenia wszelkich pojazdów mechanicznych dożywotnio nie następuje *ex lege*, lecz wymaga wydania przez sąd *meriti* wyroku zawierającego taką sankcję;

- po drugie, ustawodawca uzależnił obligatoryjne orzeczenie zakazu prowadzenia wszelkich pojazdów mechanicznych dożywotnio od stwierdzenia przez sąd *meriti* szeregu przesłanek, których wystąpienie sąd ten bada zanim zastosuje art. 42 § 3 k.k.; wstępnie sąd *meriti* musi stwierdzić, czy osobie prowadzącej pojazd mechaniczny w stanie nietrzeźwości można przypisać winę za ten czyn i wydać w związku z tym wyrok skazujący, a jeżeli tak, to ów sąd *meriti* obowiązany jest ustalić, czy zachodzi jedna z następujących dodatkowych przesłanek:

1) czy na przeszkodzie w orzeczeniu zakazu prowadzenia wszelkich pojazdów mechanicznych dożywotnio nie stoi „wyjątkowy wypadek, uzasadniony szczególnymi okolicznościami” (orzeczenie na podstawie art. 42 § 3 k.k. zakazu prowadzenia wszelkich pojazdów mechanicznych dożywotnio określa się w literaturze jako **względnie obligatoryjne**, ponieważ jego restrykcyjność łagodzi klauzula o możliwości odstąpienia od jego orzeczenia dożywotnio, jeżeli *verba legis* „zachodzi wyjątkowy wypadek, uzasadniony szczególnymi okolicznościami”, *vide* - cytowana wcześniej wypowiedź R. A. Stefańskiego),

2) jeżeli podstawą zakwalifikowania przestępstwa jako czynu z art. 178a § 4 k.k. było uprzednie prawomocne skazanie sprawcy za przestępstwo z art. 178a § 1 k.k., to czy to uprzednie skazanie, w chwili wydawania obecnie wyroku skazującego, nie uległo zatarciu (*vide* - wyrok Sądu Najwyższego z dnia 9 stycznia 2020 r., w sprawie o sygn. akt V KK 580/19, LEX nr 3071212);

- po trzecie, na orzeczenie sądu o zakazie prowadzenia wszelkich pojazdów mechanicznych dożywotnio służy apelacja, co zapewnia kontrolę instancyjną obligatoryjnego orzeczenia tego zakazu (zgodnie z art. 438 pkt 4 k.p.k., względnymi przyczynami odwoławczymi są, między innymi, zarówno rażąca niewspółmierność, jak i niesłuszne zastosowanie środka karnego).

Za okoliczność, która może przesądzić o odstąpieniu od orzeczenia środka karnego zakazu prowadzenia wszelkich pojazdów mechanicznych dożywotnio w przypadku skazania za przestępstwo z art. 178a § 4 k.k. sprawcy uprzednio

prawomocnie już skazanego z art. 178a § 1 k.k., może zostać uznana, o czym wcześniej była mowa (*vide* - komentarz W. Górskiego i M. Szewczyka do art. 42 k.k.), w szczególności, wcześniejsza niekaralność takiego sprawcy za wykroczenia drogowe. Wydaje się, że w grę mogą tutaj też wchodzić takie okoliczności jak zasługujące na szczególne uwzględnienie (aprobatę): właściwości i warunki osobiste sprawcy oraz sposób jego życia przed popełnieniem przestępstwa i zachowanie się po jego popełnieniu (art. 53 § 2 k.k.).

Jest zatem oczywiste, że rola sądu orzekającego o zakazie prowadzenia wszelkich pojazdów mechanicznych dożywotnio na podstawie art. 42 § 3 k.k. wobec sprawcy skazanego z art. 178a § 4 k.k., który uprzednio był prawomocnie skazany z art. 178a § 1 k.k., **nie może oznaczać zredukowania sądu do roli automatycznego wykonawcy ustawy** (*vide* - skarga konstytucyjna, s. 14). W każdym przypadku sąd *meriti* ma bowiem obowiązek dokonać wyczerpujących ustaleń i ocen i na ich podstawie rozstrzygnąć, czy ten środek karny koniecznie należy orzec dożywotnio, czy też, tym razem, wystarczające będzie (wyjątkowo) jego orzeczenie terminowe na podstawie art. 42 § 2 k.k.

Dopełnieniem przedstawionych wyżej rozważań merytorycznych jest wprowadzona ustawą zmieniającą z dnia 20 marca 2015 r. nowatorska forma stosowania (i wykonywania) zakazu prowadzenia pojazdów mechanicznych w postaci **zakazu prowadzenia pojazdów niewyposażonych w blokadę alkoholową**.

Wprowadzający tę formę stosowania wspomnianego zakazu przepis art. 182a k.k.w. brzmi następująco:

„Art. 182a. § 1. Jeżeli zakaz prowadzenia pojazdów był wykonywany przez okres co najmniej połowy orzeczonego wymiaru, a w przypadku zakazu prowadzenia pojazdów orzeczonego na podstawie art. 42 § 3 lub 4 Kodeksu karnego przez okres co najmniej 10 lat, sąd może orzec o dalszym wykonywaniu tego środka karnego w postaci zakazu prowadzenia pojazdów niewyposażonych w blokadę alkoholową, o której mowa w art. 2 pkt 84 ustawy z dnia 20 czerwca 1997 r. - Prawo o ruchu drogowym (Dz. U. z 2012 r. poz. 1137, z późn. zm.),

jeżeli postawa, właściwości i warunki osobiste sprawcy oraz zachowanie w okresie wykonywania środka karnego uzasadniają przekonanie, że prowadzenie pojazdu przez tę osobę nie zagraża bezpieczeństwu w komunikacji. Przepis art. 182 § 1 stosuje się odpowiednio.

§ 2. W przypadku orzeczenia sądu o dalszym wykonywaniu środka karnego w postaci zakazu prowadzenia pojazdów niewyposażonych w blokadę alkoholową, zakazu tego nie stosuje się w przypadku prowadzenia pojazdów wykorzystywanych do nauki jazdy i egzaminowania, jeżeli skazany jest osobą szkoloną lub egzaminowaną w trybie przewidzianym przepisami ustawy z dnia 5 stycznia 2011 r. o kierujących pojazdami (Dz. U. z 2015 r. poz. 155) lub ustawy z dnia 6 września 2001 r. o transporcie drogowym (Dz. U. z 2013 r. poz. 1414, z późn. zm.).

§ 3. Jeżeli skazany rażąco naruszył porządek prawny w zakresie dotyczącym bezpieczeństwa ruchu drogowego, w szczególności popełnił przestępstwo przeciwko bezpieczeństwu w komunikacji, sąd może orzec o uchyleniu sposobu wykonywania zakazu prowadzenia pojazdów w postaci, o której mowa w § 1. Przepis art. 182 stosuje się odpowiednio.

§ 4. Na postanowienie sądu w przedmiocie, o którym mowa w § 1 i 3, przysługuje zażalenie.”.

W komentarzu do art. 182a § 1 k.k.w. K. Dąbkiewicz stwierdził, że przepis ten wprowadza „nieznaną dotychczas ustawie materialnoprawną podstawę zmiany formy stosowania, orzeczonego uprzednio, środka karnego zakazu prowadzenia pojazdów. Przy czym **należy zauważyć, że nie chodzi tutaj o jakiś nowy dodatkowy środek karny polegający na zakazie prowadzenia pojazdów niewyposażonych w blokadę alkoholową, a jedynie o przyznaną sądowi możliwość dokonania modyfikacji treści czy też formy stosowania środka karnego, który prawomocnie został orzeczony wobec sprawcy na mocy wyroku kończącego prowadzone wcześniej postępowanie karne i rozstrzygającego przedmiot tego postępowania, czyli kwestię odpowiedzialności karnej za zarzucony aktem oskarżenia czyn (podkr. wł.).**

Instytucja przewidziana w komentowanym przepisie znajduje zatem zastosowanie w odniesieniu do prawomocnie orzeczonego i już podlegającego wykonaniu środka represyjnego, jakim jest zakaz prowadzenia pojazdów. Przedmiotowe rozwiązanie uwzględnia jedną z fundamentalnych zasad prawa karnego wykonawczego, jaką jest zasada modyfikowania kar i środków w postępowaniu wykonawczym. Zasada ta wymaga korygowania decyzji zawartych w wyroku dotyczących sposobu wykonywania tychże kar i środków, co związane jest z potrzebą okresowej oceny procesu wykonywania orzeczeń dokonywanej przez pryzmat realizacji funkcji kary i środków karnych. **Przepis art. 182a § 1 k.k.w. przy spełnieniu określonych warunków pozwala bowiem sądowi na zmniejszenie (złagodzenie) elementu represyjnego orzeczonego środka zakazu prowadzenia pojazdów (podkr. wł.).**

Kodeks karny wykonawczy uzależnia dokonanie modyfikacji formy dalszego wykonywania środka karnego od spełnienia dwóch warunków, tj. temporalnego, czyli związanego z upływem ściśle wskazanego w ustawie czasu wykonywania środka karnego, oraz od stwierdzenia pozytywnej oceny kryminologicznej. Przepis art. 182a § 1 k.k.w. może być stosowany tylko wówczas, gdy zakaz prowadzenia pojazdów był wykonywany przez okres co najmniej połowy orzeczonego wymiaru, a w przypadku dożywotniego zakazu prowadzenia pojazdów (orzeczonego na podstawie art. 42 § 3 lub 4 k.k.) przez okres co najmniej 10 lat. Dokonanie pozytywnej oceny kryminologicznej wiąże się z ustaleniem, że postawa, właściwości i warunki osobiste sprawcy oraz zachowanie w okresie wykonywania środka karnego uzasadniają przekonanie, że prowadzenie pojazdu przez tę osobę nie zagraża bezpieczeństwu w komunikacji.

Złagodzenie represyjności orzeczonego uprzednio środka karnego zakazu prowadzenia pojazdów polega na tym, że sąd może orzec o dalszym wykonywaniu tego środka w postaci zakazu prowadzenia pojazdów mechanicznych nie wyposażonych w blokadę alkoholową (podkr. wł.), o której mowa w art. 2 pkt 84 ustawy z dnia 20 czerwca 1997 r. - Prawo o ruchu drogowym (tekst jedn.: Dz. U. z 2012 r. poz. 1137 z późn. zm.). Stosownie do tego ostatniego

przepisu blokada alkoholowa to urządzenie uniemożliwiające uruchomienie silnika pojazdu silnikowego, w przypadku gdy zawartość alkoholu w wydychanym przez kierującego powietrzu wynosi co najmniej 0,1 mg alkoholu w 1 dm³. Blokada jest montowana w pojeździe przez producenta lub jego upoważnionego przedstawiciela (art. 66 ust. 1d u.p.r.d.) [chodzi o ustawę - Prawo o ruchu drogowym - przyp. wł.]. **Środek karny zakazu prowadzenia pojazdów jest wykonywany w dalszym ciągu, jednakże nie ma on już charakteru bezwzględny, jego zakres zostaje bowiem zawężony wyłącznie do pojazdów nie wyposażonych w ww. blokadę (podkr. wł.).** Skazany tym samym będzie mógł się ubiegać o przywrócenie uprawnień, względnie o uzyskanie uprawnień do prowadzenia pojazdów w zakresie limitowanym rozstrzygnięciem podjętym na podstawie art. 182a § 1 k.k.w., czyli do kierowania pojazdem wyposażonym w blokadę alkoholową, o której mowa w art. 2 pkt 84 u.p.r.d. **Postanowienie sądu wydane na podstawie art. 182a § 1 k.k.w. nie modyfikuje natomiast czasu, na jaki został orzeczony środek karny zakazu prowadzenia pojazdów (zob. w tym zakresie art. 84 § 2 i 2a k.k.) [podkr. wł.].** Powyższe rozwiązanie wymusiło wprowadzenie niezbędnych zmian w ustawie z dnia 5 stycznia 2011 r. o kierujących pojazdami (tekst jedn.: Dz. U. z 2015 r. poz. 155 z późn. zm.). Należy bowiem zwrócić uwagę, że prawomocne orzeczenie zakazu prowadzenia pojazdów stanowi podstawę decyzji administracyjnej o cofnięciu uprawnienia do kierowania pojazdami (art. 103 ust. 1 pkt 4 u.[...]k.p.) [chodzi o ustawę z dnia 5 stycznia 2011 r. o kierujących pojazdami - przyp. wł.] a starosta wydaje decyzję administracyjną o przywróceniu uprawnień dopiero po ustaniu przyczyn, które spowodowały jego cofnięcie (art. 103 ust. 3 u.[...]k.p.). Ponadto nie może być szkolona oraz nie może być egzaminowana osoba, w stosunku do której został orzeczony prawomocnym wyrokiem sądu zakaz prowadzenia pojazdów mechanicznych w okresie i zakresie obowiązywania tego zakazu (art. 22 ust. 1 pkt 2 i art. 50 ust. 2 pkt 2 u.[...]k.p.). Przedmiotowe unormowania stałyby tym samym na przeszkodzie efektywnej realizacji postanowienia sądu wydanego na podstawie art. 182a § 1 k.k.w., skoro bowiem zakaz jest

wykonywany w dalszym ciągu, to oczywiste jest, że nie sposób mówić o ustaniu przyczyny uniemożliwiającej przywrócenie uprawnień oraz zakazującej szkolenia i egzaminowania osoby ubiegającej się o uprawnienia. Potencjalny konflikt, jaki mógłby powstać na tle ww. unormowań, został rozwiązany poprzez dodanie do ustawy z dnia 5 stycznia 2011 r. o kierujących pojazdami nowych jednostek redakcyjnych, odpowiednio w art. 22 ust. 2a, art. 50 ust. 3a oraz w art. 103 ust. 3a u.(...)k.p. Stosownie do dwóch pierwszych regulacji przepisu art. 22 ust. 1 pkt 2 oraz art. 50 ust. 1 pkt 2 u.(...)k.p. nie stosuje się w przypadku orzeczenia sądu o wykonywaniu zakazu prowadzenia pojazdów w postaci, o której mowa w art. 182a § 1 k.k.w. Z kolei art. 103 ust 3a u.(...)k.p. określa, że przywrócenie uprawnień następuje również w przypadku orzeczenia sądu o wykonywaniu zakazu prowadzenia pojazdów w postaci, o której mowa w art. 182a § 1 k.k.w. W pewnym sensie dopełnieniem ww. nowych rozwiązań wprowadzonych do ustawy z dnia 5 stycznia 2011 r. o kierujących pojazdami jest regulacja zawarta w art. 182a § 2 k.k.w., zgodnie z którą w przypadku orzeczenia sądu o dalszym wykonywaniu środka karnego w postaci zakazu prowadzenia pojazdów niewyposażonych w blokadę alkoholową, zakazu tego nie stosuje się w przypadku prowadzenia pojazdów wykorzystywanych do nauki jazdy i egzaminowania, jeżeli skazany jest osobą szkoloną lub egzaminowaną w trybie przewidzianym przez przepisy ustawy z dnia 5 stycznia 2011 r. o kierujących pojazdami lub ustawy z dnia 6 września 2001 r. o transporcie drogowym (tekst jedn.: Dz. U. z 2013 r. poz. 1414 z późn. zm.).

Postanowienie sądu wydane w przedmiocie wskazanym w art. 182a § 1 k.k.w. podlega zaskarżeniu w drodze zażalenia.

Odpowiednie stosowanie art. 182 § 1 k.k.w. oznacza obowiązek przesłania odpisu postanowienia odpowiedniemu organowi administracji rządowej lub samorządu terytorialnego właściwemu dla miejsca zamieszkania skazanego. Ma to istotne znaczenie dla właściwej realizacji ww. decyzji, o czym już wskazywano w uwadze poprzedzającej. Ponadto należy zwrócić uwagę, że stosownie do art. 103 ust. 3a u.(...)k.p., wydając decyzję o przywróceniu

uprawnienia do kierowania pojazdami, starosta wpisuje do prawa jazdy informację o ograniczeniu uprawnienia do kierowania wyłącznie pojazdem wyposażonym w blokadę alkoholową, o której mowa w art. 2 pkt 84 u.p.r.d. Wpis dokonywany jest z urzędu na okres trwania zakazu prowadzenia pojazdów (zob. też art. 13 ust. 5 pkt 7 u.[...]k.p.).

Rażące naruszenie porządku prawnego przez skazanego może być podstawą wydania przez sąd postanowienia o uchyleniu sposobu wykonywania zakazu prowadzenia pojazdów w postaci, o której mowa w art. 182a § 1 k.k.w. Przy czym nie chodzi tu o każde zachowanie, które mogłoby być oceniane z punktu widzenia ww. kwantyfikatora, ale wyłącznie o rażące naruszenie porządku prawnego <w zakresie dotyczącym bezpieczeństwa ruchu drogowego>. Oczywiście jest to miernik o charakterze wysoce ocennym, ustawodawca precyzuje jedną z takich okoliczności, a mianowicie popełnienie przestępstwa przeciwko bezpieczeństwu w komunikacji” (K. Dąbkiewicz, *Kodeks Karny Wykonawczy. Komentarz*, Wydawnictwo a Wolters Kluwer, Warszawa 2015, s. 744 -748).

Z kolei K. Postulski w komentarzu do art. 182a Kodeksu karnego wykonawczego stwierdził, między innymi, że „[o] zmianie sposobu wykonywania zakazu prowadzenia pojazdów orzeczonego na podstawie art. 42 § 3 lub 4 k.k. postanawia sąd, który wydał wyrok w pierwszej instancji. Decyzja sądu ma charakter fakultatywny, a ocenie podlegają:

- a) postawa sprawcy (chodzi o postawę po popełnieniu przestępstwa, w szczególności o różne formy zachowania i zadośćuczynienia wobec pokrzywdzonego, starania o naprawienie szkody, wyrażoną skruchę, bezzwłoczne poddanie się wszystkim rygorom wnikającym z wyroku itp.);
- b) właściwości i warunki osobiste sprawcy (stan zdrowia, cechy osobowości, charakteru, utrwalone sposoby reagowania na stres i sytuacje trudne, stabilizacja trybu życia, warunki rodzinne i środowiskowe, stabilność społecznie pożądanych postaw itp.);

c) zachowanie w okresie wykonywania środka karnego (przestrzeganie porządku prawnego, nienadużywanie alkoholu, unikanie środowisk patologicznych itp.).

Ocena okoliczności wymienionych w tezie poprzedniej powinna odpowiedzieć sądowi na pytanie, czy w przyszłości, po zmianie sposobu wykonywania zakazu prowadzenia pojazdów, istnieje pozytywna prognoza, co do tego, że prowadzenie przez skazanego pojazdu nie będzie zagrażało bezpieczeństwu w komunikacji. Jednak mimo oceny, iż taka prognoza istnieje, sąd nie ma obowiązku postąpić w myśl art. 182a § 1 k.k.w., jeżeli sprzeciwiają się temu np. okoliczności popełnienia czynu, jego negatywny odbiór społeczny itp.

Dla dokonania przez sąd prawidłowych ustaleń i ocen niezbędne jest zebranie stosownych informacji w drodze wywiadu środowiskowego przeprowadzonego przez kuratora sądowego oraz uzyskanie wiedzy o skazanym, jaką dysponuje Policja.

Nie każde rażące naruszenie porządku prawnego po zmianie sposobu wykonywania środka karnego zakazu prowadzenia pojazdów stanowi podstawę do uchylenia postanowienia, o którym mowa w art. 182a § 1 k.k.w. Musi ono dotyczyć bezpieczeństwa ruchu drogowego, w szczególności przez popełnienie przestępstwa przeciwko bezpieczeństwu w komunikacji. Ponadto istnieje wymóg, aby to naruszenie porządku prawnego w wymienionym zakresie było <rażące>, a więc wymagane jest ustalenie znacznego ładunku jego pejoratywności. Chodzi zatem o takie naruszenie porządku prawnego, które cechuje jaskrawość, oczywistość, duże nasilenie złej woli, przy uwzględnieniu skutków, sposobu i okoliczności tego zachowania, a także stopień jego społecznej szkodliwości (...).

Zamieszczony w art. 182a § 3 k.k.w. zwrot <w szczególności> oznacza, że popełnienie przestępstwa przeciwko bezpieczeństwu w komunikacji nie jest jedyną formą rażącego naruszenia porządku prawnego w zakresie dotyczącym bezpieczeństwa ruchu drogowego. Musi to być jednak zachowanie rodzajowo zbliżone do popełnienia wymienionego przestępstwa” (K. Postulski, *Komentarz do art. 182a Kodeksu karnego wykonawczego*, System Informacji Prawnej LEX).

Dopełnieniem regulacji odnoszących się do wykonywania zakazu prowadzenia wszelkich pojazdów mechanicznych dożywotnio jest **również art. 84 § 2a k.k.** regulujący instytucję **przedterminowego uznania tego środka karnego orzeczonego dożywotnio za wykonany.**

Przepis art. 84 k.k. *in toto* ma następującą treść:

„Art. 84. § 1. Sąd może po upływie połowy okresu, na który orzeczono środki karne wymienione w art. 39 pkt 1-3, uznać je za wykonane, jeżeli skazany przestrzegał porządku prawnego, a środek karny był w stosunku do niego wykonywany przynajmniej przez rok.

§ 2. Przepisu § 1 nie stosuje się, jeżeli środki karne wymienione w art. 39 pkt 2, 2a i 3 orzeczono na podstawie art. 41 § 1a albo art. 42 § 2.

§ 2a. Jeżeli środek karny orzeczony został dożywotnio, sąd może uznać go za wykonany, jeżeli skazany przestrzegał porządku prawnego i nie zachodzi obawa ponownego popełnienia przestępstwa podobnego do tego, za które orzeczono środek karny, a środek karny był w stosunku do skazanego wykonywany przynajmniej przez 15 lat (podkr. wł.).

§ 3. Sąd może zwolnić skazanego z obowiązku orzeczonego na podstawie art. 41b § 5 lub 7 po upływie połowy okresu, na który go orzeczono, jeżeli obowiązek był stosowany przynajmniej przez rok, a zachowanie skazanego wskazuje, że dalsze stosowanie obowiązku nie jest niezbędne do spełnienia celów środka karnego.”.

A. Zoll w komentarzu do art. 84 k.k. stwierdził, między innymi, że „[z]e względów na prewencję ogólną i zadośćuczynienie poczuciu sprawiedliwości **możliwość przedterminowego uznania za wykonany środka karnego w postaci zakazu prowadzenia pojazdów orzeczonego na podstawie art. 42 § 2 jest wykluczona, jeżeli zakaz ten został orzeczony w stosunku do sprawcy przestępstwa przeciwko bezpieczeństwu w komunikacji, znajdującego się w czasie popełnienia przestępstwa w stanie nietrzeźwości, pod wpływem środka odurzającego albo w stosunku do sprawcy, który zbiegł z miejsca zdarzenia określonego w art. 173, 174 lub 177.**

Nowela z dnia 20 lutego 2015 r. (ustawa z dnia 20 lutego 2015 r. o zmianie ustawy - Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw, Dz. U z 2015 r., poz. 396 - przyp. wł.) doprowadziła do zgodności z Konstytucją stan prawny związany z orzeczeniem zakazu prowadzenia pojazdów mechanicznych na podstawie art. 42 § 3 lub 4 dożywotnio. Według stanu prawnego obowiązującego do 30 czerwca 2015 r. (powołana wyżej ustawa z dnia 20 lutego 2015 r. weszła w życie z dniem 1 lipca 2015 r. - przyp. wł.) nie było możliwości przedterminowego uznania tego środka karnego za wykonany. (...). Wprowadzony powołaną ustawą art. 84 § 2a umożliwia uznanie środka karnego orzeczonego dożywotnio (także na podstawie art. 41 § 1a) za wykonany, jeżeli skazany przestrzegał porządku prawnego i nie zachodzi obawa ponownego popełnienia przestępstwa podobnego do tego, za które orzeczono środek karny. Warunkiem jest wykonywanie środka karnego przynajmniej przez 15 lat” (A. Zoll, *Komentarz do art. 84 Kodeksu karnego*, System Informacji Prawnej LEX).

J. Majewski, w komentarzu do zmiany art. 84 Kodeksu karnego, stwierdził, że „[p]rzepisy obowiązujące do 30 czerwca 2015 r. w zasadzie nie przewidywały stosowania instytucji przedterminowego uznania środka karnego za wykonany w odniesieniu do środków karnych orzeczonych na zawsze. Wyjątkiem były środki karne wymienione w art. 39 pkt 2b (wówczas: obowiązek powstrzymania się od przebywania w określonych środowiskach lub miejscach, zakaz kontaktowania się z określonymi osobami lub zakaz opuszczania określonego miejsca pobytu bez zgody sądu). Dotychczasowy art. 84a § 1, uchylony przez nowelę z dnia 20 lutego 2015 r., przewidywał, że w razie orzeczenia takich środków na zawsze można je uznać za wykonane, jeżeli zachowanie skazanego po popełnieniu przestępstwa i w czasie wykonania kary uzasadniają przekonanie, iż po uchyleniu obowiązku lub zakazu nie popełni on ponownie przestępstwa przeciwko wolności seksualnej lub obyczajności na szkodę małoletniego, a obowiązek lub zakaz był wykonywany co najmniej 10 lat.

W piśmiennictwie podnoszono, że stan prawny, w którym nie ma żadnej możliwości przedterminowego uznania za wykonany środka karnego

orzeczonego na zawsze, może naruszać konstytucyjną zasadę proporcjonalności (podkr. wł.) [...]. Reakcją ustawodawcy na te obawy jest dodanie do art. 84 nowego § 2a, który rozszerza stosowanie instytucji przedterminowego uznania środka karnego za wykonany, dotychczas ograniczonej jedynie do środków karnych wymienionych w art. 39 pkt 2b, na wszystkie środki karne orzekane dożywotnio (w stanie prawnym obowiązującym do 30 czerwca 2015 r. - <na zawsze>). W zakresie środków karnych wymienionych w art. 39 pkt 2b nowo wprowadzony przepis przejął funkcję dotychczasowego art. 84a § 1, który w związku z tym został uchylony.

Uznanie na podstawie nowo wprowadzonego art. 84 § 2a środka karnego za wykonany ma - podobnie jak to jest w sytuacji, gdy podstawą analogicznej decyzji jest art. 84 § 1 - **charakter definitywny, a nie warunkowy, gdyż nie jest to instytucja o charakterze probacyjnym** (podkr. wł.)” [J. Majewski, *Komentarz do zmiany art. 84 Kodeksu karnego*, [w:] *Kodeks karny. Komentarz do zmian 2015*, System Informacji Prawnej LEX].

Reasumując tę część rozważań, należy stwierdzić, że art. 42 § 3 k.k. w zakresie, w jakim nakazuje sądowi powszechnemu orzeczenie dożywotniego zakazu prowadzenia wszelkich pojazdów mechanicznych w razie popełnienia przestępstwa z art. 178a § 4 Kodeksu karnego w związku z art. 178a § 1 tego Kodeksu, jest zgodny z art. 45 ust. 1 Konstytucji.

W drugiej grupie wzorców kontroli zaskarżonej regulacji Skarżący wymienił, jako wzorce samodzielne, art. 31 ust. 1 i art. 52 ust. 1 i 2 Konstytucji, natomiast jako wzorzec niesamodzielny - art. 31 ust. 3 Konstytucji.

Z treści skargi konstytucyjnej oraz jej uzasadnienia wynika jednak, że samodzielnym (i zasadniczym) wzorcem kontroli w tej grupie jest tylko art. 52 ust. 1 i 2 Konstytucji, z którym pozostałe wzorce (art. 31 ust. 1 i art. 31 ust. 3 Konstytucji) pozostają w łączności związkowej.

Zarzut niezgodności zaskarżonej regulacji z art. 52 ust. 1 i 2 w związku z art. 31 ust. 1 i 3 Konstytucji.

Przepisy art. 52 ust. 1 i 2 Konstytucji brzmią następująco:

„Art. 52. 1. Każdemu zapewnia się wolność poruszania się po terytorium Rzeczypospolitej Polskiej oraz wyboru miejsca zamieszkania i pobytu.

2. Każdy może swobodnie opuścić terytorium Rzeczypospolitej Polskiej.”.

Dla przypomnienia, zdaniem Skarżącego, „[s]wobodne przemieszczanie się oznacza taki sposób zmieniania miejsca pobytu, który jest skuteczny i odpowiadający możliwościom, jakimi w danej chwili dysponują obywatele. W konsekwencji ograniczeniem wolności poruszania się będzie nie tylko całkowite uniemożliwienie opuszczenia danego miejsca lub uniemożliwienie dostania się na określony obszar, ale również uniemożliwienie wykorzystania konkretnego sposobu komunikacji” oraz „[n]ie ulega wątpliwości, że poruszanie się za pomocą pojazdu mechanicznego, w szczególności samochodu, do miejsca własnego wyboru, stanowi jeden z podstawowych sposobów realizowania wolności przemieszczania się” (skarga konstytucyjna, s. 10 - 11).

W komentarzu do art. 52 Konstytucji M. Balcerzak wyjaśnił, między innymi, że:

- przepis ten „dotyczy sfery osobistych decyzji jednostki odnośnie do przemieszczania się i miejsca przebywania na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej, łącznie z wolnością jego opuszczenia. Jest to zatem sfera tzw. wolności lokomocyjnej, związanej z przemieszczaniem się. Ponadto art. 52 Konstytucji RP w ust. 4 przewiduje kategorię ochronę obywateli RP przed wydaleniem z kraju oraz nie dopuszcza zakazywania obywatelom powrotu do kraju. Ostatnim elementem współtworzącym komentowany przepis jest uprawnienie nadane osobom polskiego pochodzenia do osiedlania się na terytorium RP na stałe. Z wyjątkiem art. 52 ust. 5 pozostałe wolności przewidziane w tym przepisie są głęboko zakorzenione w prawie międzynarodowym (prawa człowieka), a koncepcje <prawa do opuszczenia kraju> oraz <prawa powrotu> mają wielowiekową tradycję w europejskiej kulturze prawnej”;

- „[a]rt. 52 ust. 1 Konstytucji RP dotyczy wolności poruszania się w aspekcie, który można określić jako wewnętrzny, tj. obejmujący swoim zakresem terytorium państwa. Zewnętrzny aspekt wolności poruszania się zawarty jest natomiast w ust. 2 i 4 i sprowadza się do prawa opuszczenia terytorium RP, czyli udania się za granicę, a także prawa powrotu (a w zasadzie - prawa wjazdu) na terytorium państwa, przy czym uprawnienie do powrotu mają tylko obywatele RP”;

- „[s]ynonimem wolności poruszania się jest w polskim języku prawnym i prawniczym <wolność przemieszczania się>. (...). Z czysto językowego punktu widzenia bardziej adekwatne wydaje się używanie terminu <wolność przemieszczania się>, niemniej nie jest to kwestia prawnie relewantna”;

- „[w]olność poruszania się oraz wyboru miejsca zamieszkania i pobytu na terytorium RP, wraz z prawem do swobodnego opuszczenia tego terytorium, niewątpliwie nawiązuje do prawnej ochrony wolności człowieka jako zasady ogólnej, wyrażonej w art. 31 ust. 1 Konstytucji RP, oraz prawa decydowania o życiu osobistym (...). Uznając wolności gwarantowane w art. 52 ust. 1 i 2 za emanację wolności osobistej, chronionej m.in. w art. 31 ust. 1 (<Wolność człowieka podlega ochronie prawnej>) oraz art. 41 ust. 1 Konstytucji RP [<Każdemu zapewnia się nietykalność osobistą i wolność osobistą (...)>], P. Sarnecki wyraził pogląd, że komentowane przepisy mogą być uznane wręcz za *superfluum* regulacyjne, mimo ich roli wychowawczej - P. Sarnecki, Artykuł 52, w: *Garlicki*, Konstytucja, t. 2, s. 1]. Nie wydaje się jednak, aby z perspektywy systemowej treść art. 52 ust. 1 i 2 była pozbawiona nowości normatywnej. Należy wskazać, że państwo posiada suwerenną kompetencję do sprawowania zwierzchnictwa nad terytorium, wraz z zamieszkującą je ludnością, co implikuje kompetencję do regulowania wolności lokomocyjnej tej ludności. Gwarancje dotyczące wolności poruszania się i wyboru miejsca zamieszkania i pobytu są zatem niewątpliwym przejawem prawnej ochrony wolności osobistej, a korzystanie z nich stanowi konsekwencję <znalezienia się pod władzą Rzeczypospolitej Polskiej> (art. 37 ust. 1 Konstytucji RP). Nie bez znaczenia jest

też fakt, iż komentowane przepisy stanowią refleks międzynarodowych zobowiązań RP w dziedzinie praw człowieka, wynikających zarówno z uniwersalnego, jak i europejskiego systemu ich ochrony”;

- „[a]rt. 52 ust. 3 Konstytucji RP, który dopuszcza ustawowe ograniczenia wolności poruszania się, wyboru miejsca zamieszkania i pobytu oraz swobodnego opuszczenia terytorium RP, powinien być interpretowany w zw. z art. 31 ust. 3 Konstytucji RP - jako generalną klauzulą limitacyjną w zakresie korzystania z konstytucyjnych wolności i praw”;

- „[i]stotą komentowanej wolności jest konstytucyjna ochrona decyzji jednostki co do przemieszczania się po terytorium RP, a także co do trwałego lub tymczasowego przebywania w określonym miejscu na tymże terytorium. Art. 52 ust. 1 Konstytucji RP chroni zatem wolność wyboru miejsca, w którym osoba przebywa albo ma zamiar przebywać (podkr. wł.). Nie podlega natomiast ochronie samo miejsce przebywania osoby ani tytuł do lokalu lub nieruchomości będącej miejscem zamieszkania lub pobytu. Podobnie przepis ten nie nakłada na władzę publiczną obowiązków co do poszanowania nienaruszalności mieszkania - ta ostatnia chroniona jest na podstawie art. 50 (jak również art. 8 ust. 1 EKPC)”;

- „[z]daniem TK wolność, o której mowa w art. 52 ust. 1 Konstytucji RP, dotyczy przede wszystkim swobodnego wyboru miejscowości, w której osoba fizyczna będzie przebywała lub mieszkała, co wynika z utrwalonego w polskim języku prawnym znaczenia zwrotu <miejsce zamieszkania>, zdefiniowanego w art. 25 KC (tj. miejscowość, w której osoba fizyczna przebywa z zamiarem stałego pobytu), a także w ustawach wcześniejszych (wyr. TK z 27.5.2002 r., K 20/01, OTK-A 2002, Nr 3, poz. 34, pkt 2). Odnośnie do zależności pomiędzy miejscem zamieszkania a pobytym TK uznał, że <oba te pojęcia zakładają przebywanie (fizyczną obecność) w jakimś miejscu, ale w przypadku zamieszkania chodzi o pobyt kwalifikowany przez dodatkowe okoliczności dotyczące jego trwałości> (wyr. TK z 27.5.2002 r., K 20/01, OTK-A 2002, Nr 3, poz. 34). Aprobatorywnie należy odnieść się do tezy wyr. TK z 27.5.2002 r., że art. 52 ust. 1 dopuszcza

niewiele szersze spojrzenie niż tylko ochronę wyboru miejscowości, w której osoba fizyczna ma zamiar mieszkać lub przebywać, tj. obejmuje także ochronę wyboru lokalu (pomieszczenia), jednak z zastrzeżeniem, że wolność ta <nie może być traktowana jako podstawa roszczeń wobec osób prywatnych oraz ograniczeń prawa własności i innych praw majątkowych>”;

- „[w]olność wyboru miejsca pobytu chroni zatem przebywanie, które nie ma cech trwałości (...). Wolność wyboru miejsca pobytu dotyczy także niesformalizowanego przebywania osoby fizycznej w określonym miejscu na terytorium RP”;

- „[z]godnie z art. 52 ust. 3 Konstytucji RP wolność poruszania się oraz wyboru miejsca zamieszkania i pobytu może podlegać ograniczeniom określonym w ustawie. Jak podkreślono w doktrynie, ograniczenia wolności przemieszczania się można podzielić na bezpośrednie - wytyczające granice korzystania z tej wolności i stanowiące podstawę do ewentualnego wydawania przez władzę publiczną nakazów i zakazów, oraz pośrednie, tworzące przeszkody o charakterze organizacyjnym lub materialnym, skutkujące ograniczeniem komentowanej wolności”;

- „[b]ardziej bezpośrednio ograniczenia wolności poruszania się oraz wyboru miejsca zamieszkania i pobytu należy wywodzić z przepisów chroniących prawa własności i inne prawa majątkowe. W polskim prawie ochrona własności ma charakter zasady konstytucyjnej (art. 21 ust. 1 Konstytucji RP), a prawo do własności stanowi konstytucyjne prawo podmiotowe (art. 64 ust. 1)”;

- „[w] kontekście administracyjnoprawnym bezpośrednio ograniczenia komentowanych wolności mogą być także wdrożone m.in. na podstawie:

1) art. 9 ust. 2 ustawy z 12.10.1990 r. o ochronie granicy państwowej (tekst jedn. Dz. U. z 2015 r. poz. 930 ze zm.), który upoważnia wojewodę do wprowadzenia zakazu przebywania na niektórych odcinkach pasa drogi granicznej, jeżeli wynika to bezpośrednio z potrzeb związanych z ochroną granicy państwowej;

2) art. 25 ust. 1 pkt 2 ustawy z 24.8.1991 r. o ochronie przeciwpożarowej (tekst jedn. Dz. U. z 2016 r. poz. 191), który upoważnia kierującego działaniem

ratowniczym do wstrzymania ruchu drogowego oraz wprowadzenia zakazu przebywania osób trzecich w rejonie działania ratowniczego;

3) art. 26 ust. 2 i 3 ustawy z 28.9.1991 r. o lasach (tekst jedn. Dz. U. z 2016 r. poz. 2100 ze zm.), na mocy których określone lasy stanowiące własność Skarbu Państwa objęto *ex lege* stałym zakazem wstępu, a także nadano nadleśniczemu kompetencję do wprowadzenia okresowego zakazu wstępu do lasu w określonych przypadkach;

4) art. 88n ust. 3a ustawy z 18.7.2001 - Prawo wodne (tekst jedn. Dz. U. z 2015 r. poz. 469 ze zm.), który nakazuje właścicielowi lub zarządcy wału przeciwpowodziowego wprowadzenie czasowego zakazu poruszania się po wałach przeciwpowodziowych w określonych ustawą przypadkach;

5) art. 18 ust. 2 ustawy z 21.6.2002 r. o stanie wyjątkowym (tekst jedn. Dz. U. z 2014 r. poz. 1191 ze zm.), który umożliwia wprowadzanie w czasie stanu wyjątkowego nakazów lub zakazów przebywania lub opuszczania w ustalonym czasie oznaczonych miejsc, obiektów i obszarów; uzyskania zezwolenia organów administracji publicznej na zmianę miejsca pobytu stałego i czasowego; zgłoszenia w ustalonym terminie organom ewidencji ludności lub Policji przybycia do określonej miejscowości;

6) przepisów ustawy z 20.6.1997 r. - Prawo o ruchu drogowym (tekst jedn. Dz. U. z 2012 r. poz. 1137 ze zm.) w zakresie, w jakim wprowadza nakazy i zakazy poruszania się po drogach publicznych, w strefach zamieszkania oraz w strefach ruchu (a także w innych miejscach) w określony sposób [zob. post. TK z 13.4.2005 r., TS 224/04, OTK-B 2005, Nr 3, poz. 142: <Bezpieczeństwo na drodze będące istotnym elementem porządku publicznego stanowi oczywistą i uzasadnioną podstawę wprowadzania ograniczeń swobody ruchu (...)>]”;

- „[w] kontekście prawnokarnym wolność poruszania się i wyboru miejsca zamieszkania oraz pobytu może podlegać limitacji wskutek orzeczenia kary ograniczenia wolności lub określonych środków karnych, a także zastosowania niektórych środków zapobiegawczych. Należy przy tym podkreślić, że wzorcem kontroli konstytucyjnej przepisów prawnych, na mocy których orzeczono o

pozbawieniu wolności, nie będzie art. 52 ust. 1, lecz art. 41 Konstytucji RP. W przypadku ograniczenia wolności, o którym także mowa w art. 41 ust. 1 zd. 2, trzeba odnotować, że wpływa ono pośrednio także na wolność poruszania się”;

- „[z]godnie z art. 34 § 1a pkt 1 KK w brzmieniu obowiązującym od 1.7.2015 r., kara ograniczenia wolności polega m.in. na obowiązku pozostawania w miejscu stałego pobytu lub w innym wyznaczonym miejscu, z zastosowaniem systemu dozoru elektronicznego. Ponadto stosownie do art. 34 § 2 pkt 1 KK w czasie odbywania kary ograniczenia wolności skazany nie może bez zgody sądu zmieniać miejsca stałego pobytu”;

- „[o]graniczenia komentowanych wolności na podstawie przepisów KK związane są z następującymi środkami karnymi (art. 39 ust. 2b, 2c, 2d i 2e KK):

1) obowiązkiem powstrzymania się od przebywania w określonych środowiskach lub miejscach (...);

2) obowiązkiem powstrzymania się od zbliżania się do pokrzywdzonego lub innych osób;

3) zakazem opuszczania określonego miejsca pobytu bez zgody sądu (...);

4) obowiązkiem opuszczenia lokalu zajmowanego wspólnie z pokrzywdzonym (...);

5) zakazem wstępu na imprezę masową;

6) zakazem wstępu do ośrodków gier i uczestnictwa w grach hazardowych”;

- „[o]graniczenia wolności poruszania się i wyboru miejsca zamieszkania i pobytu mogą też być wynikiem zastosowania środków zapobiegawczych w postaci dozoru Policji (art. 275 § 1 KPK) oraz nakazu opuszczenia lokalu mieszkalnego zamieszkiwanego wspólnie z pokrzywdzonym (art. 275a KPK). Odnośnie do dozoru Policji należy zwrócić uwagę, że art. 275 § 2 KPK wskazuje otwarty katalog obowiązków, które mogą być nałożone na oddanego pod dozór w postanowieniu sądu lub prokuratora, w tym m.in. zakaz opuszczania określonego miejsca pobytu, zgłaszanie się do organu dozoru w określonych odstępach czasu, zawiadamianie go o zamierzonym wyjeździe oraz terminie powrotu, a także zakaz zbliżania się do określonych osób na wskazaną

odległość oraz zakaz przebywania w określonych miejscach. Są to niewątpliwie obowiązki ograniczające lub wprost ingerujące w wolność poruszania się i wyboru miejsca zamieszkania i pobytu”;

- „[w]olność swobodnego opuszczenia terytorium RP nawiązuje do utrwalonej w prawie międzynarodowym praw człowieka koncepcji <prawa opuszczenia jakiegokolwiek kraju, włączając własny> (podkr. wł.). Uprawnienie, o którym mowa w art. 52 ust. 2 Konstytucji RP, można utożsamić z prawem do udania się za granicę, przy czym standard konstytucyjny (...) wymaga, by wolność opuszczenia terytorium RP była realizowana <swobodnie>, czyli w sposób nieskrępowany, zgodnie z decyzją osoby podejmującej decyzję o wyjeździe za granicę. Podmiotami uprawnionymi do korzystania z komentowanej wolności są zarówno obywatele RP, jak i cudzoziemcy oraz bezpaństwowcy”;

- „[z]godnie z art. 52 ust. 3 Konstytucji RP korzystanie z wolności swobodnego opuszczenia terytorium RP może podlegać ograniczeniom określonym w ustawie. Ograniczenia te można podzielić na pośrednie - związane przede wszystkim z administracyjnymi uwarunkowaniami przekraczania granicy RP - oraz bezpośrednie, polegające na zastosowaniu wobec podejrzanego lub oskarżonego środka lub środków zapobiegawczych skutkujących zakazem opuszczania kraju” (komentarz M. Balcerzaka do art. 52 Konstytucji, [w:] *Konstytucja RP, Komentarz. Art. 1-86*, Tom I, pod red. M. Safjana i L. Boska, Wydawnictwo C. H. BECK, Warszawa 2016, s. 1236 - 1247).

W uzasadnieniu wyroku z dnia 18 stycznia 2006 r., w sprawie o sygn. akt K 21/05, Trybunał Konstytucyjny zwrócił uwagę na to, że „*[k]onstytucyjna wolność poruszania się, określona w art. 52 ust. 1 Konstytucji nie ma nic wspólnego z korzystaniem z dróg w celu <poruszania się> na nich w jakiegokolwiek postaci* (podkr. wł.). *Konstytucyjna wolność poruszania się jest szczególnym przejawem zarówno wolności osobistej, jak i prawa decydowania o swym życiu osobistym, stanowiąc także egzemplifikację ogólnego, wolnościowego statusu jednostki. Wolność ta oznacza możliwość zmiany miejsca pobytu. Miejsce pobytu związane może być z zamieszkiwaniem, co łączyć się może, ale nie musi, z*

posiadaniem mieszkania. Istotą gwarancyjną wolności poruszania się jest zakaz wprowadzania przez ustawodawcę jakichkolwiek kompetencji organów władzy publicznej dotyczących ograniczeń tej wolności czy też tworzenia, znanych z praktyki ustrojów niedemokratycznych, <miast zamkniętych> (por. P. Sarnecki, Komentarz do art. 52, s. 1-2, (w:) Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Komentarz, red. L. Garlicki, Warszawa 2003).

Wolność poruszania się, w rozumieniu wskazanym powyżej, ma charakter powszechny w tym znaczeniu, że stanowi podstawowe prawo człowieka uznane w powszechnie obowiązujących aktach prawa międzynarodowego. Stosownie do art. 12 ust. 1 Międzynarodowego Paktu Praw Obywatelskich i Politycznych każdy legalnie przebywający na terytorium danego państwa posiada prawo do swobodnego przemieszczania się oraz do wyboru miejsca zamieszkania. Zgodnie z tą normą osoby są uprawnione do poruszania się i osiedlania w dowolnie wybranym miejscu. Korzystanie z tego prawa nie może być uzależnione od motywów lub zamiarów, jakimi kieruje się osoba zamierzająca opuścić lub pozostać w danym miejscu (por. Komentarze Ogólne Komitetu Praw Człowieka ONZ z lat 1999-2004, Poznań 2004, s. 17-18)'' [OTK ZU nr 1/A/2006, poz. 4].

Mając na uwadze powołane wyżej okoliczności, należy dojść do wniosku, że art. 52 ust. 1 Konstytucji, gwarantujący każdemu wolność poruszania się (przemieszczania) po terytorium Rzeczypospolitej Polskiej, jak również 52 ust. 2 Konstytucji, gwarantujący każdemu możliwość swobodnego opuszczenia terytorium Rzeczypospolitej Polskiej, są nieadekwatnymi wzorcami kontroli art. 42 § 3 k.k., w zaskarżonym zakresie. Brak jest bowiem treściowego związku między przywołanymi przepisami Konstytucji a kwestionowaną w skardze konstytucyjnej A. T. normą. Orzeczenie na podstawie art. 42 § 3 k.k. dożywotniego zakazu prowadzenia wszelkich pojazdów mechanicznych wobec sprawcy przestępstwa z art. 178a § 4 w związku z art. 178a § 1 k.k. nie ogranicza w żadnym razie możliwości korzystania przez osobę, której orzeczenie to dotyczy, z gwarancji przewidzianych w art. 52 ust. 1 i 2 Konstytucji.

Wszak ochrona z art. 52 ust. 1 i 2 Konstytucji nie ma nic wspólnego z jakimkolwiek środkiem służącym zarówno do poruszania się (przemieszczania) po terytorium Polski, jak i do opuszczenia tego terytorium. Chodzi tu bowiem o wolność wyboru określonego miejsca na terytorium Polski oraz o wolność swobodnego opuszczenia tegoż miejsca, a nie, jak twierdzi Skarżący, o ochronę określonego sposobu realizacji tych wolności.

W konsekwencji, **w kontekście prawnokarnym** wolność poruszania się i wyboru miejsca zamieszkania oraz pobytu na terytorium Polski (także wolność swobodnego opuszczenia terytorium Polski) może podlegać limitacji, wskutek orzeczenia (poza orzeczeniem kary ograniczenia wolności oraz zastosowaniem niektórych środków zapobiegawczych) **także środków karnych, ale tylko tych środków, które zostały określone w art. 39 ust. 2b, 2c, 2d i 2e k.k.** Zakaz prowadzenia pojazdów mechanicznych, określony w art. 39 pkt 3 k.k., w tym dożywotni zakaz prowadzenia wszelkich pojazdów mechanicznych, do wspomnianych środków karnych nie należy (*vide* - cytowany wcześniej komentarz M. Balcerzaka do art. 52 Konstytucji, *op. cit.*).

Nieadekwatność wzorców kontroli z art. 52 ust. 1 i 2 Konstytucji powoduje jednoczesną nieadekwatność wzorów powołanych „w związku” z tymi jednostkami redakcyjnymi ustawy zasadniczej, to jest art. 31 ust. 1 i 3 Konstytucji.

Reasumując tę część rozważań, należy stwierdzić, że postępowanie w przedmiocie kontroli zgodności art. 42 § 3 k.k. - w zakresie, w jakim nakazuje sądowi powszechnemu orzeczenie dożywotniego zakazu prowadzenia wszelkich pojazdów mechanicznych w razie popełnienia przestępstwa z art. 178a § 4 Kodeksu karnego w związku z art. 178a § 1 tego Kodeksu - z art. 52 ust. 1 i 2 w związku z art. 31 ust. 1 i 3 Konstytucji podlega umorzeniu na podstawie art. 59 ust. 1 pkt 2 ustawy z dnia 30 listopada 2016 r. o organizacji i trybie postępowania przed Trybunałem Konstytucyjnym - wobec niedopuszczalności wydania orzeczenia.

W trzeciej grupie wzorców kontroli zaskarżonej regulacji Skarżący wymienił art. 32 ust. 1 w związku z art. 31 ust. 3 Konstytucji.

W związku z tym trzeba wskazać, że, w przedmiocie wzorca w postaci występującego samodzielnie art. 32 ust. 1 i 2 Konstytucji, Trybunał Konstytucyjny, w uzasadnieniu postanowienia z dnia 14 grudnia 2021 r., w sprawie o sygn. akt SK 22/20, przypomniał, iż *„przepisy te statuują zasadę równości oraz zasadę niedyskryminacji. Obie te zasady mają charakter swoisty o tyle, że stwierdzenie ich naruszenia nie może się ograniczać jedynie do zestawienia wzorca i zakwestionowanej normy. Jak wskazywał Trybunał w dotychczasowym orzecznictwie, <[n]ieodzwonne jest uwzględnienie także norm podkonstytucyjnych regulujących status prawny innych jednostek (grup jednostek) oraz porównanie (zestawienie) norm, których adresatem jest skarżący i norm adresowanych przede wszystkim do osób znajdujących się w takiej samej lub podobnej co do istotnych elementów sytuacji> (postanowienie z 24 października 2001 r., sygn. SK 10/01, OTK ZU nr 7/2001, poz. 225). W zacytowanym postanowieniu wskazano ponadto, że <[z] wyjątkiem niezwykle rzadkich współcześnie przypadków generalnej dyskryminacji (np. w postaci niewolnictwa lub społeczeństwa kastowego) trudno wskazać inne przypadki, gdzie równość nie miałaby konkretnego odniesienia do określonych praw, wolności lub obowiązków jednostki>. Stanowisko takie zostało utrzymane w szeregu dalszych orzeczeń Trybunału (zob. wyrok z 24 lipca 2014 r., sygn. SK 53/13, OTK ZU nr 7/A/2014, poz. 77, w którym Trybunał uznał, że <dopuszczalność powołania się w skardze konstytucyjnej na naruszenie zasady równości winna zostać ograniczona wyłącznie do przypadków, w których zostanie wskazane konkretne podmiotowe prawo, wolność lub obowiązek o charakterze konstytucyjnym, w zakresie których zasada ta została naruszona>, a także wyrok z 21 czerwca 2017 r., sygn. SK 35/15, OTK ZU. A/2017, poz. 51 i postanowienie z 23 stycznia 2002 r., sygn. Ts 105/00, OTK ZU nr 1/B/2002, poz. 60).*

W dotychczasowym orzecznictwie Trybunał wielokrotnie podkreślał, że dla skutecznego powołania się na naruszenie zasady równego traktowania

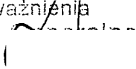
konieczne jest ujmowanie art. 32 Konstytucji związkowo z konstytucyjnym prawem lub wolnością. Tymczasem skarżący wprost wskazał, że w pierwszej grupie zarzutów domaga się kontroli konstytucyjności zaskarżonych regulacji wyłącznie z art. 32 ust. 1 i 2 Konstytucji bez powiązania ich z jakimkolwiek innym prawem lub wolnością, co w świetle dotychczasowego orzecznictwa Trybunału uznać należy za przyczynę umorzenia postępowania w zakresie tego wzorca na podstawie art. 59 ust. 1 pkt 2 OrgTKU (podkr. wł.) [ustawy z dnia 30 listopada 2016 r. o organizacji i trybie postępowania przed Trybunałem Konstytucyjnym - przyp. wł.]” (OTK ZU seria A z 2022 r., poz. 3).

Należy dodać, iż, w uzasadnieniu postanowienia z dnia 12 października 2016 r., w sprawie o sygn. akt Ts 50/16, Trybunał Konstytucyjny „*po raz kolejny przypomniał*”, że, „*jak wynika z utrwalonego orzecznictwa (Trybunału - przyp. wł.), art. 2, art. 31 ust. 3 oraz art. 32 ust. 1 Konstytucji nie mogą stanowić samodzielnego wzorca kontroli w postępowaniu inicjowanym wniesieniem skargi konstytucyjnej [podkr. wł.] (zob. np. postanowienia TK z: 24 października 2001 r., SK 10/01, OTK ZU nr 7/2001, poz. 225 oraz 20 lutego 2008 r., SK 27/07, OTK ZU nr 1/A/2008, poz. 22 i wyroki TK z: 13 stycznia 2004 r., SK 10/03, OTK ZU nr 1/A/2004, poz. 2; 23 listopada 1998 r., SK 7/98, OTK ZU nr 7/1998, poz. 114 i 10 lipca 2000 r., SK 21/99, OTK ZU nr 5/2000, poz. 144). Wynika z tego, że art. 2, art. 31 ust. 3 oraz art. 32 ust. 1 Konstytucji mogą być powołane jako wzorce kontroli w postępowaniu skargowym tylko wówczas, gdy zostaną odniesione do treści innych norm konstytucyjnych chroniących poszczególne wolności i prawa naruszone kwestionowaną w skardze konstytucyjnej regulacją (zob. np. postanowienie TK z 3 marca 2002 r., Ts 108/01, OTK ZU nr 2/B/2002, poz. 138 i cytowane tam orzecznictwo)” [OTK ZU seria B z 2016 r., poz. 516].*

Zatem skoro Skarżący - powołanych w tej grupie wzorców kontroli - art. 32 ust. 1 i art. 31 ust. 3 Konstytucji (ujętych we wzajemnej relacji związkowej) nie odniósł do treści innych norm konstytucyjnych chroniących poszczególne wolności i prawa, rzekomo naruszone kwestionowaną w skardze konstytucyjnej

regulacją, to postępowanie w przedmiocie kontroli zgodności art. 42 § 3 k.k. - w zakresie, w jakim nakazuje sądowi powszechnemu orzeczenie dożywotniego zakazu prowadzenia wszelkich pojazdów mechanicznych w razie popełnienia przestępstwa z art. 178a § 4 Kodeksu karnego w związku z art. 178a § 1 tego Kodeksu - z art. 32 ust. 1 w związku z art. 31 ust. 3 Konstytucji także podlega umorzeniu na podstawie art. 59 ust. 1 pkt 2 ustawy z dnia 30 listopada 2016 r. o organizacji i trybie postępowania przed Trybunałem Konstytucyjnym - wobec niedopuszczalności wydania orzeczenia.

Z tych wszystkich względów, wnoszę jak na wstępie.

z upoważnienia
Prokuratora
|
Robert Herdnd
Zastępca Prokuratora Generalnego